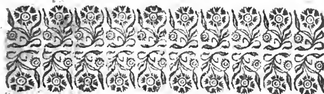
JULII PACII
A BERICA
I. C.
ISAGOGICORUM
IN
DECRETALES.

ANNO M DCC XX.

JULII PACII A BERIGA I. C.

ISAGOGICORUM IN DECRETALES.

PRÆFATIO.

On solum jure civili in nostris fo- 1
ris utimur, sed etiam jure Pontificio. §. Pontificium dicitur, quia 2
Romanum Pontificem auctorem habet: vel Canonicum, quasi regulare, quia canon significat constitutionem ecclesiasticam. dist. 3. in pr. & si vocabuli vim spectes, idem est Græcis Canon, quod Latinis regula. dist. ea. can. Canon. §. Hoc jus 3
sæpe civili prævalet, ex illius tamen fundamentis sumptum, & ad ejus imitationem conscriptum est: nam Decretum Pandectis, Decretales Codici proportione respondent: ut enim in Codice Imperiales, ita in Decretalibus Pontificiæ constitutiones continentur: & ut responsa prudentum in Digesta, ita Patrum placita in Decretum relata sunt. §. Decre- 4
tales igitur epistolæ sunt constitutiones summorum

morum

5 *morum Pontificum, quæ viam legis habent.* §. *Hæ diversis temporibus conditæ, certis quibusdam voluminibus sunt conclusæ. Decretalium igitur aliæ sunt Gregorianæ, aliæ Bonifacianæ, aliæ Clementinæ, aliæ extravagantes. Gregorianas voco, quæ jussu Gregorii Pontificis a Raymundo capellano & pœnitentiario in unum volumen & in congruos titulos sunt digestæ, ab eodemque Pontifice approbatæ. Hæ κατ' ἐξοχὴν vocantur Decretales. Similiter Bonifacianas appello, quæ Bonifacii Pontificis mandato per Guilielmum Archiepiscopum Ebrundunensem, Berengarium Episcopum Biterenensem, & Richardum Vice-cancellarium recognitæ, & in Sextum Decretalium collatæ sunt. Sextus dicitur: quia quinque libris Gregorianis adjicitur. Clementinas vero Clemens quintus edidit magna ex parte in Concilio Viennensi: Ioannes autem vigesimus secundus, ejus in Papatu successor, in unum volumen redegit. Extravagantes dicuntur novæ Pontificum constitutiones, quæ extra tria illa Decretalium volumina quodammodo vagantur. Nam posteriores auctores appellarunt extravagantes, quas veteres nominabant Novellas, Græce νεαρὰς. Sunt autem aliæ extravagantes Ioannis vigesimi secundi, aliæ, quæ vocantur*
6 *communes, diversorum Pontificum.* §. *Quia vero Gregorii Decretales tempore ac perfectione primum locum obtinent; nec sunt in sequen-*

quentibus Decretalium voluminibus alii tituli, nec alio ordine collati, quam in Decretalibus Gregorianis: sed illud tantum discrimen est, quod Gregoriana compilatio plures habet titulos, qui in aliis compositionibus desiderantur: idcirco Gregorianos titulos explicare nobis sufficiet. Ad hos igitur eadem methodo enarrandos accedo, qua juris Civilis titulos in superioribus voluminibus exposui.

LIBER I.

DEcretalium libri quinque sunt. Primus continet juris primordia, quæ Justinianus appellat τὰ πρῶτα? nam ea, de quibus Justinianus primo libro Codicis & prima Digestorum parte tractat, Gregorius in primum Decretalium librum retulit eodem fere ordine; nisi quod loco titulorum, qui sunt apud Justinianum de officio diversorum magistratuum, Gregorius varios titulos posuit de prælatis & eorum officiis. Itaque hujus primi libri sectiones tres sunt. I. De Deo, & fide. II. De jure. III. De prælatis & clericis. IV. De pactis & transactionib. V. De postulantibus, & procuratoribus, & syndicis. VI. De restitutionibus in integrum. VII. De arbitris compromissariis. Hæc sunt, quæ Justinianus τὰ πρῶτα vocat, & eodem ordine

in Pandectis & Codice conſiderat. Quapropter in hoc ſectionum ordine, jam a me in Digeſtis expoſito, & in iis quæ jam in titulis Juris civilis enarrandis docui, fruſtra repetendis, tempus non teram: ſed alia, quæ mihi utiliora videbuntur, proponam.

Tit. I. *De ſumma Trinitate, & fide Catholica.*

PRrima pars hoc primo titulo continetur, qui eſt etiam primus titulus Codicis.

II. De conſtitutionibus.

1 SEquitur ſecunda pars, quæ eſt de jure. Eſt autem jus partim ſcriptum, partim non ſcriptum. Initium ſumit conditor Decretalium, a jure ſcripto, quod vocatur conſtitutio, & dividitur in civilem & eccleſiaſticam. *diſt.* 3. *c.* 1. ſed hic potiſſimum de eccleſiaſtica agitur, quæ appellatur canon *d. diſt.*
2 3. *c. cano.* §. Conſtitutiones eccleſiaſticæ ſunt decreta pontificum, & ſtatuta conciliorum. *c. ult. & Inf. lib. 6. c.* 1. *& in præfat. Clem. verſ. dudum. & d. diſt.* 3. *c.* 3. §. *porro & xxv. q.* 1. *c. ſunt quidam.* Adde, vel ſub pontificum decretis comprehendi etiam ſtatuta a ſedis Apoſtolicæ legatis. *Inf. de offic. lega. cult. & de locat. & conduc. c.* 1. *& de conſanguin. & affin. c.* 3. ſtatuta vero in particularibus conciliis, vel ab epiſcopis, vel capitulis, vim particularium conſtitutionum habent. *c. ex literis.* 11. & interdum egent confirmatione ſedis

ſedis Apoſtolicæ. *c. cum acceſſiſſent* §. No- 3
ta primo, conſtitutiones dare formam futuris
tantum negotiis, niſi nominatim etiam de
præteritis caveant. *c.* 2. *& ult.* quod etiam in
conſtitutionibus civilibus obtinet. *C. de le-
gib. lib.* 7. §. Nota ſecundo, conſtitutio- 4
nes ſeculares eccleſiaſticis cedere *diſt.* 10. §. 5
Nota tertio, omnes eſſe conſtitutionibus ec-
cleſiaſticis ſubjectos. *c.* 1. *&* 5.

III. De Reſcriptis.

Reſcripta vero ſunt perſonalia, & inter eas 1
tantum perſonas vim conſtitutionis obtinent, inter quas conceduntur. *Inf. de conceſſ. præben. c. conſtitutus* 11. Reſcriptum namque nihil aliud eſt, quam literæ. *c.* 1. *& paſſim.* a ſummo pontifice. *c.* 2. *& paſſim* vel ab Imperatore *C. de precib. Imp. offer. l.* 2. *& ſi contra jus vel util. public. l.* 1. *cum ſimil.* vel a vicario Pontificis. *Inf. de offic. vic. c. pen.* ſive motu proprio. *Inf. de præbend. lib. 6. cap. ſi motu.* 23. *& c. ſeq.* ſive aliquo ſuggerente (hæc ſuggeſtio vocatur intimatio. *c.* 2. vel inſinuatio. *Inf. de procur. c.* 3. vel relatio *Inf. eod. c.* 4. *verſ. nos vero*) & aut conquerente. *Inf. eod. c.* 2. *&* 4. & ſupplicante. *Inf. de eo qui cogn. conſan. uxo. c. ult.* aut conſulente *Inf. de offic. judic. delegat. c. conſuluit.* 24. *& ij. q.* 4. *c. conſuluiſti* 21. emiſſæ, ut inter perſonas, inter quas conceduntur, & in iis negotiis ſeu rebus ſuper quibus emittuntur, vim conſtitutionis habe-

habeant. *c. cum dilecta.* 22. *& Inf. de concess.*
2 *praben d. constitutus.* §. Ex dictis patet rescri-
pta differre a decretalibus epistolis: quia de-
cretales epistolæ sunt generales constitutio-
3 nes. *dist.* 19. §. Rescripta dividuntur I. In Apo-
stolica, Imperialia, & Episcopalia, ut ex data
definitione manifestum est. II. In generalia, &
specialia *c.* 1. *c. pastoralis.* 14. §. *quoniam. c. se-
des* 15. III. In monitoria, præceptoria & exe-
cutoria *capitulum.* 30. *c. ex insinuatione.* 37. *&
cap. literis.* 39. Præceptoriorum appellatione
etiam inhibitoria rescripta complector. Nam
qui aliquid inhibet, certe præcipit ne id fiat:
& inhibitio seu prohibitio nihil aliud est, quam
præceptum negativum. Unde inter juris præce-
pta non solum ponitur honeste vivere, & su-
um cuique tribuere, sed etiam alterum non
lædere. Jam vero inter monitoria & præce-
ptoria Doctores distinguunt: quia monito-
ria communiter concedi solent absque causæ
cognitione, & cum illa clausula, *si senseris de
gravatum:* præceptoria vero causæ cognitio-
nem requirunt, nec solet dicta clausula in
his apponi. *Sup. c. in l. quoties. C. de fidei-
com. art. in l. filiusfamil.* §. *Divit. in fi. & ibi
Ias. in* 1. *lect. num.* 115. *& in* 2. *lect. num.* 5. *&*
175. *D. delegat. Inf. Mandos. in tracta. de mo-
nit. quæst.* 2. Præterea *gloss. in d. c. ex insinua-
tione* hunc Romanæ curiæ morem notat, ut
primo mittantur literæ monitoriæ, deinde
præ-

præceptoriæ,tandem executoriæ sed Joh. And.
ibi notat hunc ordinem hodie non servari,nisi
quandoque super receptione monialium-Addi
autem potest quartum membrum,id est rescri-
pta permissoria, *ex c.* 4. *Inf. lib.* 6. ubi in sum-
mario vocantur literæ facultatis. IV. In jure
communi consentanea, veluti ut liceat ap-
pellare: & aliena a jure communi, veluti
ne liceat appellare. *c.* 1. Illa vocantur literæ ju-
stitiæ, hæc appellantur literæ gratiæ in sum-
mario. *cap. postulasti.* 27. §. Nota primo, re- 4
scripta impetrari posse tam ab actore, quam
a reo. *c.* 3. *c. cum contingat.* 24. *cum sim.*
Sed rescriptum ab excommunicato impetra-
tum, ipso jure non valet, nisi super excom-
municationis vel appellationis articulo 5
impetratum sit. *Inf. lib.* 6. *c.* 1. §. Nota se-
cundo, propter vitium in verbis admissum
contra regulas linguæ Latinæ,rescriptum red-
di suspectum & inutile. *c. ad audientiam.* 11.
§. Nota tertio, rescripta impetrata per subre- 6
ptionem, id est, expressa falsitate, vel per
obreptionem, id est tacita veritate, non va-
lere. *Inf. de fi. instrum. c.* 7. nisi is, qui impe-
travit, dolo careat, & idem impetrasset, si fal-
sum tacuisset, aut verum dixisset. *c. super lite-
ris* 20. §. Nota quarto, si in rescripto non 7
sit inserta clausula, *si preces veritate nitantur*,
jure civili rescriptum non valere. *C. d. divers.
rescript. l. ult.* quæ canonizata est *xxv. q.* 2. *c.
dicenti.* 16. §. *Imperator Zeno,* contrarium ta-

men statuitur. *Inf.* c. 2. ubi hæc clausula sub-
8 auditur, & ita rescriptum sustinetur. §. Nota quinto, leges, quibus cavetur ut rescripta contra jus, nisi impetranti prosint, & nemini obsint, vel contra publicam utilitatem non valeant, esse canonizatas *xvj. quæst.* 4. *c. jubemus* §. *rescripta.* & *xxv. q.* 1. *c. ult.* §. *illud vero.* §. *item constitutio* & *q.* 2. *c. nec damnosa.* 14. *c. rescripta.* 15. *c. dicenti* 16. *in pr.* & §. *Impera-*
9 *tor Anastasius.* §. Nota sexto, si diversa rescripta a partibus proferantur, si quidem in posteriore fiat prioris mentio, posterius prævalere, sin minus, standum priori rescripto. *c.* 3. nisi is, qui prius rescriptum impetravit, dolo vel culpa non sit eo intra annum usus. *c. si autem* 12. *plerumque* 23. aut alterum rescriptum sit generale, alterum speciale, quia indistincte speciale prævalet. *c.* 1. & *c. pastoralis.*
10 14. §. *quoniam.* §. Nota septimo, rescripta, quibus beneficia conferuntur, latissimam recipere interpretationem. *Inf. de verb. signif. c. olim.* 16. alia regulariter anguste accipi, & contra impetrantem. *Hostiens. Inf. de offic. de lega.* §. *quib. modis ejus jurisd. prorogetur. vers. quamvis enim fatear.* quia multi rescripta impetrantes abutuntur gratia sedis Apostolicæ. *c. sedes.* 15. *c. nulli.* 18. & *c. ult.* sunt autem quædam clausulæ, quarum interpretatio ex Decretalibus constitutionibus manifesta est, & inde peti debent. *c.* 4. *c. sciscitatus.*
13. *c.*

13. *c. pastoralis.* 14. §. *quoniam. c. sedes.* 15. *ea. causam.* 18. *c. postulasti* 27. *c. mandatum* 38. *c. literis* 39. *c. abbatem.* 40. *c. ab excommunicato.* 41. & *Inf. lib.* 6. *c. quamvis.* 8. *c. si propter.* 10. & *Inf. Clemen. ult.* §. Nota octavo, eum, qui malitiose utitur rescripto, ejus 11
beneficio privari, & in expensas atque id quod interest adversario condemnari. *c. ultim.* §. 12
Nota nono, ea quæ contra formam rescripti fiunt, infirmari. *c. cum dilecta.* 22. *vers. dictum.*

IV. *De consuetudine.*

HActenus de jure scripto: jus autem non scriptum est consuetudo, qua *D. de legib. &c. quæ sit longa consuet.* Absoluta est hujus libri secunda pars, quæ est de jure: sequitur tertia de clericis & prælatis ordinandis, eorumque officiis.

V. *De postulatione prælatorum.*

QVia modo per postulationem, modo per 1
electionem episcopi ac ceteri prælati promoventur. *c.* 3. *in fin. c.* 4. §. *ceterum.* & *inf. t. prox. c. innotuit.* 20. & *c. scriptum* 40. initio de his duobus promovendi modis dicendum videtur. §. Postulatio est concors capituli pe- 2
titio, ut is promoveatur sive adsumatur, qui non propter animi vel corporis vitium, sed ob alium defectum eligi nequit, propter quem non est inhabilis ad prospiciendum ecclesiæ, veluti quia est minor triginta annis, aut laicus.

3 §. Inter postulationem & nominationem *Ioh. Andr. in d. c.* 3. *gloss. ult.* sic distinguit: quod postulatio est solemnis, nominatio non est solemnis. Hostiensis autem *in* §. *quis postulandus sit. vers. ideo dixi.* aliam differentiam ponit: quia postulatio est unius certæ personæ, nominatio vero est plurium personarum designatio, ut una ex his promoveatur. Nam Hostiensis *in* §. *qualiter fiat postulatio.* non putat postulationem requirere aliquam solemnitatem, sed quacunque forma fieri posse. Distinctionem Hostiensis probo per *c. quod sicut.* 28.

4 §. Nota primo, eos tantum posse postulare, qui possunt eligere, licet ii possunt postulari, qui non possunt eligi. *Inf. t. prox. d. c. innot.*

5 §. Nota secundo, postulationem & electionem non posse simul jungi: veluti, *Eligo postulando, Postulo eligendo, Eligo & postulo inf. l.* 6.

6 *c.* 1. §. Nota tertio, ut postulatio valeat, sufficere, si major & sanior pars capituli consentiat. *de his quæ fit a maj. par. cap. c.* 1. & *dist.* 65. *c.* 1. 2. 3. sed si alium major pars postulet, alium minor pars eligat, uterque autem, tam postulatus, quam electus, admitti possit: tunc, ut postulatio prævaleat, opus est ut duplo major sit pars postulantium, quam eligentium: alioquin electio prævalebit.

7 *Inf. t. prox. c. scriptum.* 40. §. Nota quarto, postulantes non posse a postulatione, quæ superiori est præsentata recedere, sed superioris judicium expectare. *c.* 4. *VI.*

VI. De electione & electi potestate.

ELectio est alicujus personæ idoneæ ad 1
prælationem vel fraternam societatem ca-
nonice facta vocatio. *Hostiens. in* §. 1. *&*
gloss. in c. 1. *in ver. vera postulatio de postul. lib.*
6. §. Electio prælati ad collegium pertinet, 2
& ad eos qui pacto vel privilegio vel consue-
tudine, hoc jus obtinuerunt. *Inf. de cau. poss. &*
propr. c. 3. *&* 16. *q. ult. c. ult. Hostien. in* §. *quis*
possit eligere, nisi jure prohibeantur, ut pupil-
li. *Inf. lib.* 6. *c. ex eo quod.* 32. *in pr. & late. c.*
sacrosancta. 51. *c. Masfiana.* 56. *& lib.* 6. *d. c. ex*
eo quod. §. 1. *& dist.* 63. & absentes, qui nec
per literas votum suum declarare, nec extra-
neum procuratorem dare, sed tantum uni vel
pluribus ex collegio seu capitulo vicem suam
mandare possunt. *Inf. lib.* 6. *c. si quis justo.*
46. §. Eligi debent idonei, non jure prohi- 3
biti: verbi gratia, minor triginta annis, vel
superius, vel indoctus non debet in episco-
pum eligi. *c. cum in cunctis.* 7. §. In electione 4
facienda citari debent omnes, qui habent jus
eligendi, ut possint interesse, si velint: alio-
quin electio non valet: nisi is, qui non cita-
tus abfuit, eam postea ratam habeat. *c. quod*
sicut. 28. *& c. coram dilecto.* 35. §. Fit autem 5
electio tribus modis. I. Per scrutinium, cum
præsentibus omnibus, qui debent & volunt
& possunt commode interesse, adsumuntur
tres de collegio fide digni, qui secrete & sigil-

latim

latim vota cunctorum diligenter exquirant, & in scriptis redacta mox publicent in communi: tuncque is eligitur, in quem omnes vel major & sanior pars capituli consentit. II. Per compromissum, cum eligendi potestas aliquibus viris idoneis committitur, qui vice omnium loco vacanti prospiciant. III. Per inspirationem, cum simul omnes electores, quasi divino impulsu commoti, statim, nullo præcedente tractatu, in unius electione con-
6 sentiunt. *c. quia propter* 42. §. De scrutinio nota. I. Si plures sint electiones, non sufficere, quod aliquis a pluribus eligatur quam alii, nisi pars, quæ hunc eligit, sit major pars totius capituli. *c. ecclesia vestra.* 38. *& inf. lib.* 6. *c. si cui eligendi* 23. Sed in electione Papæ hoc est speciale, ut si quis a paucioribus quam duabus Cardinalium partibus electus, pro Papa se gerat, excommunicationi subjaceat, & sacri ordinis privatione multetur. *c.* 6. II. Si altera pars eligentium numero præstet, altera eligentium auctoritate, & electi meritis præcellat, neutram electionem valere; quia conjunctim requiritur, ut a majore & saniori parte sit electus. *c. ecclesia vestra* 57. Si tamen alterius partis numerus duplo major sit, ejus electio indistincte valet, non admissa quæstione de auctoritate eligentium & meritis eorum qui electi sunt. *Inf. lib.* 6. *c. si quando.* 9. dummodo electus sit idoneus: alioquin

quin confirmabitur electio personæ idoneæ a minori parte facta. *c. dudum* 22. III. Publicatum scrutinium non posse electores variare, sed faciendam esse collationem, & celebrandam electionem: ad quod per superiorem, si opus erit, compellentur. *c. cum inter canonicos* 21. *vers. non obstante &c. publicato.* 58.
§. De compromissaria electione nota, I. posse vel uni. *c. causam quæ* 8. vel duobus pluribusve electionem committi. *c. in causis.* 30. *cum in jure* 33. *c. cum in veteri.* 52. II. Non tantum posse committi iis, qui sunt de collegio seu capitulo, *d. c. in causis d. c. cum in jure. dist. c. cum in veteri.* sed etiam iis, qui sunt extra collegium vel capitulum *d. c. causam quæ.* III. Posse quosdam a capitulo eligi, qui non eligant prælatum, sed alios electores ipsius prælati. *d. c. in causis.* IV. Commissionem non posse revocari, si res desiit esse integra: desinere autem esse integram, cum in tractatu de electione præcesserunt. *d. c. in causis.* 7
§. His de electione expositis, dicendum de electi potestate, quæ est electionis effectus, & posteriori parte rubricæ proponitur. Electi potestates tres sunt. I. Potest electioni suum adsensum præbere intra mensem, ex quo sibi fuerit electio ab electoribus præsentata, & suus adsensus petitus: quod electores, quam primum commode possunt, facere debent. *Inf. lib. 6.* 8

cap.

cap. 6. II. Potest res ecclesiasticas administrare, & ea quæ sunt jurisdictionis exercere, ut corrigere, excommunicare, conferre, confirmare, non tamen statim ac electioni consensit, sed postquam a superiore fuerit confirmatus. *cap.* 7. §. 1. *c. transmissam.* 15. & *Inf. l.* 6. *c.* 5. III. Postquam fuerit consecratus, ea peragere poterit, quæ sunt ordinis, ut clericos ordinare, vel deponere, ecclesias & altaria consecrare. *c. quod sicut.* 28. §. *super eo.* Nota conjugale vinculum inter Ecclesiam & prælatum contrahi per electionem & electi adsensum. *c. cum inter canonicos.* 21. *vers. discretioni vestræ.* per confirmationem. *Inf. tit. prox. c.* 2. *vers. sicut autem.* nempe electione & electi assensu initiari, confirmatione ratificari, consecratione consummari intelligitur. *Inf. tit. prox. c. ult.*

VII. De translatione Episcopi.

1 EX posteriori parte rubricæ præcedentis oriuntur sequentes tituli, quibus electi po-
2 testas limitatur modis. §. Prima limitatio est, quia si episcopus ab ecclesia, cujus est episcopus, ad aliam transferatur: potestatem, quam in illa ecclesia habebat, amittit, ac novam in hac accipit. Translatio namque episcopi, quæ & mutatio dicitur. *vij. q.* 1. *c. mutationes.* 35. nihil aliud est, quam dissolutio vinculi, quo episcopus cum priori ecclesia junctus erat, & ad alteram ecclesiam transitio.

Sup.

Sup. t. prox. c. in causis 30. *in fi. & de post. prælat. c. 2. in fin. & c. 4. in fin.* §. Nota primo; sicut 3
ecclesia non potest episcopum suum dimittere, & alium in ejus locum substituere, ita episcopum non posse relicta sua ecclesia ad aliam transire, nec sponte sua, nec a populo attractum, nec aliis episcopis suadentibus, sed si id fecerit, utraque ecclesia privabitur. *c. 3. & vij. q. 1. c. sicut vir.* 11. *c. si quis episcopus* 32. *c. si quis de ordine.* 33. *c. sicut alterius.* 40. immo ne quidem permissione metropolitani cui subest, sed auctoritate tantum & permissu sedis Apostolicæ id ei facere licet. *cap. 1. 2. & ultim.* §. Nota secundo, si cui Papa permisit, 4
ut ad majorem dignitatem vocaretur, eam posset adsumere, hanc Apostolicam concessionem accipiendam esse anguste; ita ut non liceat minorem, vel parem suscipere. *d. c. ult.*
§. Nota tertio, translationem fieri vel propter 5
utilitatem, quia verisimile est episcopum magis profecturum; vel propter necessitatem, quia non potest in ecclesia, in qua residet, ob persecutionem seu metum hostilem officio suo defungi: quo casu, necessitate cessante, ad priorem ecclesiam redire debebit. *vij. q. 1. d. c. mutationes* 35. *c. scias.* 36. *c. omnis* 37. *c. episcopus de loco* 38. *cap. pastoralis* 43. §. Nota 6
quarto, episcopum etiam invitum transferri, secundum *Goffr. & Host. in §. quæ sit causa transferendi.*

VIII.

VIII. De auctoritate & usu pallii.

1 SEcunda limitatio non convenit simplicibus episcopis, sed est propria archiepiscoporum, & patriarcharum, qui sine pallio non possunt concilium convocare, chrisma conficere, ecclesias dedicare, episcopos vel clericos ordinare. *Sup. de elect. c. quod sicut* 28. *§. super eo & destin.* 100. *in pr. & c.* 1. Unde cum transfertur episcopus ad archiepiscopatum, ei pallium transmittitur. *Sup. de postul. praelat. cap.* 4. *in fin.* Simplex autem episcopus pallio non utitur, nisi cui specialiter a Romana ecclesia sit tributum. *Inf. de praesumpt. c.*
2 *pen.* §. Pallium est insigne archiepiscopale de Beati Petri corpore sumptum. *Sup. de elect. c.* 4. In quo a sede Apostolica officii Pontificialis plenitudo cum archiepiscopalis nominis appellatione confertur. *c.* 3. *& Inf. de priv. c. antiqua* 23. ubi omnibus patriarchis conceditur, ut suis suffraganeis pallium largiri
3 possint. §. Hujus pallii traditio objectione criminis vel defectus non differtur, nisi objiciens juret, se non malitiose id agere, & se obliget ad poenam talionis, & in promptu habeat probationes, id est, intra duos menses a die collati archiepiscopatus numerandos
4 probet id quod objicit. *Inf. extrav. un.* §. Auctoritas pallii dicitur potestas, quam habet archiepiscopus accepto pallio synodum convocandi, consecrandi, & similia peragendi, ut initio

initio tituli notavi. §. De usu pallii, quæ est 5
secunda rubricæ pars, duo notentur. I. Solum Romanum Pontificem ubique, dum missarum solemnia celebrat, pallio uti posse: alios nec semper nec ubique, sed tantum certis, id est, solemnibus diebus, in provinciæ suæ ecclesiis posse uti. *c.* 1. 4. *& pen.* Extra provinciam pallio uti non licet, etiamsi consuetudo id permittat, nisi cui speciali gratia a Sede Apostolica concessum sit. *c.* 5. II. Pallium esse personale, ita ut personam non transeat, & alteri commodari nequeat, cum suo autem quisque pallio sepeliri debeat. *c.* 2.
§. Posthæc, quia in hoc titulo distinximus in- 6
ter simplices & superiores episcopos, sciendum est, simplicem episcopum in aliqua celebriori civitate, metropolitanum in tota aliqua provincia, patriarcham seu primatem in pluribus provinciis ecclesiæ præesse: omnium primum & caput esse Romanum Pontificem, qui est senioris Romæ episcopus & patriarcha, & hodie Papæ appellatione significatur, cum hoc nomen olim omnibus episcopis commune esset. Primum locum post Romanum Pontificem obtinet Patriarcha Constantinopolitanus: secundum Alexandrinus: tertium Antiochenus: quartum Hierosolymitanus. Archiepiscoporum appellatione modo significantur alii Patriarchæ, ut Aquilejensis, Cantuariensis, Bituricensis,

dist. 11. *c.* 2. *& ibi gloss. in ver. Archiepiscopis.* modo accipitur pro metropolitano, ut *ea dist. c.* 1. Ergo Romanus Pontifex omnibus præest: sub eo sunt Patriarchæ metropolitani: sub metropolitanis simplices Episcopi. Hi tamen omnes a summo ad infimum vocantur Episcopi. *Inf. de privil. d. c. antiqua. & distinct.* 21. *d. c.* 2. §. *ordo. c.* 3. *& c.* 4. *& distinct.* 22.

IX. *De renunciatione.*

1 Tertia limitatio est: quia juri suo renuncians, eo privatur, adeo ut per pœnitentiam non habeat ad id regressum cui renunciavit, nisi ob restitutionem, vel novam con-
2 cessionem. *c.* 2. 3. *&* 6. §. Sed ut renunciatio teneat, hæc requiruntur. I. Ut sponte & libera voluntate fiat. *c.* 5. *Inf. de his quæ vi metusve caus. fiunt. c.* 2. *&* 4. II. Ut ex justa causa fiat, veluti ob conscientiam criminis, debilitatem corporis, defectum scientiæ, malitiam plebis, grave scandalum, & interdum ob irregularitatem personæ, veluti si sit bigamus, aut viduæ maritus, ut late explicatur in *c. nisi cum pridem.* 10. III. Ut superioris permissu & in ejus manibus fiat, *c. cum in dubiis* 8. *& c. ult.* unde non videtur Papa posse renunciare Pontificatui, cum neminem habeat superiorem, a quo hoc sibi concedatur, & in cujus manibus renunciet. Sed Cœlestinus quintus statuit, ut Papa libere possit

resi-

resignare, moxque ipse resignavit. Ejus statum Bonifacius octavus in Papatu successor refert, probat, & inter alias constitutiones redigit. *Inf. lib.* 6. *c.* 1.

X. De supplenda negligentia prælatorum.

QVarta limitatio est propter negligentiam 1 prælati, propter quam jure suo privatur. *c.* 3. *&* 4. quod ad vicem illam, in qua negligentiam commisit, sine præjudicio in futurum. *c.* 2. *in fin. & Sup. de elect. c. ne pro defectu.* 41. §. Negligentia (ut Hostiensis definit) est ejus quod fieri debet & potest, omissio. §. Deprehenditur negligentia prælati I. Ex lapsu temporis, si ultra tempus a Lateranensi concilio definitum. *c.* 2. 3. 4. *& ult.* hoc est, ultra sex menses, præbendæ, sive aliquod ecclesiasticum officium vacare permiserit. *Inf. de concess. præben. c.* 2. Sed ecclesia cathedralis vel regularis ultra tres menses prælato vacare non debet. *Sup. de elect. d. c. ne pro defectu & dist.* 50. *c. postquam.* 11. *& dist.* 63. *c. pen.* II. Trina monitione, cum episcopus ter monitus non vult abbati benedicere. *c.* 1. §. Suppletur interdum per superiorem. *Sup.* 4 *de elect. d. c. ne pro defectu.* ut per episcopum suppletur negligentia capituli. *Inf. de concess. præben. c.* 2. *vers. quod si ad capitulum.* vel regularium. *c.* 2. *vers. & nisi & Inf. Clem. un.* & per Archiepiscopum negligentia episcopi, & capituli. *Sup. de elect. c.* 7. §. *ult. & Inf. de*

concess. praben. d. c. 2. vers. si autem & 9. q. 3. c. cum simus. 3. & per Papam negligentia Archiepiscopi. *cap.* 3. & per delegatum negligentia ordinarii. *Inf. de offic. jud. delegat. c. 7. c. prudentiam.* 21. §. *pen. vers. qui si malitiam.* & §. *ult. in fin.* Interdum per inferiorem, ut negligentia episcopi suppletur per capitulum. *Sup. de elect. d. c.* 7. §. *ult. & inf. de concess. præb. d. c.* 2. & *Inf. lib.* 6. *c.* 3. & *dist.* 89. *c.*
5 *volumus* 2. Interdum ipso jure. *c.* 1. §. Rursus aut suppletur eo facto quod neglectum fuit, ut in dictis juribus; aut dato visitatore, qui id faciat. *Inf. lib.* 6. *cap. ultim.*

XI. *De temporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum.*

1 QVinta limitatio est; quia prælatus, antequam per consecrationem ordinetur, ea, quæ ordinis sunt, ut clericorum, ecclesiarum, & altarium consecrationes, & virginum benedictiones, peragere non potest.
2 *Sup. de elect. c. quod sicut.* 28. *super eo.* §. Ordinatio est personæ ecclesiasticæ consecratio, per quam gratia & potestas obeundorum
3 ecclesiasticorum munerum confertur. §. Hujus tractatus de ordinatione tres sunt partes: prima generalis, reliquæ duæ speciales, quarum altera est de prælatis, altera de quibusdam personis, de quibus merito dubitari po-
4 test, an sint ordinandi. §. In generali inspe-

ctione

ctione quatuor quæstiones dissolvuntur. Prima quæstio est, quo tempore aliquis ordinari possit. Pro cujus quæstionis solutione distinguendum est inter majores, & minores ordines. In majoribus ordinibus sunt episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi: ex quibus duo posteriores, non sunt proprie sacerdotes, sed tantum in sacris; duo priores sunt proprie sacerdotes, quia sacramentum corporis & sanguinis dominici conficere possunt. In minoribus ordinibus sunt acoluthi, exorcistæ, lectores, ostiarii, & psalmistæ: de quib. omnibus vide *distinct.* 2. *c. cleros.* §. Hac distinctione posita, notandæ sunt sequentes regulæ. I. Minores ordines conferri possunt diebus dominicis, & aliis diebus festis. *c.* 3. II. Sacri ordines conferuntur in quatuor temporibus, vel sabbatho ante dominicam de passione, diebus autem dominicis, & aliis diebus festis, & sabbatho Pentecostes ab alio quam a Romano Pontifice non debent conferri. *c.* 1. 2. & 3. III. Si ordinatio extra statuta tempora fiat, ordinatus characterem recipit, sed ab executione officii suspenditur, donec cum eo dispensetur: ordinator quoque ecclesiastica disciplina coercetur. *c. cum quidam.* 8. *& c. pen.* IV. Non possunt duo ordines eidem conferri uno die, vel duobus diebus continuato jejunio, & si id fiat, ordinans collatione illo-

 rum

rum ordinum, & ordinatus ab executione officii suspenditur, donec cum eo dispense-
6 tur. *c. literas.* 13. *c. dilectus* 15. §. Secunda quæstio est, qualis debeat esse, qui ordinatur. Debet esse irreprehensibilis; unius uxoris vir, sobrius, ornatus, prudens, pudicus, hospitalis, doctor, non vinolentus, non percussor, sed modestus, non litigiosus, non cupidus, sed suæ domui bene præpositus, non neophytus. Hæc ab Apostolo requiruntur in episcopo ordinando. 1. *ad Timoth. c.* 3. sed ad alios clericos producuntur. *d.*34. *c. cognoscamus.* 15. *&* *d.* 81. *c. Apostolus.* Neophytus autem dicitur, qui propositum sacræ religionis noviter assumpsit. *dist.*48.*c.*2.§. *neophyti. &c. seq.*

XII. De scrutinio in ordine faciendo.

1 TErtia quæstio est, quid observandum sit ut cognoscatur, an is, qui ordinari debet, talis sit, qualem esse oportet. Adhibendum est scrutinium, id est, ille, ad quem spectat (ut episcopus, aut legatus sedis Apostolicæ) debet inquirere, an is, de cujus electione agitur, sit idoneus: si vero alius, ad quem non spectat, scrutinium faciat, irritum
2 est & inane. *Inf. de offic. legat. cap.* 5. §. Forma in scrutinio faciendo observanda traditur in *c. quando. dist.* 24.

XIII. De ordinatis ab episcopo qui renunciarit episcopatui.

Quar-

QVarta quæstio est, an ordinatio valeat facta ab episcopo, postquam episcopatui renunciavit. Respondetur per distinctionem. Aut enim episcopus renunciavit tantum loco, aut loco & dignitati. Priori casu ordinatio valet. Posteriori subdistinguitur, aut enim contulit minores ordines, & valet ordinatio: aut sacros ordines, & subdistinguitur: quia si ordinem accipiens ignoravit eum renunciasse, nec supina est ignorantia, per dispensationem admittitur, sin minus, executionem officii non habebit. *c.* 1. Similiter dispensatur cum clerico, qui per ignorantiam ab excommunicato episcopo ordines accepit. *c.* 2.

XIV. De ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum.

1 ABsolutis generalibus quæstionibus ad ordinationem pertinentibus, jam dicendum de prælatis, de quibus duæ quæstiones dissolvuntur, videlicet qui sint præficiendi, & quomodo præficiendi. Quod ad priorem quæstionem attinet, in eo qui præficiendus est, tria spectantur, quæ in hac rubrica proponuntur: ætas, qualitas, & ordo. §. De ætate 2
hæc notentur. I. Qui eligitur episcopus, non debet esse minor triginta annis, *c.* 7. *in pr.* (ubi legendum *egerit*, non, *exegerit*) & *c. cum nobis.* 19. *vers. de legitima.* & *distinct.* 77.

c. episcopus. II. Qui ad inferiora ministeria vocatur, ut ad decanatum, archidiaconatum, & alia quæ curam animarum habent adnexam, vel ad ecclesiæ regimen pertinent, is non debet esse minor viginti quinque annis. *d. c.* 7. §. *inferiora.* olim non debebat esse minor triginta annis, nisi necessitatis causa admitteretur, ut probatur *dist.* 78. *c. penult. & ult. adhibito. c.* 1. *h. tit.* III. Cum iis, qui vigesimum annum compleverunt, ut dignitatem vel personatum sine cura animarum obtineant, episcopus dispensare potest. *Inf. l.* 6. *c. un.* alias solus Romanus Pontifex dispensat, ut *Sup. de. electio. c. innotuit.* 20. IV. (Ut hæc obiter addam) in diacono & lectore requiritur ætas viginti quinque annorum: in subdiacono & acolutho viginti: ad alios autem minores ordines ab infantia admittuntur. *dist.* 28. *c. de his.* 6. *& dist.* 77. *c. quicunque* 3. *c. subdiaconus.* 4. *c. placuit.* 5. in diaconissa requiritur ætas quadraginta annorum. 27. *q.* 1. *c. diaconissam.* 23. Sed hodie potest quis anno decimo octavo ad subdiaconatum, & vigesimo ad diaconatum promoveri. *Inf. hoc tit. Clem. ult.* Hæc ita jure Canonico obtinent. Jus civile in quibusdam variavit, sed novissime Justinianus *Nov.* 123. *c.* 13. in episcopo triginta quinque, in diacono & subdiacono viginti quinque, in diaconissa quadraginta, in lectore octodecim annorum ætatem

tem requirit. Hæc de ætate dicta sint. §. De 3
qualitate præficiendorum multa Gratianus
tradit *d.* 23. *& sequentib.* In summa talis
debet esse, qualem Apostolus describit. 1. *ad
Timoth. c.* 3. ut retuli *Sup. t.* 11. *in fin.* nam
quæ ibi dixi de qualitatibus ordinandorum,
potissimum in præficiendis obtinent. §. Quod 4
ad ordinem attinet, præficiendus debet esse
in sacris: qui vero est in minoribus ordinibus constitutus, parœciali ecclesiæ sine dispensatione præfici non potest. *c.* 5. *c. a multis.* 9. *c. tuam in Domino.* 10. Dictum est,
qui possint præfici.

XV. De sacra Unctione.

Consequenter dicendum quomodo præ- 1
ficiantur. Hic dantur duo præcepta.
Primum præceptum est, ut in consecrando episcopo vel presbytero adhibeatur sacra unctio. Intellige unctionem externam; quæ est visibile signum internæ unctionis, id est, gratiæ a Spiritu sancto infusæ, ut unctus officio & ministerio sibi commisso recte fungi
possit. §. Episcopi caput & manus chrismate, 2
quod ex oleo & balsamo conficitur: sacerdotis manus, & regis brachium oleo benedicto inunguntur, præterea quilibet Christianus ante baptismum inungitur oleo benedicto, primum in pectore, deinde inter scapulas: & post baptismum chrismate ungitur primo in vertice, postea in pectore. Item

 ungi-

ungitur ecclesia, cum dedicatur: altare, cum consecratur: calix, cum benedicitur. quæ omnia traduntur, & explicantur in *c. un.*

XVI. De Sacramentis non iterandis.

1 SEcundum præceptum est, ut si quid in ordinatione fuerit prætermissum, non iteretur ordinatio, (quia hoc Sacramentum inter ea refertur, quæ iterari non possunt) sed suis temporibus suppleatur, quod deest. *c.* 1. *&*
2 *c. ult.* §. Sacramentum (ut definit Augustinus) est invisibilis gratiæ visibilis forma. *de conse-*
3 *crat. dist.* 3. *c. sacrificium.* 32. §. Sacramenta multis modis dividuntur. I. Septem sunt sacramenta, baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia, ordo sacer, matrimonium, & extrema unctio. Baptismus est exterior hominis ablutio cum certa forma verborum. *gloss.* 1. *in c.* 1. *de consecrat. dist.* 4. Unde hujus Sacramenti substantia consistit in verbo & elemento, cætera ad solemnitatem ejus pertinent, secundum *Mag. Sentent. lib.* 4. *dist.* 3. *sect.* 1. verba autem sunt & Christi institutio. *Matth.* 28. *& Jos.* 6. *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, de consecrat. distinct.* 4. *c. proprie.* 12. *c. si quis presbyter.* 78. *c. multi.* 81. Hæc intellige de baptismo proprie dicto, quem vocant baptismum fluminis: alii sunt baptismi metaphorice dicti, nempe flaminis, & sanguinis. *de consecr.*

distinct.

distinct. 4. *c. baptismi vicem.* 33. *& cap. catechumenum.* 36. *& distinct. gloss.* 1. *in cap.* 1. Confirmatio est inunctio in fronte, quæ per episcopum fit sacro chrismate, manus impositionem designans. *Sup. tit. prox. cap. un.* adhibitis his verbis, ut ex libris Pontificialibus refert *Ang. de Calvasio in ver. Confirmationis.* §. 9. *Ego te consigno signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Eucharistia, si vocabuli vim spectes, nihil aliud est, quam gratiarum actio, sed hic accipitur pro participatione corporis & sanguinis Christi sub speciebus panis & vini, vi illorum verborum, *Hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus.* Hic autem inter tria distinguitur, formam visibilem panis & vini, veritatem carnis & sanguinis, & virtutem spiritualem: primum est sacramentum, non res sacramenti: secundum est sacramentum & res: tertium est res, non Sacramentum. *Inf. de celebr. miss. c. 6. §. distinguendum.* Nota Eucharistiam proprie dici, aut viaticum, quatenus vitam gratiæ operatur, ac præbet nobis viam perveniendi ad futuram Dei fruitionem in cœlesti patria. Quatenus autem civitatem Ecclesiæ significat, quia per ipsum communicamur Christo, & unimur ad invicem, Græce vocatur Synaxis, Latine Communio. Denique in quantum per hoc Sacramentum Dominica

Pas-

Passio offertur, dicitur Sacrificium, vel Missa, accipiendo missam tantum pro Sacro mysterio, quod fit in consecratione, oblatione, & communione corporis & sanguinis Christi, sub speciebus panis & vini, ac repræsentatione passionis ejusdem, ad salutem fidelium, & remissionem peccatorum, exclusis solemnitatibus præcedentibus, & sequentibus. *vide Joh. Viguerium de Sacram. Euchar. vers.* 10. *&* 11. Pœnitentia duplex est: interna, & externa: illa est virtus mentis, hæc est Sacramentum. *Mag. sent. l.*4.*d.*14.*sect.*1. Hæc dividitur in publicam, quæ imponitur manifestis peccatis: & privatam sive occultam, quæ imponitur peccatis arcanis. *Inf. de excessib. prælat. c. accedentib.* 12. *& c. omnis.* 12. Publica subdividitur in solemnem, & non solemnem *d.* 50. *c. si quis post.* 61. *potest.* Constat autem omnis pœnitentia tribus partibus: cordis contritione, oris confessione & operis satisfactione. *de pœnit. dist.* 1. *c. perfecta.* 40. *Mag. Senten. l.* 4. *dist.* 16. *sect.* 1. Ordo est Sacramentum ecclesiæ, quo superior manum imponens ordinato potestatem ecclesiasticam tribuit. *c. ult.* Ordinum alii sunt majores, alii minores, ut docui *Sup. t.* 11. Matrimonium est viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ consuetudinem continens. *Inf. de præsumpt. c. illud.* 11. *vers. verum quia. &* 29. *q.*1. *in princ.* Extrema Unctio est, qua graviter ægrotantium,

um, quos eo morbo moriturus probabiliter metuitur, certæ corporis partes sanctificato oleo a presbytero inunguntur, ut non minus animæ, quam corporis sanitatem operetur. Sacramentum est Unctio extrema: res Sacramenti est Unctio interna, quæ peccatorum remissione & virtutum actione perficitur. *Mag. sent. lib. 4. dist. 23. sect. 2.* II. Alia sunt sacramenta necessaria, quæ sine dispendio salutis æternæ suo tempore prætermitti non possunt: alia voluntaria, quæ sine æternæ salutis periculo quilibet potest pro lubitu accipere, vel omittere. Necessaria sunt quinque Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, & Extrema Unctio. Voluntaria duo: ordo sacer, & matrimonium. *Inf. de transact. c. veniens.* 8. *& ibi glo. in ver. necessaria.* III. Alia characterem imprimunt, proinde, iterari non possunt, ut Baptismus *de consecrat. dist.* 4. *c. a quodam.* 23. *c. si qui* 27. *c. quamvis* 28. *c. ostenditur.* 31. *c. hi de quibus.* 37. *c. sive.* 50. *c. non licet.* 106. *cum duob. can. seqq.* confirmatio. *de consecr. dist.* 5. *c. dictum est nobis.* 8. *& c. seq.* ordo sacer. *d. c. non licet. dixi Sup. initio hujus tit.* alia nullum characterem imprimunt, ideoque possunt iterari, ut eucharistia. *de consecr. dist.* 2. *c. quotidie* 13. *& c. seq. matrimonium.* 31. *q.* 1. *c. aperiant.* 11. *& cann. seqq.* & Extrema Unctio. *Mag. senten. lib.* 4. *dist.* 23. *sect.* 3. In po-

pœnitentia distinguitur: quia non solemnis iteratur. *Inf. de pœnit. c. omnis*, 12. solemnis non iteratur. *dist.* 50. *c. si quis post.* 52. *§. potest.* nisi contraria sit ecclesiæ consuetudo. *de pœnit. distinct.* 3. *c. nihil* 21. *§. ex persona.* Expositæ sunt duæ partes tractatus de consecratione.

XVII. De filiis presbyterorum ordinandis, vel non.

1 Superest tertia pars, in qua de diversis personis dubitatur num promoveri possint. Prima dubitatio est de filiis presbyterorum.
2 §. Filius presbyteri dicitur, qui vel ante presbyteratum, vel in presbyteratu susceptus est. Ante presbyteratum vel est ex alio coitu susceptus. In presbyteratu vero filius legitimus procreari nequit, cum omnibus presbyteris matrimonium sit interdictum. Quod si communi consensu vir & uxor promiserint se castitatem servaturos, deinde vir ad sacerdotium promotus accesserit ad uxorem, & ex ea filium genuerit; hic filius, quamvis ex legitima uxore susceptus, tamen non est legitimus, sed ex illicito coitu genitus, quia contra votum castitatis, & contra fidem ec-
3 clesiæ datam procreatus est. *c. literas* 14. §. Hac distinctione posita notentur sequentes regulæ. I. Filii illegitimi, sive ante sacerdotium, sive in sacerdotio procreati sint, ad sacros ordines non admittantur, nisi aut facti mo-

monachi, aut in congregatione canonica regulariter viventes. *c.* 1. *& ult. & dist.* 56. *c.* 1. *c. nisi* 11. aut ex Pontificia dispensatione. *c. ex tua.* 9. *dist.* 56. *c. apostolica.* 12. §. *hoc autem.* II. Filius ex legitimo matrimonio ante sacerdotium patris susceptus, omnium ordinum capax est, atqueadeo etiam summus Pontifex fieri potest. *c. ad hæc* 12. *& dist.* 56. *c. pen.* §. *cum ergo.* III. Filius, sive legitimus, sive illegitimus, non potest præesse ecclesiæ, in qua pater immediate præfuit; secus est, si alia quoque persona post illius patrem præfuerit. *c.* 7. *c. ad extirpandas.* 12. IV. Filius potest præesse ecclesiæ, in qua pater sine titulo ministravit. *c. constitutus.* 8. V. Filio canonici præbenda in eadem ecclesia conferri non potest. *c. cum decorem.* 15. VI. Cum legitime natis dispensant episcopi in tribuendo minori ordine vel beneficio non curato: in aliis dispensatio Papæ requiritur. *Inf. lib.* 6. *c.* 1. *in princ.*

XVIII. De servis non ordinandis & eorum manumissione.

SEcunda dubitatio est de servis: de quibus 1 notentur regulæ sequentes. I. Servus ordinari non debet, nisi prius a domino sit manumissus. *c.* 1. 2. 3. 4. 5. *& dist.* 54. *c.* 1. *&* 2. II. Si servus sciente neque contradicente domino ordinetur, eo ipso liber & ingenuus erit. *d. dist.* 54. *c. si servus.* 20. III. Si servus domino ignorante promotus sit, deponitur, & do-

& domino restituitur. *c.* 2. *vers. etsi quilibet.* *& d. dist.* 54. *c.* 2. quod ita limitatur in *can. ex antiquis.* 9. *ead. dist.* ut si factus sit presbyter peculii amissione multetur, & in eo gradu maneat si sit diaconus, aut vicarium præstet, aut, si non habet quem præstet, ipse domino reddatur: reliqua vero officia servo collata non præjudicent domino, quo minus
2 servus ei restitui debeat. §. Nota primo, ibi non fieri mentionem subdiaconi; quia olim subdiaconatus non erat ordo sacer, sed hodie idem dicendum de subdiacono quod de dia-
3 cono. *c. miramur.* 7. §. Nota secundo, si ignorante domino sciens episcopus servum promoverit, hunc in ordine manere, sed episcopum domino in duplum teneri, at si episcopus eum pro libero habuerit, & is qui præsentavit, servum esse non ignoraverit, hic in duplum domino tenetur. *d. dist.* 54. *c. si servus absente.* 19.

XIX. De obligatis ad ratiocinia ordinandis vel non.

TErtia dubitatio est de obligatis ad rationes administrationis gestæ reddendas. Hi sive publicam sive privatam rem gesserint, ante administrationem finitam & rationes redditas promoveri non debent. *c. un.*

XX. De corpore vitiatis ordinandis, vel non.

Quar-

QVarta dubitatio est de iis, qui aliquo corporis vitio laborant. Hic adhibetur quadruplex distinctio. I. Aut vi seu casu mutilationem passi sunt, aut libera voluntate. II. Aut læsi sunt ante sacerdotium, aut in sacerdotio. III. Aut evidens læsio est, ut in oculo: aut occulta, ut in membris virilibus. IV. Aut talis læsio est, quæ impedit solemnium celebrationem, veluti si quis careat pollice, quod debet eucharistiam frangere; aut non impedit solemnium celebrationem, veluti si ungue. *c. ult.* aut digiti particula. *c.* 1. aut sinistræ manus digito careat. *dist.* 55. *c. lator.* 11. §. His distinctionibus positis, notentur sequentes regulæ. I. Qui membrum aliquod vel membri partem sponte sua, vel cum non posset aliter libidini obsistere, sibi abscidit aut abscindi curavit: is nec promoveri ad ordinem potest: & si quem ordinem habet, deponendus est. *c.* 4. *& dist.* 55. *can.* 4. 5. 6. II. Læsio modica, quam aliquis invitus casu, aut per hostium vim, aut morbi curandi causa passus est, promotioni ad ordines non est impedimento. Læsionem modicam appello eam, quæ non impedit celebrationem solemnium, ut paulo ante docui. Exemplis autem supra adductis adde eum, qui medicorum inustione claudus factus est. *dist.* 55. *c. si quis.* 10. & si cui virilia sint abscissa. *c.* 5. *& d. dist.* 55. *c.* 7. 8. 9. III.

Læſio impediens ſolemnium celebrationem, ut manus amiſſio, omnino obſtat, quominus aliqnis promoveri poſſit. *c. 6.* IV. Qui ſine ſua voluntate oculum amiſit, promoveri non debet, ſed ſi id ſacerdoti accidat, ſacerdotium non amittit. *d. diſtinct.* 55. *c. ult.* V. Ex quibusdam cauſis diſpenſari poteſt, veluti cum eo, qui in duello particulam digiti amiſit. *cap.* 1. aut in oculo maculam habet. *cap.* 2. aut virilia ſibi amputari fecit, putans ſe obſequium Deo præſtare. *cap.* 4.

XXI. *De bigamis non ordinandis.*

1 QVinta dubitatio eſt de bigamis, quid enim, ſi uxor mortua ſit? aut quid ſi cum iis diſpenſetur? Sed conſtitutum eſt, ut ne quidem uxore mortua ad ſacros ordines admittantur. *cap.* 3. & ut diſpenſatio
2 cum eis facta non valeat. *cap.* 2. §. Bigamus proprie dicitur, qui duas legitimas uxores habuit, id eſt, qui ſecundas nuptias contraxit. Veruntamen quaſi bigamus irregularitatem incurrit etiam is, qui repudiatam. *c.* 1. ſeu viduam duxit. *c.* 3. *&* *c.* 5. *verſ. cum ergo &c. ult.* & qui ſecundas nuptias de facto contra-
3 xit, veluti cum in ſacris eſſet. *cap.* 4. §. Qui vero ab altero ductam, ſed ab eo non cognitam, duxit in uxorem, ob id impediri non debet, quominus ad ſacros ordines promoveatur.

tur. *d. c.* 5. sed nec is qui multas habuit concubinas, in bigamiæ irregularitatem incidit: idcirco pœnitentia imposita poterit cum eo dispensari. *c. pen.* §. Irregularitatem vocamus 4
canonicum impedimentum ex facto seu defectu proveniens, quo quis tam ad ecclesiasticos ordines promoveri, quam promotus in iisdem ministrare prohibetur. *Lancell. Inst. jur. Can. lib.* 4. *t. ult.* §. *cavebunt.*

XXII. *De clericis peregrinis.*

SExta dubitatio est de clericis peregrinis, qui 1
vocantur etiam extranei. *iij. q.* 7. *c. peregrina.* 12. *&* *Vi. q.* 3. *c.* 2. id est, qui non sunt de episcopatu ordinantis peregrini, de quibus in præsentia loquimur. Alibi peregrini dicuntur, qui religionis causa peregrinantur. *Inf. de treug. & p. ac. c. ult. &* 24. *q.* 3. *c. si quis Romipetas,* 23. In jure autem civili peregrini appellantur, qui non sunt cives Romani. *D. de orig. jur. l.* 2. §. *post aliquot & de hered. instit. l.* 6. 8. *solemus. & C. eod. l.* 1. §. Hi non pos- 2
sunt ordinari, nisi plura concurrant, quæ mox docebo. I. Non possunt ad superiores ordines promoveri, nisi inferiorem ordinationem legitime probent. *c.* 1. *&* 2. II. Requiritur consensus episcopi, cui sunt subjecti, aut permissio apostolica. *Inf. lib.* 6. *de temporib. ordin. c.* 1. *& dist.* 71. *c.* 1. 2. *&* 5. III. Præla-

ti episcopo subjecti non possunt aliquem in suis ecclesiis instituere sine sui episcopi con-
3 sensu. *cap. ultim.* §. Hic est finis tractatus de ordinatione seu consecratione; exposita est igitur quinta limitatio potestatis ecclesiasticæ.

XXIII. *De officio archidiaconi.*

SExta limitatio est: quia quilibet debet officio suo fungi, non id facere, quod ad alium spectat, ne (quod dici solet) falcem immittat in messem alienam. Ergo diversa officia deinceps explicabuntur: & primo loco officium archidiaconi: hic enim primum locum post episcopum tenet, ejusque vicarius est in omnibus, & omnis cura in clero ad eum pertinet. *c.* 1.

XXIV. *De officio archipresbyteri.*

1 ARchidiacono igitur subest archipresbyter, qui presbyteris & presbyteralibus officiis præest. *c.* 1. *& dist.* 25. *c. perlectis.* 2.
2 *vers. archipresbyter.* §. Hujus duæ sunt species. Nam alii sunt urbani, qui in urbe circa divina vicem Episcopi absentis sustinent, aut curam & solicitudinem præsentis minuunt. *c. pen.* alii rurales, qui per singulas plebes constituti, non solum plebis, sed etiam presbyterorum, qui per minores titulos habitant, curam petunt. *cap. ultim.*

XXV. De officio primicerii.

PRimicerius quoque archidiacono ſubeſt: diaconis autem, & reliquis inferioribus, eorumque diſciplinæ præeſt. *cap. un.*

XXVI. De officio ſacriſtæ.

ITem ſacriſta: ad cujus curam pertinet cu- 1
ſtodia ſacrorum vaſorum, veſtimentorum eccleſiaſticorum, ac totius theſauri eccleſiaſtici, nec non ceræ vel olei ad luminaria pertinentis. *c. un.* §. Tres reperio hujus appel- 2
lationes. Primo appellatur ſacriſta, ut hic. Secundo theſaurarius. *d.* 25. *c. perlect. in fin.* Græce cimiliarcha. *C. de bon. auct. jud. poſſ. l. ultim.* §. *ult.* nam res pretioſæ dicuntur Græce κειμήλια. 12. *q.* 2. *c. Apoſtolicos.* 13. *Theoph. Inſtit. de rer. diviſ.* §. *ſacra.*

XXVII. De officio cuſtodis.

TErtio cuſtos ut *hoc. t.* Nam hic cuſtos a ſacriſta parum, aut nihil differt: ſed in nonnullis eccleſiis vocantur ſacriſtæ, in aliis nominantur cuſtodes.

XXIIX. De officio vicarii.

HI de quorum officio hactenus diximus, 1
ſuo nomine ſerviunt eccleſiæ, & Epiſco-

pi ſolicitudinem levant: vicarii vero alienam vicem gerunt. *Inſ. lib. 6. c.* 1. Idcirco a vicario epiſcopi non ad ipſum epiſcopum, ſed ad archiepiſcopum appellatur. *Inſ. lib. 6. de appellat. c.* 3. *inprin.* licet ab archidiacono & aliis inferioribus prælatis ad epiſcopum appelle-
2 tur *d. cap.* 3. §. 1. §. Nota primo, rectorem parœcialis eccleſiæ non per vicarium, ſed per ſeipſum illi eccleſiæ ſervire debere, niſi parœcialis eccleſia ſit dignitati vel præbendæ adnexa, quo caſu qui talem dignitatem vel præbendam habet, cum debeat in majori eccleſia deſervire, in parœciali eccleſia idoneum & perpetuum vicarium conſtituit. *Inſ. de præ-*
3 *ben. c. extirpandæ.* 39. §. *qui vero.* §. Nota ſecundo, vicarium non poſſe alium vicarium ſibi ſubſtituere *cap.* 4.

XXIX. *De officio & poteſtate judicis delegati.*

1 DElegatus quoque vices alienas, id eſt, delegantis gerit in cauſis ſibi commisſis *c. ſane quia.* 11. *& c. cum olim magiſter.* 33. Hujus officium in jurisdictione contentioſa cernitur.
2 §. Porro delegat vel Papa. *cap.* 1. 3. *& paſſim h. t.* vel princeps, vel quilibet ordinarius. *Inſ. de appell. c. cum cauſam.* 62. *in fin. & C. de jud. l.* 5. Sed hoc titulo vel ſolum, vel potisſimum agitur de delegato a Papa, & de ejus ſubdelegato. Unde quia hic in cauſa ſibi com-

commissa potestatem habet etiam supra judicem ordinarium. *c.* 1. *d. c. sane quia.* 11. *c. ex literis.* 29. eique ordinarius parere tenetur. *c. pastoralis.* 28. §. *quia vero.* ideo titulus præponitur tractatui de judicibus ordinariis. §. Delegantur causæ, vel uni, vel pluribus. 3
c. caus. c. 16. *c. prudentiam* 21. *c. cum causa* 22. *c. cum super* 23. & *Inf. lib.* 6. *c.* 3 & *c. cum in plures.* 8. §. Et vel delegatur una causa. *c.* 6. *c. super eo.* 15. *cap. causam matrimonii* 16. *c. causam quæ.* 17. *c. cum causam* 22. vel plures. *c.* 3. 4. cum simil. §. Propria judicis delegati à Papa 4
vel a principe hæc sunt. I. Jurisdictionem habet, ac sententiam suam exequi potest. *c.* 1. 5. 5
7. *cap. in literis.* 9. *cap. sane quia* 11. *c. quærenti.* 26. Nec solum in partes, sed etiam in quoscumque alios jurisdictionem ejus impedientes potestatem habet. *c.* 1. & quidem majorem, quam judex ordinarius, ut supra notavi. Alia est ratio judicis dati ab ordinario: quia non ipse sententiam suam exequitur, sed ordinarius qui eum judicem dedit. *D. de re judic. l. a Divo Pio* 15. *in pr.* Sed ne quidem Papæ delegatus cogere partes potest, ut coram se personaliter compareant, nisi vel de hoc acceperit speciale mandatum, vel sit causa criminalis, vel pro veritate dicenda, vel pro juramento calumniæ præstando, vel ob aliam juris necessitatem. *Inf. lib.* 6. *de jud. c.* 1. II. Causam alteri subdelegare potest. *c.* 3. & 6.

& C. de jud. d. l. 5. Sed notandum causas auctoritate literarum sedis apostolicæ, vel legatorum ejusdem, non posse aliis committi quam dignitatem aut personarum habentibus, seu ecclesiarum cathedralium canonicis: nec alibi audiri, quam in civitatibus, vel locis insignibus, ubi possit commode peritorum copia haberi. *Inf. lib.* 6. *de rescript. c. sta-*
6 *tutum.* 11. *in pr.* §. Dictum est de judice delegato: transgrediamur ad judices ordinarios, inter quos primum locum tenet legatus sedis apostolicæ.

XXX. *De officio legati.*

1 Legati significatio duplex est. I. Legatus accipitur pro eo, qui a principe vel a republ. missus est negotii publici causa, non ut sit judex, ita accipitur *dist.* 1. *c. jus gentium.* 10. *& dist.* 97. *c. nobilissimus. & D. & C. de legationibus.* II. Pro legato sedis apostolicæ, qui est ordinarius judex, & vices Papæ gerit in provincia, & ita in hoc *t.* sumitur. *c.* 1. 7. *&* 8. *& Inf. l.* 6. *c.* 2. III. Pro legato proconsul. jurisdictionem mandatam habente. *D. de offic. proconsul. l.* 4. §. *ult. l. legatur* 12. *& l. seqq. &*
2 *l. ult.* §. Differt legatus Papæ, I. A judice delegato a Papa: quia huic tantum una vel aliquot certæ causæ delegantur: legatus vero de omnibus causis tanquam judex ordinarius cognoscit, dictis juribus. II. A nuncio apostoli-

stolico, quia nuncius est legatus in prima significatione, id est, non est judex, hunc puto vocari nuncium dominicum in *c. 2. Inf. de regularib.* licet *gl.* ibi intelligat vicarium episcopi. III. A Papæ vicario, qui tantum in urbe jurisdictionem habet. *Sup. de offic. vicar. c. pen.* §. Legatorum, de quibus hic agitur, 3
tria sunt genera. Nam alii sunt legati ratione dignitatis, cui legatio est adnexa: ut Archiepiscopus Cantuariensis, *c. 1.* & Archiepiscopus Eboracensis. *Inf. de Appell. c. 1.* Alii sunt, quorum personæ Papa hoc jus tribuit. *c. volentes* 8. *& inf. de præsumpt. c. 6. & de accusat. c. cum dilecti* 18. Alii sunt, quos ex curia Papa mittit. hi vocantur legati de latere, maxime si sint Cardinales, quos solos Rom. curia vocat legatos de latere. *gloss. in c. pen. in verbo, commissam Pan. in c. 1. Host. in §. quot species.* ubi notat primos magnam, secundos majorem, tertios maximam auctoritatem habere, quod probatur etiam *d. c. volentes. & c. seq. & d. gloss. in verbo commissam.*

XXXI. *De officio judicis ordinarii.*

QVemadmodum in Digestis & Codice sæ- 1
pe titulis specialibus subjiciuntur tituli generales. ut *communia prædiorum*, *communia utriusque judicii*, *communia de legatis*. ita etiam hic titulo *de officio legati*, qui est judex ordi-

ordinarius, subjungitur generalis titulus *de*
2 *officio judicis ordinarii.* §. Ordinarius est, qui jurisdictionem habet suo jure, id est, jure magistratus, vel officii quod sustinet, hinc enim distinguitur a judice delegato, & ab eo cui jurisdictio mandata est. *D. de jurisd. l.* 5. & 6.
3 §. Ordinaria jurisdictio dividitur in civilem & Ecclesiasticam. *Inf. de major. & obed. c.* 6.
4 §. Jurisdictionis Ecclesiasticæ gradus multi sunt. Supremo loco est Papa. 9. *q.* 3. *c. pen. & ult.* Secundo legatus de latere. Tertio legatus non de latere. *Sup. t. prox. c. volentes* 8. Quarto Patriarcha. Quinto Archiepiscopus. *c. duo simul.* 9. Sexto episcopus. *Inf. de appellat. c. dilecti filii prior.* 66. Septimo Prælati episcopo inferiores, ut Archidiaconus, & quilibet Ecclesiæ præfectus. *c.* 3. *& ibi gloss.* 1. *in pr.*
5 §. Nota jus episcopale seu pastoralem potestatem esse multiplicem. *c. conquerente.* 16. sed ad tria summa capita refertur a Lanceloto *lib.* 1. *Inst. jur. Can. t. de immunitate.* §. *ult.* Nam quædam jure ordinis ad episcopum spectant, ut clericorum ordinatio, virginum benedictio, Ecclesiarum & altarium consecratio: quædam lege jurisdictionis, ut potestas instituendi, corrigendi, excommunicandi? quædam lege diœcesana, ut jus cathedraticum exigendi (Cathedraticum est census, quem Ecclesia suo episcopo in argumentum subjectionis, & ob cathedræ honorem præstat. *x.*

q. 3.

q. 3. *c.* 1. appellatur etiam synodaticum; quia in synodo datur. *Inf. de censib. c. olim.* 10.) decimas percipiendi, hospitii indicendi, & id genus cetera. Sed *gloss. in c. dilectus.* 18. *in verb. de lege jurisdictionis*, duo tantum membra facit: legem jurisdictionis, & legem dioecesanam: ita ut ea quæ sunt ordinis, ad legem jurisdictionis referat. Mihi divisio Lanceloti magis probatur, ob ea quæ notavi *Sup. de elect.* §. *ult.*

XXXII. De officio judicis.

1 PErgit instituta methodo a specialibus ad generalia: & quemadmodum titulo speciali *de officio legati*, subjecit titulum generalem *de officio judicis ordinarii*: ita huic adnectit titulum magis generalem *de offic. judicis.*
2 §. Est autem officium judicis, quod judex quatenus judex potest ac debet facere. *D. de jurisdict. l.* 1. §. Et est duplex: nobile & merce- 3
narium, ut exposui *Instit. h. t.*

XXXIII. De majoritate & obedientia.

1 REtinet eandem methodum a specialibus ad universalia, hic enim titulus non solum judicibus, sed etiam omnibus clericis communis est: quia generaliter ut majores minoribus dilectionem; ita minores majoribus reverentiam, & quandoque etiam obedientiam

dientiam præſtare debent. *c.* 3. *c. quod ſuper.* 9. *& diſt.* 89. *& c. ult. & diſt.* 93. *in pr. & c. non*
2 *oportet* 15. §. Majoritas eſt prærogativa, quam
3 major minori præſtat. §. Hujus multæ ſunt cauſæ. Prima cauſa eſt ordo. *c. ſtatuimus* 15. nam qui ſunt in majoribus ordinibus, præferuntur iis, qui ſunt in minoribus, & tam in his, quam in illis ſunt certi gradus, qui in *c. ſubdiacono.* 5. *diſtinct.* 93. ita conſtituuntur.

1 Epiſcopus.
2 Presbyter.
3 Diaconus.
4 Subdiaconus.
5 Acoluthus.
6 Exorciſta.
7 Lector.
8 Oſtiarius.
9 Abbas.
10 Monachus.

Nota primo, Abbatem ibi poni poſt Oſtiarium: quia omnes Monachi, qui non ſunt clerici, ſunt inferiores clericis. 16. *q.* 1. *c. alia cauſa* 6. Sed hodie major eſt abbatum dignitas *gloſſ. in d. c. a. Subdiacono in verbo Abbas,* nec mirum: quia nemo hodie poteſt eſſe Abbas, quin ſi Presbyter. *Sup. de ætat. & qual. c.* 1. Nota ſecundo, in hac ſpecie omitti pſalmiſtam, ut & in *c. feriatim* 14. *diſt.* 32. *& in c. illud. diſt.* 77. quia hic ſolus ſine licentia Epiſcopi, ſola juſſione Presbyteri ordinatur. *diſt.* 23. *c. Acoluthus* 17. *cum ſeqq.* Sed nihilominus inter minores ordines connumeratur. *diſt.* 21. *c. cleros* 2. *verſ. pſalmiſt. & diſt.* 25. *perlect.* 2. *verſ. ad pſalmiſt. & diſt.* 32. *c. quoniam.* 15. *& diſt.*

dist. 72. *c. clericum &* 11. *q.* 1. *c. de perf.* 37. *§. ne vero &* 27. *q.* 1. *c. si quis episcopus.* 6. Hæc dicta sint de ordine, ex quo sumitur majoritas & obedientia clericorum. §. Secunda 4
causa est potestas; ut Archidiaconus est major Archipresbytero *Sup. de offic. Archipresb. c.* 1. *& de offic. primi c. un.* §. Tertia causa 5
est tempus ordinationis: quoniam ceteris paribus is, qui prius ordinatus fuit, ei præfertur qui postea ordinatus est. *c.* 1. *& Inf. de pane. c.* 1. *vers. si autem pares & dist.* 17. *c. ult. & dist.* 75. *c. ult.* §. Quarta causa est dignitas & præ- 6
rogativa ordinantis. *c. per tuas* 7. §. Nota 7
primo, eundem eodem posse diverso respectu esse majorem, & minorem vel æqualem, ut Archidiaconus ordine est major Archipresbytero, ut enim Archipresbyter est presbyter, ita Archidiaconus est diaconus *dist.* 60. *c.* 1. 2. 3. omnibus autem diaconis præferuntur presbyteri *dist.* 93. *c. diac.* 12. *cum* 8. *sequente c. legimus.* 24. potestate vero Archidiaconus est major Archipresbytero, ut paulo ante notavi. §. Nota secundo minorem majori præferri, 8
si ejus vices gerat, qui utroque major est. Ut diaconus vices gerens episcopi, vel Archiepiscopi, præfertur presbytero *d. dist.* 33. *c. pen. in fin. & c. ult.* & delegatus Papæ in causa sibi commissa præfertur cuicunque ordinario. *Sup. de offic. delegat. c. sane quia* 11. Absoluta est tertia hujus libri pars, quæ est de prælatis & clericis. *XXXIV.*

XXXIV. De treuga & pace.

1 SEquitur quarta pars, quæ in Digestis & Codice est de pactis, & de transactionibus, sed hic additur tractatus de treuga & pace: quoniam hæc pactis constituuntur. *D. de pact. l. 6.* nec minus pacis, quam pacti vocabulum a pa-
2 ctione deducitur. *D. eod. l.* 1. §. 1. §. In hac igitur parte sunt tres tractatus: quorum primus est de treuga & pace, duo namque tempora in reipublicæ administratione spectantur: alterum pacis, alterum belli. *Inst. proœm. in pr. Arist. Polit. l.* 1. *c.* 3. & *l.* 7. *c.* 14. & ut bellum pace tollitur, ita per treugam aliquo modo suspenditur. Quare non inscite dicere possumus, treugam esse pacem temporalem, pacem vero esse treugam perpetuam; etenim treuga est, cum hostes se invicem lacessere ad tempus non possunt, ut colligitur ex *l. post-*
3 *liminium* 19. §. 1. *D. de captiv.* §. Cum hostibus est bellum *D. eod. l. hostes.* 24. & interdum treuga. Cum fœderatis est pax *D. eod. l.* 7. nec non cum iis regibus aut populis, quibuscum nec bellum est, nec fœdus. *D. eod. l.* 5. §. *in*
4 *pace.* §. Treuga duplex est: canonica & conventionalis. Canonica est, quæ certis temporibus jure Canonico constituitur, ita ut tam violans puniatur *c.* 1. Conventionalis est, quam Latini inducias appellant. Hanc Jurecon-sul-

consultus ita definit, *cum in breve & præsens tempus convenit*, (subaudi inter hostes) *ne se invicem lacessant. d. l. postliminium.* §. 1.

§. Nota primo, decretalium conditorem recte 5 inscripsisse hunc titulum de treuga, non de induciis: quia (ut ex dictis manifestum est) treuga latius patet, quam induciæ, & in artibus tradendis cum liceat facilioris doctrinæ causa fingere nova vocabula *Aristot. categor. c.* 7. *part.* 11. quod & Poëtis Horatius in arte concedit, multo magis licitus debet esse usus vocabulorum vulgo usitatorum, licet barbara sint; sicut enim multa vocabula Græca, ut hypotheca, emphyteusis, & similia; ita quædam barbara, ut gaza, usu etiam apud bonos auctores recepta sunt; ergo non solum ex Græco, sed etiam ex barbaro fonte, cum est opus, & ubi Græcus fons exaruit, vocabula haurire licet: nec minus in jure canonico verbum treugæ, quam apud Livium vocabulum suffetis ferendum est. Sed translatitium est, ut homines ad reprehendendum propensi, ea culpent, quæ non intelligunt. §. Nota secundo de securitate tres regulas. I. Tempore 6 belli securitas non est inter eos, inter quos est bellum *D. de acquir. rer. dom. l.* 5. §. *ult. l.* 7. *in pr. & Inst. de rer. divis.* §. *item ea*, exceptis certis personis, quibus ex speciali privilegio indulgetur, ut nequeant jure belli offendi, quoniam ipsi bellum non gerunt, ut presbyteri,

teri, monachi, & cæteri, qui enumerantur in *c.* 2. Idcirco Doctores dicunt, cum his esse treugam perpetuam. Hoc privilegium intelligo procedere tantum in bello, quod inter Christianos principes geritur: quod a Doctoribus pro bello civili habetur, ita ut in eo capti non fiant servi capientium D. *de captiv. l. si quis ingenuam* 21. §. 1. quia omnes Christiani principes populique sunt ejusdem Ecclesiæ cives. II. Tempore pacis securitas conceditur federatis D. *de captiv. d. l.* 7. non aliis, quibuscum nec fœdus est; nec amicitia, nec hospitium. D. *eod. d. l.* 5. *§. in pace.* III. Tempore treugæ conceditur securitas etiam *h. tit. xxiij. q.* 1. *c. noli* 3. *vers. fides.*

XXXV. De pactis.

SEcundus tractatus est de pactis, de quibus dixi D. *eodem. tit.* §. Nota si nudo pacto convenit, paciscentem non cogi jure actionis ut fidem præstet D. *h. tit. l.* 7. *§. sed cum nulla*, sed disciplinam seu censuram Ecclesiasticam. *c.* 1. *&* 3.

XXXVI. De transactionibus.

TErtius tractatus est de transactionibus, de quibus egi D. *h. t.* Hic est finis quartæ partis hujus primi libri.

XXXVII. De postulando.

QVinta pars est de his, qui suo vel alieno nomi-

nomine litigant: quales sunt primo postulantes, de quibus dixi *D. hoc tit.*

XXXIIX. De procuratoribus.

SEcundo procuratores, de quibus tractavi *D. h. t.*

XXXIX. De syndico.

TErtio syndici, de quibus dixi ad *tit. D. quod cujusc. univers. nom.*

XL. De his, quæ vi metusve causa.

SExta pars est de restitutionibus in integrum. Est autem restitutio multiplex. Prima est restitutio propter vim & metum, de qua dixi *D. quod metus caus.*

XLI. De in integrum restitutione.

SEcunda est restitutio minorum. *c. constitu-* 1
tus 8. de qua *D. de minor.* §. His dupliciter 2
Ecclesia comparatur *c.* 1. *&* 3. I. Quia sicut minor ideo restituitur, quia tempore minoris ætatis læsus est: ita Ecclesia, quandocunque læsa sit, restitui debet, quia semper habetur pro minore; hoc Papa Alexander significavit in *d. c.* 1. inquiens Ecclesiam semper illæsam servari: (de quorum verborum interpretatione Doctores valde ambigunt) non enim respicit Pontifex ad tempus petendæ restitutionis, sed ad tempus læsionis. II. Quia ut minor restitutionem petere debet intra qua-

drienniurn, ita etiam Ecclesia. Hic tamen non solum est similitudo, sed etiam discrimen: quia quadriennium minori non currit, quamdiu est minor, sed in majori ætate currere incipit *C. de temp. in integ. rest. l. ult.* Ecclesiæ autem currit a die læsionis. *Inf. l. 6. c. 1.* §.
3 Quarta est restitutio majorum 25. annis vel propter absentiam, aliamve similem causam edicto prætoris comprehensam, vel ex generali clausula, quotiescunque cessante speciali edicto æquitas suadet, ut restituantur. *c. 4. & D. ex quibus caus. major l. 1.*

XLII. De alienatione judicii mutandi causa facta.

QVinta est restitutio propter alienationem judicii mutandi causa factam: quam exposui *D. h. t.* Absoluta est sexta hujus libri pars de restitutionibus.

XLIII. De arbitris.

SEptima & ultima pars est de arbitris, de quibus dixi *D. hoc tit.* Hic una cum primo libro Decretalium finiuntur juris primordia, quæ a Justiniano appellantur τὰ πρῶτα.

LIBER

LIBER II.

TITULUS I.

De judiciis.

PRimordiis juris expositis, conditor Decretalium recte & Justiniani exemplo subjicit tractatum de judiciis, quæ sunt juris objecta, in quo jus versatur. Sed Justinianum in methodi observatione superavit: quatenus Imperator non uno loco omnes actus judiciales posuit, neque in secunda parte Digestorum, neque in tertio libro Codicis, sed in alia & diversa loca tam in Digestis quam in Codice dispersit; hoc autem libro omnes pulcherrimò ordine disponuntur, ut ex sequenti interpretatione apparebit. Datur ergo primo loco titulus generalis de judiciis tanquam hujus libri fundamentum. §. Quia vero huic tractatui videor satisfecisse *D. h. t.* hic tantum addam judiciorum divisionem in Ecclesiastica & secularia. Ecclesiasticum judicium est, quod coram judice Ecclesiastico inter personas Ecclesiasticas, vel saltem contra personam Ecclesiasticam (siquidem actor sequitur forum rei, ut *seq. tit.* dicetur) aut de causa Ecclesia-

1 (beside first line), 2 (beside "damentum")

ſtica agitatur. Seculare eſt, quod coram udice laico inter perſonas ſeculares de cauſa ſeculari exercetur. *cap.* 2. *& inf. tit. proxim. cap.* 1. *& c. licet* 10. *& c. ſeq. & Clem.* 2. *& Sup. de offic. jud. delegat. c. cauſam matrimonii.* 16. *cum ſim.*

II. De foro competenti.

1 JAm explicandi ſunt actus quoque modo ad judicia pertinentes. Sex ſunt in quibus enarrandis ſequentes hujus libri tituli conſumuntur. I. Præparatoria judicii, id eſt, quæcumque fiunt ante litem conteſtatam. II. Principium judicii, id eſt, litis conteſtatio. III. Media, quæ litis conteſtationi & ſententiæ definitivæ ſunt interjecta. IV. Finis, id eſt, ſententia, & ejus executio. V. Impedientia jurisdictionem, vel ſententiæ executionem.
2 VI. Confirmantia. §. Incipiamus a præparatoriis futuri judicii. Primum præparatorium eſt vocatio in jus, de qua *D. & C. de in*
3 *jus vocand.* §. Nota primo, reum vocandum eſſe ad judicem competentem: qua de re agitur hoc titulo, & *D. de judic. & C. de jurisd.*
4 *omni judic. &* 13. *titulis ſequentib.* §. Nota ſecundo, ſicut jure civili. *C. de jurisdict. omni judic. l.* 2. ita etiam jure canonico actorem
5 ſequi forum rei. *cap. cum ſit.* 8. §. Nota tertio, clericos habere privilegium ne conveniantur coram judice laico: cui privilegio renunciare non poſſunt. *cap. ſi diligenti.* 12.

III. De

III. De libelli oblatione.

SEcundum judicii præparatorium eſt libelli conventionalis oblatio: de qua dixi ad *tit. D. de edend.*

IV. De mutuis petitionibus.

TErtium præparatorium eſt reconventio 1
ſeu mutua petitio, qua reus actorem ſuum invicem convenit. §. Nota primo, non 2
idem eſſe reconventionem, & mutuam conventionem. *Inf. l. 6. de reſcr. c.* 3. nam reconventio reſpicit ad conventionem, ideoque non ſolum fit apud eundem judicem, apud quem facta eſt conventio. 3. *q.* 8. *c.* 1. *verſ. cujus.* ſed etiam eodem judicio & eadem ſententia terminatur. *c.* 1. & reſcriptum ſuper conventione impetratum, obtinet etiam in reconventione. *d. c.* 3. mutua vero conventio poteſt per ſe ſpectari, tanquam judicium per ſe, non habita ratione conventionis. *Inf. de ordin. cogn. c.* 2. Quare omnis reconventio eſt mutua petitio: ſed non reciprocatur, ut omnis mutua petitio ſit reconventio. §. No- 3
ta ſecundo, reconventionem ſeu mutuam petitionem fieri poſſe, non ſolum coram judice ordinario, ſed etiam coram delegato. *c.* 1. & *lib. 6. de reſcript. d. c.* 3. non coram arbitro compromiſſario, quia fines compromiſſi excederet. *Sup. de arbitr. c.* 6. §. Nota tertio, 4

nec excommunicatum posse reconvenire. *Inf. de except. c. 5. in fin.* nec criminaliter accusatum. 3. *q.* 11. *cap.* 1. & 2. nec super spoliatione conventum. *Inf. de ordin. cogn. l. ult.* Hactenus de præparatoriis, quæ fiunt ante litem contestatam.

V. De litis contestatione.

Hic titulus extat etiam *C. libr.* 3. Nota primo, litis contestationem esse principium judicii. *C. eod. l.* 1. & *D. rat. rem habt. l. amplius* 15.

VI. Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam.

Nota secundo, litis contestationem adeo esse necessariam, ut ea omissa sequentes actus non valeant. *Sup. tit. prox. l. un.* proinde ea omissa judex nec probationes recipere, nec sententiam ferre debet, ut hoc titulo ostenditur.

VII. De juramento calumniæ.

1 Lite contestata, varii actus ante sententiam definitivam interponuntur: sed ad tria genera referuntur. In primo genere ponitur jusjurandum calumniæ: in secundo dilationes: in tertio progressus adversus reum contumacem, vel fatentem, vel negantem.

§. De

§. De jurejurando calumniæ dictum est *C. lib.* 2
2. *tit.* 58. §. Nota primo, etiam clericos ju- 3
rare debere in causis propriis, non in causis
ecclesiæ. *cap.* 1. & *cap.* 5. §. Nota secundo, 4
prælatos, cum jurant, non tactis sed propo-
sitis tantum Evangeliis jurare. *c. ultim.* §. 5
Nota tertio, *cap.* 2. hujus tituli, quo cavetur
ut in causis spiritualibus non juretur de ca-
lumnia, abrogatum esse. *Inf. lib.* 6. *c.* 1. §. *ult.*
§. Nota quarto, jure civili hoc jusjurandum 6
nec expresse nec tacite posse prætermitti,
quin judicium reddatur nullum. *C. hoc. tit.*
l. 2. §. *sed quia veremur.* jure autem canoni-
co si hoc jusjurandum non expresse sed tacite
sit remissum, id est, si petitum non sit, pro-
cessum sustineri. *Infr. lib.* 6. *d. cap.* 1. §. 1. Hæc
dicta sint de jurejurando calumniæ.

IIX. De dilationibus.

SEquuntur dilationes, de quibus dixi ad *titul. D. de feriis & dilation.*

IX. De feriis.

DIlationum variæ causæ deinceps tractantur. Prima causa propter ferias, de quibus dixi *D. h. t.*

X. De ordine cognitionum.

SEcunda causa est propter ordinem judiciorum, de quo dictum est *C. de ordin. judic.* accidit enim, ut aliqua cognitio differatur,

donec altera terminetur; exempli causa, cum de natalibus & hæreditate quæstio est, hæc sustinetur, donec de natalibus pronuncietur. *c.* 3.

XI. De plus petitionibus.

TErtia causa est propter plus petitionem, de qua *C. h. t.* Nam si quis plus tempore petat: tempus, quo expectare debebat, duplicatur, atque ita petitio ejus differtur, donec tempus hoc duplicatum effluxerit. *c. un. vers. ei vero. & Instit. de except.* §. *temporales. vers. hodie.*

XII. De causa possessionis, & proprietatis.

QVarta causa est propter concursum petitorii & possessorii judicii. Nam jure civili prius possessionis quæstio finiri debet, quam petitorio agatur de proprietate. *C. de interdict. l.* 3. Jure tamen pontificio quædam judicia possessoria possunt agitari una cum petitorio; alia vero sunt, quæ sui natura vindicationem dominii præcedunt. *c.* 5. Quandó possunt utraque judicia simul agitari, tunc in pronunciatione judicis præmittitur possessio, in executione prævalet proprietas. *c.* 6.

XIII. De restitutione spoliatorum.

1 CUm autem aliquid de spolio conqueritur prius possessio debet ei restitui, quam reus proprietatem petens audiatur. *c.* 1. & 5. & *Sup.*

Sup. de ordin. cognit. c. ult. & D. de jud. l. si de vi. 37. *& ad leg. Iul. de vi publ. l.* 5. §. 1. §. Spolium est violenta possessionis privatio. *c.* 1. 2. 3. 2
& passim. §. Quæ in omnes res cadit, mobiles. *c. gravis.* immobiles. *c.* 1. & jura. *c. olim* 17. 3
§. Et vel fit per vim expulsivam. *c.* 6. vel per vim ablativam. *d. c. gravis.* vel per vim compulsativam. *c.* 2. §. Alia vero est spoliatio licita, quæ jure jubente fit. *Sup. de renunc. c. in dubiis* 8. *& de ætat. & qual. c. cum bona* 8. 4
5
& de pact. c. 6. §. Spoliasse illicite dicitur etiam judex, qui prætermisso juris ordine, aliquem jure suo vel re sua privat. *c. conquerente* 7. & qui spoliandum mandavit, aut spoliationem suo nomine factam ratam habuit. *c. cum ad sedem.* 15. vel rem a spoliatore accepit. *c. sæpe.* 18. §. De spolio conqueritur aliquis aut agendo (id est, conveniendo, vel reconveniendo) aut excipiendo. Priori casu spoliatus est restituendus. Posteriori casu non cogitur actori ante restitutionem respondere. *Sup. de mutu. petit. c. ult.* Hucusque de dilationibus, & earum causis. 6
7

XIV. De dolo & contumacia.

DEinceps agitur de judicii progressu in reum contumacem, vel confitentem, vel negantem. §. Contumax est, qui dolo malo judici non obtemperat; quare si in jus vocatus se non sistat, legitimo impedimento cessante, 1
2

ſante, contumax dicitur. *c. 6. in fin. §.* Hæc contumacia variis modis coërcetur. Primo reus contumax damnatur in expenſas litis. *d. c. 6. in fin.* quod obtinet etiam in actore, qui per contumaciam abfuit: & inſuper actor ad novam citationem non admittitur, niſi caveat ſe in aſſignato termino compariturum. *Inf. lib. 6. c. 1.*

XV. De eo qui mittitur in poſſeſſionem rei ſervandæ cauſa.

1 SEcundo actor mittitur in poſſeſſionem rei ſervandæ & cuſtodiæ cauſa, ſi modo ſit talis cauſa, ut actor in poſſeſſionem mitti poſſit. *Sup. ut lit. non conteſtat. c. 3.* id eſt, ſi quæſtio ſit de rebus profanis, non de dignitate ſeu perſonatu, vel beneficio eccleſiaſtico obtinendo: tunc enim non eſt locus miſſioni in poſſeſſionem, ſed proceditur ad ſententiam definitivam. *Inf. lib. 6. c. un.* vel contumax per cenſuram eccleſiaſticam coërcetur, & parere
2 compellitur. *d. c. 3. §.* Ergo qui in poſſeſſionem miſſus eſt rei ſervandæ cauſa, tantum cuſtodiam habet. *d. c. 3.* ſed reo intra annum non offerente cautionem ſe judicio ſtaturum, poſſeſſionem obtinet. *c. 1. & 2.*

XVI. Ut lite pendente nihil innovetur.

SUperioris tituli doctrina eſt exceptio illius regulæ, Lite pendente nihil eſt innovandum,

dum. Lis pendere dicitur non solum post contestationem. *Inf. de verb. signif. c. ex parte.* 30. sed etiam (ut Doctoribus placet) post citationem reo intimatam, usque ad sententiam definitivam *c.* 1. *&* 2. imo etiam post sententiam definitivam, si ab ea sit appellatum. *Sup. de offic. judic. deleg. c. pastoralis* 28. §. *praeterea. & Inf. de sentent. & re jud. c.* 1. *& de appellat. c. saepe contingit.* 44. *vers. salvis.*

XVII. De sequestratione possessionum, & fructuum.

TErtio res sequestrantur. *Sup. de dolo & contumac. c.* 2. De sequestratione dixi ad *tit. C. de probib. sequest. pecun.*

XIIX. De confessis.

COnsequenter agitur de confitente: de quo dixi *D. eodem tit.*

XIX. De probationibus.

CUm dictum sit de reo contumace, vel confitente: superest, ut dicatur de reo inficiante. Contra hunc debet probare actor, quod intendit. De probationibus agitur cum in genere, ut & *D. & C. eod. tit.*

XX. De testibus, & attestationibus.

TUm in specie. Cum autem aliae sint probationes proprie dictae, aliae verius relevationes ab onere probandi, quam probatio-

nes:

nes: recte incipit a probationibus proprie dictis: quarum duo sunt genera: vel enim probatur per testes, vel per instrumenta. *C. h. t. l.* 4. *& de fin. instrum. l. emancipatione*, 11. & 2 *de test. l.* 2. §. De testibus dixi *D. h. t.* Hic nota primo, testem, & attestationem differre: quia testis est persona, quæ testimonium perhibet: attestatio est dictum testis, quod etiam testimonium appellatur. *D. eod. l.* 3. §. *Gabinio.*

XXI. De testibus cogendis, vel non.

NOta secundo, testes regulariter cogi testimonium dicere, videlicet nisi jure excusentur. *D. de testib. l.* 1. §. 1. *& C. eod. l. si quando.* 19.

XXII. De fide instrumentorum.

DE instrumentis dixi *D. hoc tit.* Hactenus de probationibus proprie dictis.

XXIII. De præsumptionibus.

REelevant ab onere probandi, primo præsumptiones, de quibus dixi ad *t. D. de probat. & præsumpt.*

XXIV. De jurejurando.

SEcundo jusjurandum, de quo dictum est *D. hoc tit.* de probationibus hactenus.

XXV. De exceptionibus.

PRobata actoris intentione, reus condemnabitur, nisi aliqua exceptione se defendat.

ſendat. Hunc tractatum expoſui *D. eodem titul.*

XXVI. De præſcriptionibus.

EXceptionis ſpecies eſt præſcriptio: nihil enim aliud eſt, quam exceptio a tempore ſumpta, ut præſcriptio quadriennii, quinquennii & longi vel longiſſimi temporis, ut docui ad *tit. de except. præſcript. & præjudic.* Expoſiti ſunt actus inter litem conteſtatam, & ſententiam interjecti. Recte ergo ſubjicitur titulus ſequens.

XXVII. De ſententia, & re judicata.

HUc titulo ſatisfeci ad *tit. D. de re judicat.*

XXIIX. De appellationibus, recuſationibus, & relationibus.

COnſequenter ſecundum ordinem *t.* 1. pro- 1
poſitum, de iis agitur, quæ judicio vel ſententiæ contraria ſunt, illudque infirmant, vel impediunt. Hæc autem ſunt quatuor, quibus pendentibus nihil eſt innovandum, videlicet appellatio. *Sup. de offic. jud. deleg. c. paſtoralis* 28. §. *præterea, & D. nihil innov. appel. penden. l. un.* recuſatio judicis. *c. ſecundo requireris* 41. §. *tertio poſtulas.* relatio. *Sup. de offic. leg. c.* 5. *&* 2. *q.* 1. *c. nomen* 11. *&* 6. *q.* 3. *c. denique* 3. & peregrinatio ejus, qui Romam petit ſedis Apoſtolicæ adeundæ cauſa. *c. meminimus* 9. *& c. ad audientiam* 34. *& Inf. c. prox.*

2 *prox. c. un.* §. De appellatione & relatione dictum est *lib.* 49. *Pandectar. tit.* 1. & aliquot
3 sequentibus. §. De recusatione judicis nota primo, recusari judicem suspectum. *Sup. de offic. judic. deleg. c. suspicionis* 39. *&* 3. *q.* 5. *c. ult.* §. Nota secundo, posse recusari tam judicem ordinarium. *d. c. ultim. & Sup. de foro compet. c.* 4. quam judicem delegatum. *c. postremo* 36. *& Sup. de offic. judic. deleg. d. c. suspicionis.* Jure autem civili recusatur tantum judex delegatus. *C. de judic. l. apertissimi* 16. ordinario autem suspecto adjungitur episco-
4 pus. *Nov.* 86. *c.* 2. §. Nota tertio, causam suspicionis coram ipso judice recusato proponi, & coram arbitris probari. *d. c. secundo requiris. §. tertio postulat. & c. cum speciali* 61. *in pr. & Sup. de offic. judic. delegat. d. c. suspicionis.*

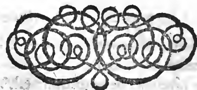
XXIX. De clericis peregrinantibus.

1 De clericis peregrinantibus, id est, iter facientibus ut sedem Apostolicam adeant, nota nihil interim esse innovandum, *c. un.* si vel ante citationem iter arripuerint. *Sup. t. prox. c. meminimus* 9. vel post aliquod gravamen sibi illatum. *d. c. un. h. t. adhib. c. au-*
2 *dientiam* 34. *Sup. t. prox.* §. Nota differentiam inter hunc titulum *de clericis peregrinantibus, & tit. Sup. de clericis peregrinis:* nam

nam ibi peregrini vocantur exteri, qui extra ſuam provinciam ſeu diœceſim habitant: hic peregrinantes appellantur, qui iter faciunt, ut ad ſedem Apoſtolicam accedant.

XXX. De confirmatione utili & inutili.

SEntentia, quæ per appellationem ſuſpenſa 1
& infirmata eſt, interdum per ſuperiorem judicem confirmatur, dum bene fuiſſe judicatum, & male appellatum pronunciat. §. 2
Nec tamen ſententiæ duntaxat confirmantur, ſed etiam alii actus, ut prælatorum electiones. *Inf. lib. 6. de elect. c. 6. §. cæterum.*
§. Confirmatio autem, ſi valet, dicitur utilis; 3
ſi effectu caret, appellatio inutilis, aut quia per ſurreptionem, *c.* 2. vel per obreptionem eſt impetrata. *c.* 5. Explicitus eſt tractatus de judiciis, una cum ſecundò libro Decretalium.

LIBER

LIBER III.

1 SEquitur expositio causarum, ex quibus judicia oriuntur. Sunt autem tria causarum genera, ex quibus tres sequentes libri prodeunt: hoc enim libro dicetur de causis civilibus clericorum & regularium & monachorum: libro autem sequenti agetur de sponsalibus & matrimoniis laicorum: denique ultimo libro de delictis tam
2 clericorum quam laicorum differetur. §. Hujus tertii libri tres sunt partes: prima est propria clericorum secularium, altera est propria regularium & monachorum, tertia & ultima est clericis & monachis communis. Primæ partis sectiones duæ sunt: prior de personis, posterior de rebus.

TITULUS I.

De vita & honestate clericorum.

QUod ad personas clericorum attinet, certum est eos honeste vivere debere: nam hoc juris præceptum commune est. *D. de just. & jur. l. justit.* 10. §. 1. *& Inst. eod.* §. *juris præcepta.* Duplex autem est vitæ honestas: altera interna, altera externa. Interna honestas est animi

animi probitas, qua præditi cupiunt ex juris & virtutum præscripto vivere. Externa in externis secundum virtutem actionibus consistit, de qua hic subjicientur tria præcepta ad clericos pertinentia.

II. De cohabitatione clericorum & mulierum.

PRimum præceptum est, ne clerici simul habitent cum mulieribus, de quibus suspicio incontinentiæ esse possit. *cap.* 1. *cum sim.*

III. De clericis conjugatis.

SEcundum præceptum est, ne uxores ducant, si aut in majoribus sint ordinibus, aut beneficium Ecclesiasticum retinere velint. *cap.* 1.

IV. De clericis non residentibus in Ecclesia, vel præbenda.

TErtium præceptum est, ne absint ab Ecclesia, vel præbenda, quam obtinent, sed in ea resideant, ut ei per se inservire possint. *cap.* 3. *& Inf. de præbend. c. extirpandæ* 30. §. 1. alioquin nisi justo impedimento detenti sint, ea privabuntur. *cap.* 4. *c. ex parte* 8. *c. qualiter* 9. *& c. ultim.* Inter justa impedimenta refertur, si in alia majori Ecclesia deservire debeat: quo casu in parœciali Ecclesia non residebit, sed vicarium perpetuum constituet, ut notavi *Sup. de offic. vicar.* §. 2. Hactenus de personis clericorum.

V. De præbendis & dignitatibus.

1 DEinceps dicamus de rebus, quatenus ad nostrum institutum pertinent. Harum genera quatuor sunt. I. Præbendæ. II. Res Ecclesiæ, ut fundi & servi. III. Peculium clericorum. IV. Decimæ, primitiæ, & oblatio-
2 nes. §. Præbenda est jus percipiendi reditus Ecclesiasticos. Non addo, ut quidam addunt, *ex canonia proveniens:* quia præbenda potest esse sine canonia, ut e contrario canonia potest esse sine præbenda. *gloss. in c. cum M. 9. in verbo receperunt.* 3. *de constit.* Nec distinguo inter præbendam, titulum, & beneficium. Nam re ipsa idem sunt, licet usu loquendi possint differre, quia fortasse in alia Ecclesia vocatur præbenda, in alia beneficium seu titulus, ut supra dixi de custode & sacrista, & mox dicam de dignitate & personatu. §.
3 Præsens præbendarum expositio quinquepartita est. Primo loco consideratur persona præbendata, cui duæ qualitates accidere possunt. Prima qualitas est dignitas, quæ est prærogativa personæ Ecclesiasticæ, qua præditi appellantur Prælati, & jurisdictionem Ecclesiasticam habent, ut Archiepiscopatus, Episcopatus, Abbatia. *Sup. de offic. ordin. c.* 3. *& de judic. c.* 2. *& ibi gloss. ult. & de appellat.*
4 *c. reprehensibilis* 26. §. Dignitas & personatus pro eodem accipiuntur. *Sup. de const. c. cum accessissent* 8. sed fortasse alibi vocatur digni-

dignitas, alibi personatus, pro diversa loquendi consuetudine. *Panorm. in c. cum de multa. num.* 21. ut supra dixi de sacrista, thesaurario, & custode; nec non de beneficio, præbenda, & titulo.

VI. De clerico ægrotante vel debilitato.

ALtera qualitas est infirmitas corporis, propter quam quæri potest, an præbendam amittat; & si quidem clericus in levem nec diuturnum morbum incidit, ut in febrim tertianam, vel quartanam, nihil amittit, *cap.* 1. si vero morbo gravi & diuturno, vel perpetuo laboret, ut lepra, apoplexia, paralysi, tunc ab administratione removetur, eique coadjutor adjungitur, qui curam habeat animarum. *c.* 3. *penult. & ultim. & Inf. lib.* 6. *c. un.* utrique autem de facultatibus Ecclesiæ prospicitur. *d. c.* 3. *& d. c. un. §. præsenti.* De præbendato & ejus qualitatibus hactenus.

VII. De institutionibus.

SEcundo loco consideratur ipsa præbendæ 1 concessio, quæ vocatur institutio. *Inf. lib.* 9. *de reg. jur. reg.* 1. Nam institutio (ut opinor) est dignitatis vel officii vel præbendæ concessio. Quæ quidem vocatur institutio corporalis. *Sup. de offic. archidiac. c.* 7. & investitura. *Sup. de sentent. & re judic. c. cum*

 olim.

olim. 12. *& de praben. & dignit. c. pro illorum* 22. *& Inf. t. prox. c.* 4. *& de his qua fiunt a ma.*
2 *par. c.* 3. §. Nota primo, inter collationem, institutionem, & investituram, mea sententia
3 in hoc tractatu nihil interesse. §. Nota secundo, institutioni opponi destitutionem. *Inf. de iis qua fiunt a prala. c.* 4. *in fin. & de haret. c. cum ex injuncto.* 12. *in fin.*

IIX. De concessione prabenda & ecclesia non vacantis.

1 TErtio loco consideratur id quod confertur. Hic datur regula, præbendam vel Ecclesiam non vacantem non esse conceden-
2 dam, nec promittendam. *c.* 1. *&* 2. §. Porro trifariam contingere potest, ut præbenda vel Ecclesia vacet. I. De jure & de facto: ut morte ejus a quo obtinebantur. *Sup. de postul. pralat. c.* 3. *&* 4. aut renunciatione. *Sup. de renunciat. c.* 6. aut degradatione. *Inf. de verbor. signif. c. novimus* 27. *& l.* 6. *de pœn. c.* 1. aut translatione. *Sup. de postul. pralat. c.* 2. *in fin. & c.* 4. *in fin.* tuncque potest libere conferri. *cap.* 2. *vers. si vero cum sim.* II. De jure tantum, non de facto: ut cum quis habens præbendam, adeptus est majorem dignitatem, eique concessum est, præbendam retineat: tuncque debet is qui tenet, ad resignandum compelli, & post resignationem factam, quia de jure & de facto vacabit, recte in per-

sonam

ſonam idoneam conferetur. *cap. 6. & cap. literas. 9.* III. De facto non de jure, ut cum quis ſpoliatus eſt, quo caſu non debet beneficium in alium conferri, ſed ſpoliato reſtitui. *Sup. de his quæ vi metusve cauſ. fiunt. c. 2. & 4. cum ſim.*

IX. Ne ſede vacante aliquid innovetur.

QVarto loco conſideratur concedens præbendam. Hic dantur tres regulæ. Prima regula eſt: Beneficia ſpectantia ad collationem prælati, non poſſunt conferri per capitulum ſede vacante. *cap. 2.* quia regulariter ſede vacante nihil eſt innovandum. *c. 1. verſ. attendentes igitur.* Præſentatus tamen a patronis poteſt vacante ſede capitulum admittere, & inſtituere. *Inf. lib. 6. de Inſtit. un.*

X. De iis quæ fiunt a prælato ſine conſenſu capituli.

SEcunda regula eſt: Prælatus ſine conſenſu capituli inſtituere, vel deſtituere, vel alia Eccleſiæ negotia tractare non debet. *cap. 4.*

XI. De iis quæ fiunt a majori parte capituli.

TErtia regula eſt: Quod fit a majori & ſaniori parte univerſitatis eccleſiaſticæ, valet, licet aliqui contradicant. *c. 1.* lege quæ notavi *Sup. de elect. §. 6.*

XII. Ut Ecclesiastica beneficia sine deminutione conferantur.

QVinto loco consideratur quantitas concessionis seu rei concessæ. Hic datur regula: Ecclesiastica beneficia sine deminutione esse conferenda. Hinc colliguntur duo corollaria. I. Collator non potest fructus beneficii retinere, nisi ante collationem una cum capitulo statuerit, ut fructus ad tempus retineantur ob justam & necessariam causam. *c. un. vers. unde credimus.* & *Inf. de cens. c. 7.* II. Beneficia dividi non possunt. *Sup. de preben. c. majoribus* 8. nisi adeo sint ampla, ut pluribus sufficere possint. *Sup. eod. c. vacanti* 26. Hactenus de præbendis.

XIII. De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non.

1 COnsequenter agitur de rebus Ecclesiæ non spiritualibus sed temporalibus. §.
2 Hæc pars quinque tractatus continet. I. De alienatione. II. De contractibus principalibus, ut commodato, deposito, emptione & venditione. III. De contractibus accessoriis, ut fidejussione, & pignore IV. De solutione. V. De donatione. Dicamus igitur primo
3 loco de alienatione. §. Alienatio capitur tribus modis. I. Auguste pro venditione, ita accipitur in §. *si rem suam. Inst. de legat.* & *in l. 1. C. de jur. emphyteut.* ut ipse Justinianus inter-

interpretatur in §. *adeo. Inst. de locat. & conduct.* II. Late pro quocunque actu dominium transferente. *C. de fund. dom. l.* 1. III. Latius ut complectatur etiam servitutis amissionem, *D. de verb. signif. l. alienationis* 28. mancipiorum manumissionem, usufructus dationem, hypothecæ, vel pignoris constitutionem, servitutis impositionem, emphyteusim *C. de reb. alien. non alien. l. ult.* & rei alienæ venditionem. *D. de alien. jud. mut. cau. l. ex hoc edicto* 8. §. *alienare.* Hæc latissima significatio in præsentia sumi debet, licet non omnes alienandi modi proponantur in *cap.* 5. §. 1. ubi dicitur alienationis verbum continere conditionem, donationem, venditionem, permutationem, & emphyteuticum perpetuum contractum. Quod dicitur de conditione, dubium, & obscurum est, quomodo enim conditio est aliena? Host. legit *conductionem*, & intelligit conductionem perpetuam. Sed qui conducit, non alienat. quod si conductionem accipias pro locatione, tamen frustra ejus mentio fieri videtur: quia non differt ab emphyteusi, quæ mox in contextu adjungitur. Innoc. intelligit conditionem contractui adjectam, id est, contractum conditionalem: vel conditionem rei mutatam, veluti si prædium fiat tributarium, aut annua pensione oneretur, aut servitus ei imponatur. Prior interpretatio non placet: quia quod est

in conditione, non est in dispositione. Posterior quoque interpretatio parva est: quia id supplere oportet, in quo solo alienatio consistit. Non enim conditio, id est, rei qualitas, sed conditionis mutatio est alienatio. Quod si accipere liceat conditionem pro mutatione conditionis: pari ratione licebit accipere colorem pro mutatione coloris, & statum pro mutatione; id est, pro capitis deminutione: & testamentum pro mutatione testamenti: & alia ejusmodi, quæ non puto dici posse. Quid ergo dicemus? Probabile est, hoc verbum *conditionem*, quod nullam commodam interpretationem recipere potest, in contextum irrepsisse, ita ut principium ex præcedente, finis ex sequenti verbo fluxerit, ut solent sæpe scriptores vocabula vel syllabas temere iterare. Quapropter meo
4 judicio est delendum. §. Res Ecclesiæ sub pœna excommunicationis alienari prohibentur. *c.* 6. & 10. *q.* 2. *c.* 1. Excipitur, nisi alienentur ob aliquam ex tribus sequentibus caussis. I. Propter necessitatem æris alieni, quod non potest ex fructibus dissolvi. *d. q.* 2. *c. hoc jus*. II. Pietatis caussa, ut ad redimendos captivos, vel pro alendis pauperibus tempore caræ annonæ. *d. q.* 2. *c.* 1. *in fin.* & 12. *q.* 2. *c. aurum* 69. & *c. seqq.* III. Propter utilitatem: ut quia venditur res, quæ servando servari non potest, aut quæ est magis oneri quam emo-

emolumento. *c. 7. & 12. q. 2. c. ſine exceptione* 51. *& c. ſeq.* §. Nunc videamus, quomodo 5
res Eccleſiaſticæ alienentur. I. Earum alienatio, quæ ſervari non poſſunt, nullam ſolennitatem requirit. *Hoſtienſ. in* §. *& quib. ex cauſ. verſ. res autem.* II. Eas, quæ ſervari poſſunt, ſi exiguæ ſint, & parum utiles, ſolus Epiſcopus diſtrahere poteſt. 12. *q.* 2. *c. terrulas* 52. III. Alias res quæ ſervando ſervari poſſunt, Epiſcopus ſine cleri conſenſu diſtrahere nequit. *ea. q. c. placuit.* 50. *& c. ſeq.* Imo cum ſunt res magni momenti, & valde utiles, ſed quæ ob nimiam Eccleſiæ neceſſitatem diſtrahere oportet, Archiepiſcopus cum aliis provinciæ Epiſcopis, aut hi ſaltem conſulendi ſunt. 17. *q.* 4. *c. nullus res.* IV. Abbas res monaſterii ſine conſenſu Epiſcopi alienare non poteſt. 12. *q.* 2. *c. abbatibus.* 40. *& q.* 4. *c. in venditionib.* 38. Hactenus de prohibita vel conceſſa rerum Eccleſiaſticarum alienatione.

XIV. De precariis.

INſtitutus ordo requirit, ut nunc agatur de 1
contractibus principalibus: poſtea vero dicetur de acceſſoriis. §. Primus contractus 2
ſunt precariæ. Cave confundas precarias cum precario: quia perſpicue diſtinguuntur *c. ult.* Cave etiam diſtinguas cum Hoſtienſ. inter precarias & precariam: quia pro eodem accipiuntur. *x. q.* 2. *c. precariæ* 4. & communis

LIBER III.

1 SEquitur expoſitio cauſarum, ex quibus judicia oriuntur. Sunt autem tria cauſarum genera, ex quibus tres ſequentes libri prodeunt: hoc enim libro dicetur de cauſis civilibus clericorum & regularium & monachorum: libro autem ſequenti agetur de ſponſalibus & matrimoniis laicorum: denique ultimo libro de delictis tam
2 clericorum quam laicorum diſſeretur. §. Hujus tertii libri tres ſunt partes: prima eſt propria clericorum ſecularium, altera eſt propria regularium & monachorum, tertia & ultima eſt clericis & monachis communis. Primæ partis ſectiones duæ ſunt: prior de perſonis, poſterior de rebus.

TITULUS I.

De vita & honeſtate clericorum.

QUod ad perſonas clericorum attinet, certum eſt eos honeſte vivere debere: nam hoc juris præceptum commune eſt. *D. de juſt. & jur. l. juſtit.* 10. §. 1. *& Inſt. eod.* §. *juris præcepta.* Duplex autem eſt vitæ honeſtas: altera interna, altera externa. Interna honeſtas eſt animi

animi probitas, qua prædíti cupiunt ex juris & virtutum præscripto vivere. Externa in externis secundum virtutem actionibus consistit, de qua hic subjicientur tria præcepta ad clericos pertinentia.

II. De cohabitatione clericorum & mulierum.

PRimum præceptum est, ne clerici simul habitent cum mulieribus, de quibus suspicio incontinentiæ esse possit. *cap.* 1. *cum sim.*

III. De clericis conjugatis.

SEcundum præceptum est, ne uxores ducant, si aut in majoribus sint ordinibus, aut beneficium Ecclesiasticum retinere velint. *cap.* 1.

IV. De clericis non residentibus in Ecclesia, vel prabenda.

TErtium præceptum est, ne absint ab Ecclesia, vel præbenda, quam obtinent, sed in ea resideant, ut ei per se inservire possint. *cap.* 3. & *Inf. de præbend. c. extirpandæ* 30. §. 1. alioquin nisi justo impedimento detenti sint, ea privabuntur. *cap.* 4. *c. ex parte* 8. *c. qualiter* 9. & *c. ultim.* Inter justa impedimenta refertur, si in alia majori Ecclesia deservire debeat: quo casu in parœciali Ecclesia non residebit, sed vicarium perpetuum constituet, ut notavi *Sup. de offic. vicar.* §. 2. Hactenus de personis clericorum.

V. De præbendis & dignitatibus.

1 DEinceps dicamus de rebus, quatenus ad nostrum institutum pertinent. Harum genera quatuor sunt. I. Præbendæ. II. Res Ecclesiæ, ut fundi & servi. III. Peculium clericorum. IV. Decimæ, primitiæ, & oblatio-
2 nes. §. Præbenda est jus percipiendi reditus Ecclesiasticos. Non addo, ut quidam addunt, *ex canonia proveniens:* quia præbenda potest esse sine canonia, ut e contrario canonia potest esse sine præbenda. *gloss. in c. cum M.* 9. *in verbo receperunt.* 3. *de constit.* Nec distinguo inter præbendam, titulum, & beneficium. Nam re ipsa idem sunt, licet usu loquendi possint differre, quia fortasse in alia Ecclesia vocatur præbenda, in alia beneficium seu titulus, ut supra dixi de custode & sacrista, & mox dicam de dignitate & personatu. §.
3 Præsens præbendarum expositio quinque partita est. Primo loco consideratur persona præbendata, cui duæ qualitates accidere possunt. Prima qualitas est dignitas, quæ est prærogativa personæ Ecclesiasticæ, qua prædití appellantur Prælati, & jurisdictionem Ecclesiasticam habent, ut Archiepiscopatus, Episcopatus, Abbatia. *Sup. de offic. ordin. c.* 3. *& de judic. c.* 2. *& ibi gloss. ult. & de appellat.*
4 *c. reprehensibilis* 26. §. Dignitas & personatus pro eodem accipiuntur. *Sup. de const. c. cum accessissent* 8. sed fortasse alibi vocatur digni-

dignitas, alibi personatus, pro diversa loquendi consuetudine. *Panorm. in c. cum de multa. num.* 21. ut supra dixi de sacrista, thesaurario, & custode; nec non de beneficio, præbenda, & titulo.

VI. De clerico ægrotante vel debilitato.

ALtera qualitas est infirmitas corporis, propter quam quæri potest, an præbendam amittat; & si quidem clericus in levem nec diuturnum morbum incidit, ut in febrim tertianam, vel quartanam, nihil amittit, *cap.* 1. si vero morbo gravi & diuturno, vel perpetuo laboret, ut lepra, apoplexia, paralysi, tunc ab administratione removetur, eique coadjutor adjungitur, qui curam habeat animarum. *c.* 3. *penult. & ultim. & Inf. lib.* 6. *c. un.* utrique autem de facultatibus Ecclesiæ prospicitur. *d. c.* 3. *& d. c. un.* §. *præsenti.* De præbendato & ejus qualitatibus hactenus.

VII. De institutionibus.

SEcundo loco consideratur ipsa præbendæ concessio, quæ vocatur institutio. *Inf. lib.* 9. *de reg. jur. reg.* 1. Nam institutio (ut opinor) est dignitatis vel officii vel præbendæ concessio. Quæ quidem vocatur institutio corporalis. *Sup. de offic. archidiac. c.* 7. & investitura. *Sup. de sentent. & re judic. c. cum*

 olim.

olim. 12. *& de praben. & dignit. c. pro illorum* 22. *& Inf. t. prox. c.* 4. *& de his qua fiunt a ma.*
2 *par. c.* 3. §. Nota primo, inter collationem, institutionem, & investituram, mea sententia
3 in hoc tractatu nihil interesse. §. Nota secundo, institutioni opponi destitutionem. *Inf. de iis qua fiunt a prala. c.* 4. *in fin. & de haret. t. cum ex injuncto.* 12. *in fin.*

IIX. *De concessione prabenda & ecclesia non vacantis.*

1 TErtio loco consideratur id quod confertur. Hic datur regula, præbendam vel Ecclesiam non vacantem non esse concedendam, nec promittendam. *c.* 1. *&* 2. §. Por-
2 ro trifariam contingere potest, ut præbenda vel Ecclesia vacet. I. De jure & de facto: ut morte ejus a quo obtinebantur. *Sup. de postul. pralat. c.* 3. *&* 4. aut renunciatione. *Sup. de renunciat. c.* 6. aut degradatione. *Inf. de verbor. signif. c. novimus* 27. *& l.* 6. *de pœn. c.* 2. aut translatione. *Sup. de postul. pralat. c.* 2. *in fin. & c.* 4. *in fin.* tuncque potest libere conferri. *cap.* 2. *vers. si vero cum sim.* II. De jure tantum, non de facto: ut cum quis habens præbendam, adeptus est majorem dignitatem, eique concessum est, præbendam retineat: tuncque debet is qui tenet, ad resignandum compelli, & post resignationem factam, quia de jure & de facto vacabit, recte in personam

sonam idoneam conferetur. *cap. 6. & cap. literas. 9.* III. De facto non de jure, ut cum quis spoliatus est, quo casu non debet beneficium in alium conferri, sed spoliato restitui. *Sup. de his quæ vi metusve caus. fiunt. c. 2. & 4. cum sim.*

IX. Ne sede vacante aliquid innovetur.

QVarto loco consideratur concedens præbendam. Hic dantur tres regulæ. Prima regula est: Beneficia spectantia ad collationem prælati, non possunt conferri per capitulum sede vacante. *cap. 2.* quia regulariter sede vacante nihil est innovandum. *c. 1. vers. attendentes igitur.* Præsentatus tamen a patronis potest vacante sede capitulum admittere, & instituere. *Inf. lib. 6. de Instit. un.*

X. De iis quæ fiunt a prælato sine consensu capituli.

SEcunda regula est: Prælatus sine consensu capituli instituere, vel destituere, vel alia Ecclesiæ negotia tractare non debet. *cap. 4.*

XI. De iis quæ fiunt a majori parte capituli.

TErtia regula est: Quod fit a majori & saniori parte universitatis ecclesiasticæ, valet, licet aliqui contradicant. *c. 1.* lege quæ notavi *Sup. de elect. §. 6.*

XII. Ut Ecclesiastica beneficia sine deminutione conferantur.

QVinto loco consideratur quantitas concessionis seu rei concessæ. Hic datur regula: Ecclesiastica beneficia sine deminutione esse conferenda. Hinc colliguntur duo corollaria. I. Collator non potest fructus beneficii retinere, nisi ante collationem una cum capitulo statuerit, ut fructus ad tempus retineantur ob justam & necessariam causam. *c. un. vers. unde credimus. & Inf. de cens. c.7.* II. Beneficia dividi non possunt. *Sup. de preben. c. majoribus* 8. nisi adeo sint ampla, ut pluribus sufficere possint. *Sup. eod. c. vacanti* 26. Hactenus de præbendis.

XIII. De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non.

1 COnsequenter agitur de rebus Ecclesiæ non spiritualibus sed temporalibus. §.
2 Hæc pars quinque tractatus continet. I. De alienatione. II. De contractibus principalibus, ut commodato, deposito, emptione & venditione. III. De contractibus accessoriis, ut fidejussione, & pignore IV. De solutione. V. De donatione. Dicamus igitur primo
3 loco de alienatione. §. Alienatio capitur tribus modis. I. Auguste pro venditione, ita accipitur in §. *si rem suam. Inst. de legat. & in l. 1. C. de jur. emphyteut.* ut ipse Justinianus inter-

interpretatur in §. *adeo. Inst. de locat. & conduct.* II. Late pro quocunque actu dominium transferente. *C. de fund. dom. l.* 1. III. Latius ut complectatur etiam servitutis amissionem, *D. de verb. signif. l. alienationis* 28. mancipiorum manumissionem, usufructus dationem, hypothecæ, vel pignoris constitutionem, servitutis impositionem, emphyteusim *C. de reb. alien. non alien. l. ult.* & rei alienæ venditionem. *D. de alien. jud. mut. cau. l. ex hoc edicto* 8. §. *alienare.* Hæc latissima significatio in præsentia sumi debet, licet non omnes alienandi modi proponantur in *cap.* 5. §. 1. ubi dicitur alienationis verbum continere conditionem, donationem, venditionem, permutationem, & emphyteuticum perpetuum contractum. Quod dicitur de conditione, dubium, & obscurum est, quomodo enim conditio est aliena? Host. legit *conductionem*, & intelligit conductionem perpetuam. Sed qui conducit, non alienat. quod si conductionem accipias pro locatione, tamen frustra ejus mentio fieri videtur: quia non differt ab emphyteusi, quæ mox in contextu adjungitur. Innoc. intelligit conditionem contractui adjectam, id est, contractum conditionalem: vel conditionem rei mutatam, veluti si prædium fiat tributarium, aut annua pensione oneretur, aut servitus ei imponatur. Prior interpretatio non placet: quia quod est

in conditione, non eſt in diſpoſitione. Poſterior quoque interpretatio parva eſt: quia id ſupplere oportet, in quo ſolo alienatio conſiſtit. Non enim conditio, id eſt, rei qualitas, ſed conditionis mutatio eſt alienatio. Quod ſi accipere liceat conditionem pro mutatione conditionis: pari ratione licebit accipere colorem pro mutatione coloris, & ſtatum pro mutatione; id eſt, pro capitis deminutione: & teſtamentum pro mutatione teſtamenti: & alia ejusmodi, quæ non puto dici poſſe. Quid ergo dicemus? Probabile eſt, hoc verbum *conditionem*, quod nullam commodam interpretationem recipere poteſt, in contextum irrepſiſſe, ita ut principium ex præcedente, finis ex ſequenti verbo fluxerit; ut ſolent ſæpe ſcriptores vocabula vel ſyllabas temere iterare. Quapropter meo
4 judicio eſt delendum. §. Res Eccleſiæ ſub pœna excommunicationis alienari prohibentur. *c.* 6. *&* 10. *q.* 2. *c.* 1. Excipitur, niſi alienentur ob aliquam ex tribus ſequentibus cauſis. I. Propter neceſſitatem æris alieni, quod non poteſt ex fructibus diſſolvi. *d. q.* 2. *c. hoc jus.* II. Pietatis cauſa, ut ad redimendos captivos, vel pro alendis pauperibus tempore caræ annonæ. *d. q.* 2. *c.* 1. *in fin. &* 12. *q.* 2. *c. aurum* 69. *& c. ſeqq.* III. Propter utilitatem: ut quia venditur res, quæ ſervando ſervari non poteſt, aut quæ eſt magis oneri quam emo-

emolumento. *c.7. & 12. q.2. c. fine exceptione* 51. *& c.seq.* §. Nunc videamus, quomodo 5
res Ecclesiasticæ alienentur. I. Earum alienatio, quæ servari non possunt, nullam solennitatem requirit. *Hostiens. in §. & quib. ex caus. vers. res autem.* II. Eas, quæ servari possunt, si exiguæ sint, & parum utiles, solus Episcopus distrahere potest. 12. *q. 2. c. terrulas* 52. III. Alias res quæ servando servari possunt, Episcopus sine cleri consensu distrahere nequit. *ea. q. c. placuit.* 50. *& c. seq.* Imo cum sunt res magni momenti, & valde utiles, sed quæ ob nimiam Ecclesiæ necessitatem distrahere oportet, Archiepiscopus cum aliis provinciæ Episcopis, aut hi saltem consulendi sunt. 17. *q.* 4. *c. nullus res.* IV. Abbas res monasterii sine consensu Episcopi alienare non potest. 12. *q.* 2. *c. abbatibus.* 40. *& q.* 4. *c. in venditionib.* 38. Hactenus de prohibita vel concessa rerum Ecclesiasticarum alienatione.

XIV. De precariis.

INstitutus ordo requirit, ut nunc agatur de 1
contractibus principalibus: postea vero dicetur de accessoriis. §. Primus contractus 2
sunt precariæ. Cave confundas precarias cum precario: quia perspicue distinguuntur *c. ult.* Cave etiam distinguas cum Hostiens. inter precarias & precariam: quia pro eodem accipiuntur. *x. q. 2. c. precariæ* 4. & communis

Doctorum ſchola pro eodem habet, teſte
3 *Panorm. in c.* 1. *num.* 3. §. Precariæ ſunt con-
tractus, quo prædium perpetuo vel ad lon-
gum tempus fruendum conceditur. *x. q.* 2. *c.* 4.
ita ut annua penſio præſtetur, ut colligitur
ex *Nov. Leon.* 13. & de quinquennio in quin-
quennium contractus renovetur. *c.* 1. *& d q.*
2. *c.* 5. Itaque hic contractus perſimilis eſt
emphyteuſi: vel potius eſt ejus ſpecies. Unde
a Leone Imper. vocatur emphyteuſis. *d. Nov.*
13. differt enim ab emphyteuſi, ut ſpecies a
genere: quoniam emphyteuſis dicitur, etiam
ſi non debeat ſingulis luſtris renovari: preca-
4 riæ vero omnino renovari debent. §. Nota
primo, pro renovatione contractus ſolere
aliquid ſolvi ab eo qui precariæ nomine præ-
dium tenet. Doctores id vocant laudemium,
Græci *εἰσδεκτικὸν*, cujus quantitas a Leone de-
finitur *d. Nov.* 13. ſcilicet ſi duplum canonis
emphyteutici; ibidem ſtatuit, ut in rem Ec-
cleſiæ vertatur, non lucro prælati cedat. §.
5 Nota ſecundo, præcariæ ſeu precarium in ju-
re civili nullam mentionem fieri: in jure au-
tem Canonico, legibus Francicis, & alibi, ubi
agitur de precariis, nunc contractum ſpectari
in ſolis rebus Eccleſiaſticis, nihil tamen pu-
to obſtare, quo minus etiam de rebus priva-
tis ita contrahatur. Hæc dicta ſint de preca-
6 riis. §. De precario autem dictum eſt *D. lib.*
43. *tit.* 26.

XV.

XV. De commodato.

SEcundus contractus est commodatum, de quo dixi *D. h. t.*

XVI. De deposito.

TErtius contractus est depositum, quem exposui *D. h. t.*

XVII. De emptione & venditione.

QVartus contractus est emptio & venditio, de qua prolixe tractatum fuit *D. lib.* 18. & 19.

XIIX. De locato & conducto.

QVintus contractus est locatio & conductio. *vide titulum D. locat.*

XIX. De rerum permutatione.

SExtus contractus est permutatio, de qua dixi *D. hoc tit.*

XX. De feudis.

SEptimus contractus est feudum, quod ab Oberto de Orto sic describitur: Feudum est beneficium, quod ex benevolentia ita datur alicui, ut proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat; usufructus vero illius rei ad accipientem transeat, ut ad eum heredesque suos masculos sive fœminas, si de his nominatim dictum sit, in perpetuum pertineat, ad hoc ut ille & sui heredes fideliter domino serviant, sive servitium illud nominatim quale esse debeat, sit

ſit expreſſum, ſive indeterminate ſit permiſſum. 2. *Feudor.* 23. *in quib. cauſ. feud. amitt.*
2 §. *hujus autem.* §. Qui feudum dat, appellatur I. Dominus, quia dominium directum habet: dominium vero utile, quod in dicta definitione appellatur improprie uſusfructus, in accipientem transfertur. II. Senior, non latino vocabulo a ſenectute deducto, ſed barbaro, id eſt, ut exprimatur Longobardicum vocabulum *ſegnore*, quod Dominum ſignificat. Itaque horum duorum vocabulorum, *Senior* & *Dominus*, una & eadem eſt ſignifi-
3 catio. §. Qui vero feudum accipit, is nominatur I. Vaſallus. II. Beneficiarius III. Cliens, vel clientulus, ut 1. *Feud.* 10. *de content. int. dom. & t.* 13. *de alien. feud.* IV. Miles. V. Fidelis, a fide, quam Domino debet. Nam & feudum dicitur a fide. 2. *Feud.* 3. *per quos fiat inveſt. in fin.* id eſt a Longobardico voca-
4 bulo *fede*, quod fidem ſignificat. §. Vaſallorum ordines quatuor ſunt. In primo ordine ſunt capitanei regni, ſeu Capitanei regis, ſeu Capitanei majores, ut Duces, Marchiones, Comites, qui feudum ab Imperatore, vel rege acceperunt, id eſt, inveſtiti ſunt de ducatu, vel marchia, vel comitatu. In ſecundo ſunt Capitanei minores, ſeu regni aut regis valvaſores, ſeu majores valvaſores; qui a Principe, vel a Duce, vel Marchione, vel Comite, de plebe aliqua vel plebis parte per feudum ſunt inve-

investiti. In tertio sunt minores valvasores, qui a majoribus valvasoribus feudum tenent. In quarto valvasores minimi seu valvasini, qui a minoribus valvasoribus feudum acceperunt. 1. *Feud. in pr. & §. ult. & lib. 2. t. 10. quis dicatur Dux, Marchio.* §. Qui vero sunt in 5
eodem ordine & convasalli hi appellantur I. Pares, 2. *Feud. tit. 16. de contr. seu apud paterm. & lit. 19. an remov. deb. testes.* II. Pares curiæ seu curtis. 1. *Feud. tit. 2. de feud. guar.* §. 1. *& tit. 3. qui success. feud. da ten. & tit. 4. si de invest. feud. controv. fuer. §. item si vasallus & lib. 2. tit. 2. quid sit invest in pr.* III. Pares domus. 2. *Feud. 16. de controv. seu ap. paterm. vel par. de domo.* 1. *Feud. 26. si de invest. inter dom. & vasall. lis oria. §. si quis* Nota non dici pares, quia sint pares Domino, sed quia sunt pares inter se. *Duar. de feud. c. 7. num. 3.* §. Porro ut depositum, commoda- 6
tum, pignus; ita etiam feudum multis modis accipitur: hujusque homonymiæ distinctio multas difficultates tollere, & multa loca illustrare potest. Feudum enim accipitur, I. Pro re feudi nomine concessa. II. Pro contractu, quo ea res in feudum conceditur. III. Pro jure, quod vasallus in ea re habet, seu quod inter Dominum & vasallum spectatur. §. Feudum constituitur investitura. 1. *Feud.* 7
25. *quib. mod. feud. const. potest.* qui etiam investitio appellatur. 1. *Feud. tit. 26. si de invest.*

inter

inter Domin. & vasal. lis oria. & tit.28. de usu Mediolanens. Investitura proprie dicitur, cum quis in possessione rei constituitur: improprie, cum in argumentum translatæ possessionis alia res traditur, ut hasta, vel alia res corporea. 2. *Feud.* 2. *quid sit invest.* Nam investitura ab investiendo dicitur: quia qui feudi possessionem accipit, eo quasi veste quadam induitur, quemadmodum cum eo privatur, exuitur, ac devestiri dicitur. 1. *Feud.*
8 7. *de natu feud.* §. Feudorum divisiones multæ sunt. I. Aut est feudum proprium, quod naturam feudi in omnibus retinet: aut improprium seu degenerans, quod ex parte a vero feudo degenerat: quia natura feudi aliqua ex parte mutata est. 2. *Feud.* 1. 2. *quid sit investitura.* §. *ult.* & *t.* 48. *de feudo non hab. prop. feud. natu.* Ad naturam autem feudi multa pertinent: veluti ut in re immobili consistat, aut in re quæ pro immobili habeatur. 2. *Feud.* 1. *de feud. cong.* §. *ult.* ut dominium directum maneat penes seniorem, utile transierit ad vasallum: ut perpetuum sit. 2. *Feud.* 23. *in quib. caus. feud. amit.* §. *hujus autem.* & alia multa, quæ in feudis regulariter obtinent, nisi pacto aliud cautum sit. II. Aliud est Ecclesiasticum, quod fit de re Ecclesiastica: aliud seculare, quod fit de re non Ecclesiastica, nec habenda est ratio personæ dantis, vel accipientis feudum: quia nihil

hil intereſt, utrum ſit clericus, an laicus, ut contra vulgus interpretum tradit Vultejus *lib.* 1. *de feudis. c.* 8. *num.* 19. III. Aut eſt vetus ſeu paternum, quod aliquis ex parentibus vaſalli acquiſivit: aut novum, quod quis de novo acquiſivit. 1. *Feud.* 4. *ſi de inveſt. ſeu controv. fuer.* §. *cum autem.* & *lib.* 2. *tit.* 3. *per quos fiat inveſt. in pr.* & *tit.* 11. *de ſucceſſ. fratr.* & *tit.* 12. *de fratr. de nov. benef. inveſt.* & *tit.* 14. *de vaſallo decrep. at.* & *tit.* 15. *de inveſt. in mar. fac.* & *tit.* 32. *qui teſtes ſunt neceſſa. verſ. novam.* & *tit.* 91. *de inveſt. vet.* & *nov. benefic.* Nulla eſt igitur inter feudum paternum, & antiquum differentia: quia paternum vocatur in infinitum. 2. *Feud.* 50. *de natu ſucceſſ. feud.* quamvis olim paternum diceretur usque ad quartum, vel ſeptimum gradum 1. *Feud. tit.* 8. *de ſucceſſ. feud.* §. 1. nimirum quia ſucceſsio feudalis olim usque ad quartum gradum poſtea usque ad ſeptimum, noviſſima in infinitum extenditur. 1. *Feud.* 1. *de his qui feud. dar. poſſ.* §. *hoc quoque.* IV. Aliud eſt maſculinum, quod maſculus primum acquiſivit: aliud femineum, quod femina primum acquiſivit. 2. *Feud.* 30. *de feud. fem.* Qui maſculinum appellant, quod ad maſculos, non ad feminas transmittitur; femineum, in quo feminæ non extantibus maſculis ſuccedunt: contra verba contextuum feudalium loquuntur. 2. *Feud. tit.* 11. *de ſucceſſ. fratr. verſ. proles.*

les. & *tit.* 50. *de nat. successf. feud. in pr.* V. Aliud est nobile, quod infeudati nobilitatem arguit, quia nobilitatem sic adnexam habet, ut si in ignobilem conferatur, etiam nobilem reddat: aliud est ignobile, seu plebejum, seu burgense, quod nullam arguit nobilitatem, quia etiam a plebejis teneri potest. Hanc divisionem Doctores colligunt ex 2. *Feud.* 10. *quis dic. dux. marchio. vers. cæteri.* VI. Aliud est regale, quod a solo rege, id est, a summo principe non cognoscente superiorem, tribuitur, & regalem dignitatem adnexam habet, ut ducatus, marchia, comitatus. 1. *Feud.* 14. *de feud. march. in pr.* & *lib.* 2. *tit.* 34. *de leg. Corradi. in pr.* aliud non regale, quod talem dignitatem adnexam non habet, sive a rege sive ab alio sit concessum, ut cum aliquis de aliqua plebe investitus est. 2. *Feud.* 10. *quis dicat. dux. marchio.* VII. Aliud est feudum ligium sive homologum; de quo investitus, ita Domino ligatur, id est, obstringitur, ut ei fidelitatem præstare debeat contra omnes, nullo anteposito, id est, nemine excepto. 2. *Feud.* 93. *factum fratris fratri non noc.* & *tit.* 99. *de feud. leg.* aliud non ligium, in quo fidelitas non præstatur adversus omnes; unde feudum ligium non potest ab alio conferri quam ab imperatore, vel a rege, seu principe non recognoscente superiorem; cum alias in promittenda fidelitate semper excipiatur supremus

premus princeps. 2. *Feud.* 7. *de no. for. fidel. in pr.* & *tit.* 55. *de probib. feud. ali. per Frideric. in fin.* IIX. Vel eſt feudum in curte ſeu curia Domini, vel extra curtem ſive extra curiam (nam his duobus vocabulis, *curia*, & *curtis*, idem ſignificatur) 1. *Feud.* 5. *quibus modis feud. amitt.* §. *item ſi quis feudum.* & *lib.* 2. *tit.* 51. *de capitan. qui cur. vend. in princ.* In curte eſt feudum ſoldatæ, quod plerumque in ſolidorum donatione conſiſtit, interdum in vino vel annona. 2. *Feud.* 10. *quis dica. dux.* §. *ſoldata.* Cum conſiſtit in vino, dicitur de caneva, cum in annona, de camera: nam camera eſt horreum, caneva eſt cella vinaria; horum feudorum, de camera, & de caneva, mentio fit 2. *Feud.* 1. *de feud. cognit.* §. *ult.* & *tit.* 2. *quid ſi inveſt.* §. *ſi vero vaſallus,* & *tit.* 58. *de not. feud. in pr.* quibus in locis alii codices habent *caneva*, alii *cavena*: ego priorem lectionem probo. Item in curte Domini eſt feudum habitationis, cujus mentio fit 2. *Feud.* 75 *de cond. feud. non imple.* & *tit.* 105. *de feud. habit.* Item in curte Domini ſunt feuda guardiæ, & gaſtaldiæ, id eſt, quæ dantur pro guardia, vel gaſtaldia; guardia eſt cuſtodia: gaſtaldia eſt cura & adminiſtratio, horum feudorum mentio fit 1. *feud.* 2. *de feud. guar.* & *gaſtal.* & *tit.* 11. *de pign. dat. feud.* Hæc omnia feuda, quæ dixi eſſe in curte Domini, ſunt feuda impropria. Extra curtem eſt

f feu-

feudum, cum vasallus a Domino accipit prædium; nam feudum in re immobili consistit, vel in ea quæ habetur pro immobili. 2. *Feud.* 1. *de feud. cog.* §. *ult.* IX. Aliud est feudum hereditarium, quod aliquis sibi & heredibus vel successoribus acquisivit: aliud familiare, seu de familia, sive ex pacto & providentia, quod aliquis acquisivit sibi & filiis vel liberis, nulla facta heredum mentione: aliud mixtum, quod vasallus acquisivit sibi & filiis seu liberis, heredibus seu successoribus. Hæc divisio communi Doctorum auctoritate comprobatur. X. Aliud est feudum francum, quod est a servitiis præstandis immune: aliud non francum, quod servitiorum præstationem requirit. Hæc quoque divisio vulgo a Doctoribus traditur. XI. Aliud est conditionatum, quod certa lege datum est vasallo, puta ut certa servitia Domino præstet: aliud simplex seu rectum, in quo servitia non sunt determinata. 2. *Feud.* 27. *in quibus caus. feud. amitt. in fin.* & *tit.* 51. *de capitan. qui cur. vend.* §. *ult.* XII. Aliud est emptitium, quod data pecunia vel alia re est acquisitum: aliud gratuitum, quod gratis collatum est in vasallum: hoc esse feudum proprium, illud improprium, ex definitione feudi supra tradita satis constat. XIII. Aliud est perpetuum, quod ad heredes vasalli perpetuo transit, ut omnia vera & propria feuda. 2. *Feud.* 23. *in quib. caus.*

feud.

feud. amitt. in fin. aliud temporale, ut feudum guardiæ, vel gastaldiæ, quod anno terminatur. 1. *Feud. de feud. guard.* & feudum soldatæ, quod finitur morte dantis, vel accipientis. 2. *Feud.* 10. *quis dic. dux. vers. soldata autem.* & feudum habitationis, quod morte accipientis finiri dicitur. 2. *Feud.* 105. *de feud. habitat.* XIV. Aliud est dividuum, aliud individuum. Sunt autem omnia dividua, præter feuda regalia, ut Ducatum, marchiam, comitatum. 2. *Feud.* 55. *de probib. feud. alien. per Frideric.* §. *praterea ducatus.* De contractibus principalibus hactenus.

XXI. De pignoribus, & aliis cautionibus.

DEinceps dicendum de contractibus accessoriis, qui per se non consistunt, sed aliis contractibus accedunt. §. Primus accessorius contractus est pignus: de quo late dictum fuit in quarta Digestorum parte. §. Est autem pignus cautionis species, ut docui ad *tit. Instit. de satisdat.* §. 3. ubi alia quoque cautionum genera exposui.

1 2 3

XXII. De fidejussoribus.

SEcundus est fidejussio, de qua dixi *D. h. t.* Dictum est de contractibus tam accessoriis, quam principalibus.

XXIII. De solutione.

COnsequenter secundum ordinem, quem

*tit.*13. proposui, agitur de solutione: de qua dixi *D. h. t.*

XXIV. De donationibus.

TAndem agitur de donatione: de qua dixi *D. h. t.* De rebus Ecclesiæ hactenus.

XXV. De peculio clericorum.

1 SEquitur ut videamus de rebus clericorum propriis, seu de proprio eorum patrimonio, quod non quatenus sunt clerici, habent.

2 §. Dicitur peculium clericorum, non solum si sint filiisfamiliarum, sed etiam si sint patresfamiliarum: quia peculium dicitur quasi pusilla pecunia, seu pusillum patrimonium. *D. de pec. l.* 5. §. *pen.* Idcirco quidam solent extenuandarum suarum facultatum gratia suum patrimonium appellare peculium. *D. ad*

3 *Trebell. l. cogi.* 16. *in pr.* §. Nota primo, res acquisitas a clerico ex bonis Ecclesiæ, esse ipsius Ecclesiæ, licet alio nomine emptæ sint.

4 *c.* 2. *&* 4. §. Nota secundo, si clericus tempore promotionis nihil in bonis habuerit, & post promotionem prædia emerit, hæc quoque esse Ecclesiæ; quia præsumuntur acquisita ex rebus Ecclesiæ. *c.* 1.

XXVI. De testamentis & aliis ultimis voluntatibus.

1 NOta tertio, clericum posse testari de rebus patrimonialibus, non de rebus Ecclesiæ sive acquisitis intuitu Ecclesiæ. *cap.* 1.

§. Quid

§. Quid sit testamentum, & quid ultima voluntas; & quot sint testamentorum, & ultimarum voluntatum genera, docui ad *tit. D. qui testam. fac. poss.* 2

XXVII. De successionibus ab intestato.

NOta quarto, si clericus sine testamento decesserit, ejus bona patrimonialia deferri cognatis secundum ordinem legitimæ successionis. Si vero cognatos non habuerit, ejus bona Ecclesiæ vindicari. *c.* 1. & 12. *q.* 3. *c.* 2. & *q. ult. c. ult.*

XXIIX. De sepulturis.

NOta quinto, sicut bonorum defuncti sive ex testamento sive ab intestato, ratio habetur, ita etiam corporis ejus rationem haberi: quod humandum est in majorum suorum sepulchro, nisi ipse aliam sepulturam elegerit. *c.* 1. & *inf. lib.* 6. *c.* 2. §. 1. aut nisi sit talis, ut Ecclesiasticæ sepulturæ tradi non debeat, ut paganus, Judæus, hæreticus. *Inf. lib.* 6. *de haeret. c.* 2. *in pr.* usurarius. *Inf. lib.* 6. *de usur. c.* 2. & omnis excommunicatus. *c. sacris* 12. sed ultimo supplicio damnatis, puram confessionem agentibus, ac digne pœnitentibus, neque communio neque Ecclesiastica sepultura est deneganda. 13. *q.* 2. *c. quaesitum.* 29. cui tamen jure civili non traduntur sine permissu principis. *D. de cadav. punit. l.* 1.

XXIX. De parœciis, & alienis parœcianis.

1 NOta sexto, cum defunctus in aliena parœcia sepulturam elegit, tunc ex his, quæ pro anima sua reliquit Ecclesiæ, in qua sepeliri voluit, canonicam portionem deberi suæ Ecclesiæ parœciali, quæ quidem portio est quarta pars. *c. cum super.* 8. nisi loci consuetudo aliam partem, ut tertiam, vel dimidiam de-
2 finiat. *c. certificari.* 9. §. Parœcia est locus unam Ecclesiam baptismalem, & populum ei deputatum continens. 16. *q.* 1. *c. plures.* 55. Parœcia dicitur ἀπὸ τῦ παροικεῖν: quia parœciani παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ οἰκῦνται, juxta Ecclesiam habitant. Alii Parochiam vocant ἀπὸ τῦ παρέχειν, quod est præbere, id est, a sacramentorum distributione: quia cuilibet sa-
3 cramenta præbentur in sua parœcia. §. Qui igitur eidem Ecclesiæ sunt deputati, ejusdem sunt parœciæ, cæteri sunt alieni parœciani.
4 §. Hæc parœciarum distinctio Dionysium auctorem habet. *Sup. de his quæ fiunt a præla. si. consf. capit. c. pen.* & 13. *q.* 1. *c. Ecclesias.* Hucusque de peculio clericorum.

XXX. De decimis, primitiis & oblationibus.

1 SUperest dicendum de decimis, primitiis, & oblationibus, hoc enim est ultimum ex his, quæ *lit.* 5. explicanda proposuimus. §.
Decima

Decima est quota fructuum vel lucri portio, 2
Deo debita. *can. paræcianos*.14. & *c. tua nobis* 26. *vers. cum Deo debita.* Ideoque Laico deberi non potest. *c. ad hæc* 15. *c. quamvis* 17. *in fin. c. prohibemus* 19. §. Decimarum igitur 3
genera duo sunt: nam aliæ sunt personales, quæ ex lucro, quod quis sua industria seu negotiatione fecit, deducuntur: aliæ reales seu prædiales, quæ de fructibus, ut frumento, uvis, pomis sumuntur: quia Deus in signum universalis dominii has sibi reddi præcepit. *d. c. tua nobis vers. nimis profecto.* §. Inter 4
prædiales & personales decimas differentiæ plures sunt. I. Judæi. *c. de terris* 16. & *Inf. de usur. c. pen. in fin.* nec non clerici regulares atque monachi non debent usuras personales. 16. *q.* 1. *c. decim.* 48. sed prædiales, nisi speciali privilegio sint excepti. *c. ex parte tua ad nos* 10. & *Inf. lib.* 6. *c.* 2. §. *pen.* & *Inf. de verbor. signif. c. quid per novale* 21. quod privilegium non potest ab Imperatore. *c. tua* & *Infra* 25. sed tantum a Papa concedi. *d. cap. ex parte tua ad nos.* & triginta annorum præscriptione amittitur. *Inf. de privil. c.*6. II. Personales ei parœciæ debentur, in qua quis Sacramenta percipit, quamvis alibi lucrum factum sit. *cap. ad Apostolica* 20. *vers. noveris.* prædiales vero ei debentur Ecclesiæ, in cujus territorio ipsa prædia sita sunt, nisi aliud consuetudine sit introductum. *c. cum sint homines* 18. *d. c. ad Aposto-*

lica in fin. & Sup. t. prox. c. ult. III. Personales debentur deductis impensis: prædiales autem præstantur sine deductione impensarum. *c. pastorale.* 28. ut & sine deductione censuum, ac tributorum. *c. cum non sit.* 33. Hæc di-
5 cta sint de decimis. §. Primitiæ sunt primæ fructuum obventiones Domino offerendæ, ut cautum est *Exod.* 22. quæ debentur Ecclesiæ parœciali, ut & decimæ, & oblationes. 16.
6 *q.* 1. *c. doctos.* 21. *& c. moderamine.* 23. §. Primitiarum autem nomine ad summum datur pars quadragesima, ad minimum sexagesima, inter has duas portiones plus aut minus datur, quantum requirit consuetudo, vel quan-
7 tum libet ei qui solvit. *c.* 1. §. Oblatio, de qua est tertia pars hujus tituli, est voluntaria & spontanea præstatio, quam Christiani sacerdotibus pro peccatis suis offerunt. 10. *q.* 1. *c. quia sacerdotes.* 13. Hucusque de clericis secularibus: deinceps dicendum de regularibus.

XXXI. De regularibus, & transeuntibus ad religionem.

1 REgulares dicuntur, qui certæ regulæ, ut religiosi & sub prælati imperio vivunt, sive in clericatu, sive in laicatu sunt adstricti; hi si canonici sunt, canonici regulares vocantur; sin minus, monachi appellantur. De illis agendum proponitur in priori rubricæ parte, quæ est *de regularibus*: de his in posteriori

riori parte, quæ est de *transeuntibus ad religionem*. Dicuntur enim ad religionem transire,
qui monachi fiunt: quandoquidem necesse
est, ut qui monachus fit, unam ex probatis religionibus assumat. *Inf. de relig. domib. c. fin. & lib. 6. de voto. c. un. vers. præsentis.* Præcipuæ autem religiones a sede Apostolica probatæ sunt quatuor, Basilii, Benedicti, Augustini, & Francisci, sub quibus militant omnes proprie religiosi, exceptis Cartusiensibus, qui suis statutis utuntur. *Angel.
de Clavas. in verb. religiosus. in pr.* §. In hoc 2
tractatu de regularibus & monachis dissolvuntur tres quæstiones. Prima quæstio est, quibus modis fiant regulares vel monachi. Fiunt autem vel paterna devotione, vel propria professione. 20. *q.* 1. *c. monachum.* 3. A patre religioni oblati impuberes, anno decimo quinto monentur a prælato, inquirente, utrum in religione permanere, an abire velint: tunc enim possunt licite a religione recedere; at si se permansuros profiteantur, postea pœnitere non possunt. *d. c. illud.* 10. Propria autem professio ligat monachum, sive expresse facta sit, sive tacite, ita ut ex sufficientibus conjecturis colligatur, puta ex delatione habitus monachalis post annum probationis. *c. ex parte* 22. *& c. seq. & Inf. lib. 6. c.* 1. §. 1. *& c.* 2. *& de vo. & voti. redempti. c. un. vers. aut per professionem.*

XXXII. De conversione conjugatorum.

Religionis professio, de qua proximo titulo dictum fuit, etiam a persona conjugata fieri potest. Sed hic notetur distinctio: aut enim hoc contingit ante matrimonium consummatum & carnis commixtionem: aut post. Priori casu etiam altero invito, alter monasterium eligere potest: remanens autem in seculo non prohibetur ad secunda vota transire. *c.* 2. Posteriori casu opus est, ut vel uterque conjugum monasterio se dedicet; vel uno monasterium eligente, alter nulla malæ conversationis suspicione vel infamia notatus continentiam ultro promittat. *can.* 5. *& c. uxoratus* 8. utroque casu dicuntur conjugati converti; quoniam a vita seculari ad religiosam convertuntur.

XXXIII. De conversione infidelium.

Alia est conversio infidelium, qui ab infidelitate ad fidem Christianam convertuntur.

XXXIV. De voto, & voti redemptione.

1 Secunda quæstio est, quomodo obligetur quis ad religionis habitum assumendum.
2 Obligatur voti emissione. §. Votum est alicujus rei faciendæ vel non faciendæ Deo facta
3 pollicitatio. §. Dividitur autem in necessarium, & voluntarium. Necessarium votum dici-

dicitur, quod fit in baptismo, dum is, qui baptizatur, Satanæ & ejus operibus renunciat, ac se fidelem fore, & divina præcepta servaturum promittit. *Inf. q. 1. c. Spirit. Sanctus.* 39. §. *ecce. & de consecr. dist. 4. c. prima.* 72. Voluntarium votum est, quod quis sponte sua & libera voluntate facit, se ad id adstringens, ad quod ante votum non tenebatur: ut ad continendum, vel abstinendum, vel peregrinandum. 17. *q. 1. c. 1. & 2. & 32. q. 8. c. non solum.*
§. Hoc subdividitur in simplex, quod solemnitate vacat, & solemne, quod per susceptionem sacri ordinis, vel per expressam aut tacitam probatæ religionis professionem est solemnizatum. *Inf. qui cler. vel voven. c. 3. & lib. 6. h. t. c. un.* 4
§. Hæc vota voluntaria dicuntur ratione initii habita, quia nemo vovere cogitur: sed semel facta obligant jure divino. *Num. c. 30. & Deut. c. 13. & Psal. 75.* & jure canonico. *ca. 7. vers. sane.* & jure civili *D. d. pollic. lib. 2.* 5
§. Ergo necesse est hæc vota implere, exceptis certis casibus. I. Si vovens non habeat liberam voluntatem vovendi, ut si impubes voveat sine consensu parentis, vel tutoris. 20. *q. 2. c. 1. & 2.* II. Si fit votum turpe, ac rei illicitæ. 16. *q. 4. c. in malis.* 5. III. Si quis simpliciter dixerit se velle fieri monachum, nec ad aliquem ulteriorem actum processit. *c. 3. & 17. q. 1. in fin. & q. 2. c. 1.* IV. Si conditio, sub qua quis vovit, non sit impleta. 32. *q. 8. c. non* 6

c. non solum in fin. V. Si ex justa causa, & superioris auctoritate interveniente votum sit redemptum, vel mutatum. *c.* 1. 2. 7. *c. ex multa* 9. vel dilatum. *c.* 5. *c. quod super* 8. Absolutæ sunt quæstiones duæ de regularibus & monachis, videlicet quibus modis fiant, & quibus modis obligentur ad regulam suscipiendam.

XXXV. De statu monachorum, & regularium.

1 Tertia quæstio est, quis sit status eorum, qui jam monachi vel regulares facti sunt,
2 §. Sciendum est, ea, quæ ad statum pertinent, duplicem distinctionem recipere. I. Quædam sunt necessario observanda, ita ut ne quidem Papa adversus ea dispensare possit: atque hæc sunt tria, quæ vocantur substantialia, nempe propriæ voluntatis renunciatio, proprietatis abdicatio, & castitatis observatio: alia sunt, in quibus dispensatio admittitur, ut propriæ regulæ observatio in vestimentis, cibo sumendo, & cæteris ad regulam pertinentibus. *c.* 6. II. Alia sunt communia canonicis regularibus & monachis, ut ea, quæ substantialia vocari dixi: alia sunt monachorum propria, quia regulares canonici serviunt regulæ laxiori, ideoque facilius ad re-
3 gimen Ecclesiæ assumuntur. *cap.* 5. §. Ut autem status conservetur, id est, ut regula observetur, jure cautum est, ut in singulis regnis sive pro-

provinciis convocetur commune capitulum, in quo eligantur visitatores, qui singulas abbatias ejus regni sive provinciæ, non solum monachorum, sed etiam monialium visitent; & ea, quæ reformatione seu correctione indigent, reforment & corrigant. *c.* 7. *&* 8.

XXXVI. De religiosis domibus, ut Episcopo sint subjecta.

INter cætera ad statum monachi pertinet, ut in monasterio seu claustro degat. *16. q.* 1. *c. placuit communi* 8. *c. juxta* 11. quod est species religiosæ domus: religiosæ enim domus vocantur, quæcunque religionis vel pietatis intuitu sunt exstructæ, ut Monasteria, Orphanotrophia, Xenodochia, &c. quæ omnes subjectæ sunt Episcopo, sicut hoc titulo declaratur.

XXXVII. De capellis monachorum, & aliorum religiosorum.

ERgo Episcopo subjectæ sunt etiam capellæ monachorum, & aliorum religiosorum: nam hæc quoque sunt loca religiosa. 1
§. Nota, in Ecclesiis, ubi monachi habitant, populum non regi a monacho, sed a Capellano, quem Episcopus cum consilio monachorum eligit. *c.* 1. De regularibus & monachis hactenus. 2

XXXIIX. De jure Patronatus.

QVæ deinceps explicabantur, tam clericis secu-

tra alios ortà intra prædict. tempus non definita *c.3.in fi.& cap.cum propter.27.* Nota quinto, jus patronatus transire ad heredes. *d. c.* 3. & si plures sint heredes unius patroni, eos in præsentatione haberi pro uno. *d. Clement.* 2. Nota sexto, patronum non posse alienare jus patronatus sine consensu Episcopi. *cap. praeterea.* 23. nisi id conferat in Ecclesiam, aut alium locum religiosum. *d.cap.un. in princip.*
§. Secundo patronatus potest ac debet Ecclesiæ solicitudinem gerere : &, si rector aliquid ex Ecclesiæ collatis defraudet, eum honesta conventione compescere, aut Episcopo vel judici competenti denunciare. *xvj.q.7.c.filiis.* 31. *& c. seq.* 4
§. Tertio honor processionis, id est, primus locus patrono tribuitur. *c. nobis fuit.* 25. *in fin.* 5
§. Quarto, si patronus vel ejus liberi ad inopiam redigantur, competens vitæ subsidium ab Ecclesia accipiat. *d. cap. nobis fuit. in fin. & d. q. 7. cap. quicunque fidelium.* 30. 6

XXXIX. De censibus, exactionibus, & procurationibus.

1 QVinto fundationis tempore potest Patronus censum aliquem cum Episcopi consensu sibi reservare, non aliud extra ordinem exigere. *Sup. tit. prox. cap. præterea quoniam,* 23. *& xvj. q. 7. cap. filiis.* 31.
2 §. Tria hæc affinia & cognata sunt: census, exactio, procuratio.

ratio. Census est annua pensio. *Inf. q.* 3. *c.* 4. *in fin.* quæ in argumentum subjectionis præstatur *cap.* 2. Ejus species est cathedraticum, seu synodaticum, de quo dixi supra. Exactio hoc loco vocatur gravamen, quod extra ordinem imponitur: de quo in *cap. innovamus.* 10. *& c. ea quæ* 12. Procuratio est exhibitio, quæ fit vel ratione visitationis, id est visitatoribus Ecclesiarum. *cap.* 6. *c. ea quæ* 12. vel ratione conventionis. *c. quando* 16. vel ratione consuetudinis. *c. sopitæ.* 14. *& xviij. q.* 2. *cap. ult.* Nota hæc gravamina debere esse moderata pro facultatibus Eccles. oneratarum. *cap. ea quæ. & d. c. sopitæ.* Dictum est de jure Patronatus, & de his, quæ cum eo connexionem quandam habent.

XL. *De consecratione Ecclesiæ.*

1 Consequenter dicendum de Ecclesiis, quarum tria attributa declarabuntur, videlicet consecratio, constructio, & immunitas.
2 §. Ecclesia hoc loco non significat cœtum fidelium, sed sacras ædes, seu domum Deo dicatam ad Sacramenta & divina officia celebranda, quæ etiam templum appellatur. *de consecrat. dist.* 1. *in pr.* Nam post consecrationem, quæ etiam dedicatio dicitur, Ecclesia appellatur: ante consecrationem vero non Ecclesia, sed basilica nominatur. *Sup. de relig. dom. c.* 1. *& ibi glos. & de consecr. dist.* 1. *c.* 1.

§. De

§. De Ecclesia tria deinceps tractabuntur. I. 3
Consecratio. II. Ædificatio, vel instauratio.
III. Immunitas. §. Consecratio est actus so- 4
lemnis, quo aliquid Deo dicatur. §. Conse- 5
crantur autem vel personæ, ut episcopi, &
alii divinis ministeriis mancipati. *Sup. de Sac.
c. un. in pr. & dist.* 75. & Sacræ Virgines, *xxvij.
q.* 1. *c. si quis sacro* 17. vel res, ut Ecclesiæ, alta-
ria, & vasa. *de consecr. dist.* 1. *per totam.* Ergo
hic agitur de consecratione Ecclesiæ, & alta-
ris in Ecclesia positi. §. Nota primo, Eccle- 6
siam non esse consecrandam, nisi de dote ei
prospectum sit, *c. cum sicut.* 8. §. Nota se- 7
cundo, non consecrari altaria, nisi lapidea. *de
consecr. dist.* 1. *c. altaria si non fuerint.* 29. §. 8
Nota tertio, consecrationem fieri per Episco-
pum. *c.* 2. & 3. & *dist.* 25. *c.* 1. *vers. ad Episco-
pum. & de consecrat. dist.* 1. *c. nemo Ecclesiam.*
7. *cap. nullus presbyter missas.* 13. non per in-
feriorem. *dist.* 68. *c. quamvis.* 4. & *de consecr.
d. dist.* 1. *cap. nullus presbyter in Ecclesia.* 23.
ne quidem delegante Episcopo; quoniam ea,
quæ sunt ordinis, ut consecratio, alteri man-
dari non possunt. *c. pen.* & *vij. q.* 1. *c. pontifi-
ces.* §. Nota quarto, consecrationem nec 9
sine sanctorum reliquiis fieri. *de consecr. dist.*
1. *c. placuit ut altaria,* 24. & *canon. non opor-
tet.* 27. nec sine missa. *d. dist.* 1. *c.* 1. Utrum-
que requiritur etiam in consecratione iteran-
da. *c. de fabrica.* 22. videlicet cum iteranda est:

nam regulariter iterari non debet: sed inter-
dum iteratur, ut cum Ecclesia destructa in
stauratur, ut in *d. c. de fabrica.* & cum pollu
ta fuit, puta homicidio, vel adulterio in e
perpetrato. *ea. dist. c. si motum.* 17. *&c. c. seq*
10 §. Nota quinto, hanc consecrationem no
solum Dominicis, sed etiam privatis diebu
fieri posse. *cap.* 2. Quo autem tempore cle-
rici consecrentur, dictum fuit *Sup. de tempor.*
ordini. Nam in præsentia tantum agendum
11 fuit de consecratione Ecclesiæ, & altaris. §.
Nota sexto, altaria non solum Unctione
chrismatis, sed etiam sacerdotis benedictione
consecrari. *de consecr. dist.* 1. *c. altaria pla-*
cuit. 30.

XLI. De celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistia, & de divinis officiis.

1 NOta septimo, multos esse dictæ conse-
crationis effectus. Primus effectus est,
quod in ecclesia consecrata, & super altari
consecrato celebrantur missæ. *de consecrat.*
dist. 1. Idcirco missa dicitur sacrificium Eccle-
siæ, & sacrificium altaris. *Sup. de summ. trin.*
2 *cap.* 1. §. *in qua.* §. Missa autem dicitur, vel
a mittendo: quia Deus ad nos mittit hostiam
hujus sacrificii, quam nos ad ipsum iterum
per sacerdotem in sacrificio remittimus: seu
quia finito missæ sacrificio populus mittitur
sive dimittitur, ita ut subaudiatur congrega-
tio

io aut concio missa sive dimissa: vel a Græco
rerbo *μυήσις*: vel a Hebraico vocabulo *mis-
sat. Iob. Durand. l. 2. de ritib. Ecclesiast. c. 1.
Franc. Suarez. tom. 3. disput. 74. sect. 3. §.* Et 3
est mysterium seu sacrificium, quod fit in con-
secratione, oblatione, & communione cor-
poris & sanguinis Christi, sub speciebus panis
& vini, ac repræsentatione passionis ejusdem,
ad salutem fidelium & remissionem peccato-
rum. *Ioc. Viguerius de Sacrament. Euchari-
stiæ. ver.* 11. §. Nota primo, Missam non 4
posse celebrari, nisi a sacerdote rite ordinato.
Sup. de sum. Trin. c. 1. §. *in qua. & de consecr.
dist.* 1. *c. sicut* 9. & jejuno. *vij. q.* 1. *cap. nihil.*
16. *vers. nullus.* §. Nota secundo, non posse
celebrari, nisi in locis ab Episcopo consecra- 5
tis, vel ubi ipse permiserit. *d. dist.* 1. *cap. mis-
sarum* 10. ubi vero non est Ecclesia, in ca-
pellis cum tabula consecrata missas celebrare
conceditur, & iter facientibus si Ecclesia de-
sit, sub dio, vel in tentoriis, si tabula altaris
consecrata, cæteraque sacra ministeria ad id
officium pertinentia ibi adfuerint, missarum
celebratio permittitur. *d. dist. c. concedimus.*
18. Nota tertio, huic Sacramento accedere
multas solemnitates, quarum nonnullæ con-
secrationem & oblationem præcedunt, ali-
quæ sequuntur: quæ tamen omnes appella-
tione missæ comprehendi possunt. *Viguer.
dicto loco.* Nota quarto, hoc esse sacrificium

incruendum. Hæc de missa pro ratione no-
6 stri instituti annotasse sufficiat. §. Secundus
effectus dictæ consecrationis est, quod in Ec-
clesia consecrata præbetur fidelibus similiter
jejunis *d. consecr. dist. 2. c. liquido. 54.* Sacra-
mentum Eucharistiæ, de quo dixi. *Sup. adt. de Sacram. non iteran.* §. 3. *vers. Eucharistia.*
7 §. Tertius effectus est celebratio divinorum
officiorum: de quibus pauca notanda. No-
ta primo, omnes clericos debere divina offi-
cia celebrare horis canonicis, quæ sunt se-
ptem, nam matutini, Primæ, Secundæ, Sextæ,
Nonæ; Vesperi, Completorii tempore reli-
giosi cultus officia persolvuntur. *dist. 91. c. presbyter.* Si quis autem divinis officiis non
interfuerit, ab Episcopo objurgabitur. *d. distinct. 91. cap. 1.* & ejus arbitrio Ecclesiasticam
sentiet disciplinam. *ea dist. c. ult.* & si diebus
solemnibus abfuerit, a communione suspen-
8 detur. 7. *q. 1. cap. si quis in clero.* 30. §. Nota
secundo, festivitates celebrari a Vespera ad
9 Vesperam. *Sup. de fer. cap. 1. & 2.* §. Nota
tertio, non tantum voce canendum esse, sed
etiam corde: quia melior est quinque Psal-
morum decantatio cum cordis puritate ac se-
renitate ac spirituali hilaritate, quam totius
Psalterii modulatio cum anxietate cordis at-
que tristitia. *de consecrat. dist. 1. c. non mediocriter. 24.*

XLII.

XLII. De baptismo & ejus effectu.

QVartus effectus est celebratio baptismi, de quo dixi *Sup. ad tit. de Sacram. non iteran.* §. 3. *versic. baptismus.* Hujus Sacramenti duo effectus notentur. Primus est, quod baptizato, licet infans sit, remittitur peccatum originale. *c.* 3.

XLIII. De presbytero non baptizato.

ALter est, ut baptizatus possit ordinari: quia non baptizatus non est sacrorum ordinum capax. *c.* 1. & 3.

XLIV. De custodia Eucharistiæ, chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

QVintus consecratæ Ecclesiæ effectus est; ut in ea Sacramenta, veluti Eucharistia & chrisma custodiantur, ut cum opus fuerit, in promptu sint.

XLV. De reliquiis & veneratione sanctorum.

SExtus effectus est, ut in Ecclesia reponantur reliquiæ, sine quibus altaria non consecrantur. *de consecrat. dist.* 1. *c. placuit.* 24. 1
Atque his veneratio exhibetur, ita demum si aut sint antiquæ, aut Romani Pontificis auctoritate approbatæ. *c.* 2. §. Septimus effectus est veneratio, quæ in Ecclesia sanctis exhibe- 2

hibetur. Nota primo, idem de his statui quod de reliquiis, ut nemo sine auctoritat Romani Pontificis quasi sanctus colatur & veneretur. *c.* 1. Qui vero a Papa in numerun sanctorum referuntur, canonizati dicuntur. Nam canonizare sanctos, est canonice & regulariter statuere, ut aliquis sanctus honoretur pro sancto, puta solemne officium pro eo fiat, sicut fit pro aliis sanctis, qui sunt ejusdem conditionis, ut, si canonizetur confessor, fiat pro eo officium confessorum; si martyr, fiat pro eo officium martyrum: & sic de
3 aliis. *Innoc. in c.* 1. *num.* 1. §. Nota secundo, hanc canonizationem fieri ob vitæ sanctitatem, & miracula secundum *Innoc. ibidem.* Sed Hostiens. *num.* 3. non tantum de vita & moribus & miraculis a canonizando factis inquiri vult, sed etiam ad persecutionem religionis ergo sit passus.

XLVI. De observatione jejuniorum.

1 NOta tertio, duplicem sanctorum venerationem. Nam eorum festivitates celebrantur, & in eorum festivitatum vigiliis je-
2 junatur. §. Jejunium est parsimonia victus, & abstinentia ciborum, ut *Innoc.* definit *in c.*
3 1. *n.* 1. §. Est autem multiplex jejunium. Primum est jejunium secundum generalem ordinationem Ecclesiæ ubique & ab omnibus obser-

observandum, iis personis exceptis, cum quibus ex justa causa dispensatur, puta ob impuberem vel senilem ætatem, aut morbum: ut jejunium quatuor temporum. *dist.* 76. *c.* 2. *&* *de consecrat. dist.* 5. *c. quadragesima* 16. *& c. seq.* Secundum est jejunium, quod non generaliter indicitur, sed certis locis, & in certis Ecclesiis, ita ut quilibet consuetudinem suæ Ecclesiæ servare debeat: ut in vigilia D. Bartholomæi Apostoli. *c.* 2. §. *de festivitate.* Tertium est jejunium votivum, cum quis jejunare tenetur, non propter Ecclesiæ præceptum, sed ob suum votum. *c. ult.* quia vota sunt Deo reddenda. *xvij. q.* 1. *c.* 1. Quartum est jejunium pœnitentium, quod confessis imponitur a canone, vel a sacerdote. *dist.* 82. *c. ult.* Quintum est jejunium voluntarium, cum quis sponte sua jejunat, quo aptiorem se ad opera spiritualia reddat. *d. c. ult.* §. Rursus jejunamus multis modis. Primus modus 4 est, cum semel tantum in die cibus sumitur; tempus autem, quo sumi debet, non est in jure præscriptum, nisi in quadragesima, & quatuor temporibus: tunc enim omisso prandio, tantum cenare vesperi licet. *de consec. dist.* 1. *c. solent.* 48. Secundus modus est, cum a cibis lautioribus abstinetur. *de consecr. dist.* 5. *c. neophyti.* 12. vel a cibis multum nutrimenti afferentibus, ut ab esu carnium. *dist.* 4. *c. ult.* Tertius modus improprie dictus est, cum so-

brie vivitur, quod jejunium semper est observandum. *de consecr. dist.* 5. *c. non dico.* 18. *cum duob. sequentib.* Quartus modus maxime improprie dictus est, cum ab iniquitatibus, & ab illicitis voluptatibus abstinetur. *d. dist.* 5. *c. jejunium.* 25.

XLVII. De purificatione post partum.

OCtavus effectus olim erat, ut mulieres post partum ante purificationis tempus in Ecclesiam secundum legem Mosaicam non admitterentur: sed hodie statim post partum admittuntur. *c. un.* De primo Ecclesiarum attributo, id est, de consecratione, & de ejus effectibus hactenus.

XLIIX. De Ecclesiis ædificandis, vel reparandis.

SEcundum Ecclesiarum attributum est constructio, quæ quidem duplex est: aut enim novæ Ecclesiæ ædificantur, aut veteres collapsæ, vel collapsuræ instaurantur seu reparantur. Novæ ecclesiæ ædificantur ex justa aliqua causa, ut quia Ecclesia nimis est remota. *c.* 3. Reparantur, cum vetustate, vel alia de causa collabuntur, seu ruinam minantur. *cap.* 1.

XLIX. De immunitate Ecclesiarum, cæmeterii, & rerum ad eas pertinentium.

1 TErtium Ecclesiarum attributum est immunitas, quæ producitur etiam ad cœmete-

meteria, & ad res Ecclesiæ. §. Immunitas est 2
privilegium, quo quis a necessitate munera præstandi & onera subeundi eximitur: ut a tributis, aliisque exactionibus præstandis.
§. Tot igitur sunt immunitatum genera, quot 3
sunt onera sive munera, a quibus obeundis liberatio præstatur. §. Rursus alia est immu- 4
nitas personalis, quæ tribuitur personæ, ut clericis: alia realis, quæ tribuitur rei, ut Ecclesiæ, cœmeterio, & rebus Ecclesiæ: de qua immunitate hic agitur. Realis appellatione etiam eam complector, quam alii localem vocant, veluti ne reus ex Ecclesia extrahatur. *xvij. q. 4. c. reum ad Ecclesiam.* Satis dictum est de Ecclesiis.

L. Ne clerici vel monachi secularibus negotiis se immisceant.

EX tribus, quæ initio tituli 38. proposuimus, duo sunt absoluta, quæ tam ad clericos quam ad monachos referuntur: sufficienter enim pro ratione nostri instituti egimus de jure Patronatus, & de Ecclesiis: tertium est, ut tam clerici quam monachi a secularibus negotiis abstineant: sive hæc laicis sint permissa, ut mercatura, conductio, procuratio, venatio: sive prohibita, ut alea & falsorum ponderum, vel falsarum mensurarum usus. *c. 1.*

ratio. Census est annua pensio. *Inf. q. 3. c. 4. in fin.* quæ in argumentum subjectionis præstatur *cap. 2.* Ejus species est cathedraticum, seu synodaticum, de quo dixi supra. Exactio hoc loco vocatur gravamen, quod extra ordinem imponitur: de quo in *cap. innovamus.* 10. *& c. ea quæ* 12. Procuratio est exhibitio, quæ fit vel ratione visitationis, id est visitatoribus Ecclesiarum. *cap. 6. c. ea quæ* 12. vel ratione conventionis. *c. quando* 16. vel ratione consuetudinis. *c. sopitæ.* 14. *& xviij. q. 2. cap. ult.* Nota hæc gravamina debere esse moderata pro facultatibus Eccles. oneratarum. *cap. ea quæ. & d. c. sopitæ.* Dictum est de jure Patronatus, & de his, quæ cum eo connexionem quandam habent.

XL. *De consecratione Ecclesiæ.*

1 Consequenter dicendum de Ecclesiis, quarum tria attributa declarabuntur, videlicet consecratio, constructio, & immunitas.

2 §. Ecclesia hoc loco non significat cœtum fidelium, sed sacras ædes, seu domum Deo dicatam ad Sacramenta & divina officia celebranda, quæ etiam templum appellatur. *de consecrat. dist. 1. in pr.* Nam post consecrationem, quæ etiam dedicatio dicitur, Ecclesia appellatur: ante consecrationem vero non Ecclesia, sed basilica nominatur. *Sup. de relig. dom. c. 1. & ibi glos. & de consecr. dist. 1. c. 1.*

§. De

§. De Ecclesia tria deinceps tractabuntur. I. 3
Consecratio. II. Ædificatio, vel instauratio.
III. Immunitas. §. Consecratio est actus so- 4
lemnis, quo aliquid Deo dicatur. §. Conse- 5
crantur autem vel personæ, ut episcopi, &
alii divinis ministeriis mancipati. *Sup. de Sac. c. un. in pr. & dist.* 75. & Sacræ Virgines, *xxvij. q.* 1. *c. si quis sacro* 17. vel res, ut Ecclesiæ, altaria, & vasa. *de consecr. dist.* 1. *per totam.* Ergo hic agitur de consecratione Ecclesiæ, & altaris in Ecclesia positi. §. Nota primo, Eccle- 6
siam non esse consecrandam, nisi de dote ei prospectum sit, *c. cum sicut.* 8. §. Nota se- 7
cundo, non consecrari altaria, nisi lapidea. *de consecr. dist.* 1. *c. altaria si non fuerint.* 29. §. 8
Nota tertio, consecrationem fieri per Episcopum. *c.* 2. *&* 3. *& dist.* 25. *c.* 1. *vers. ad Episcopum. & de consecrat. dist.* 1. *c. nemo Ecclesiam.* 7. *cap. nullus presbyter missas.* 13. non per inferiorem. *dist.* 68. *c. quamvis.* 4. *& de consecr. d. dist.* 1. *cap. nullus presbyter in Ecclesia.* 23. ne quidem delegante Episcopo; quoniam ea, quæ sunt ordinis, ut consecratio, alteri mandari non possunt. *c. pen. & vij. q.* 1. *c. pontifices.* §. Nota quarto, consecrationem nec 9
sine sanctorum reliquiis fieri. *de consecr. dist.* 1. *c. placuit ut altaria,* 24. *& canon. non oportet.* 27. nec sine missa. *d. dist.* 1. *c.* 1. Utrumque requiritur etiam in consecratione iteranda. *c. de fabrica.* 22. videlicet cum iteranda est:

nam regulariter iterari non debet: sed interdum iteratur, ut cum Ecclesia destructa instauratur, ut in *d. c. de fabrica.* & cum polluta fuit, puta homicidio, vel adulterio in ea perpetrato. *ea. dist. c. si motum.* 17. *&* *c. seq.*
10 §. Nota quinto, hanc consecrationem non solum Dominicis, sed etiam privatis diebus fieri posse. *cap.* 2. Quo autem tempore clerici consecrentur, dictum fuit *Sup. de tempor. ordinat.* Nam in præsentia tantum agendum
11 fuit de consecratione Ecclesiæ, & altaris. §. Nota sexto, altaria non solum Unctione chrismatis, sed etiam sacerdotis benedictione consecrari. *de consecr. dist.* 1. *c. altaria placuit.* 30.

XLI. *De celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & de divinis officiis.*

1 NOta septimo, multos esse dictæ consecrationis effectus. Primus effectus est, quod in ecclesia consecrata, & super altari consecrato celebrantur missæ. *de consecrat. dist.* 1. Idcirco missa dicitur sacrificium Ecclesiæ, & sacrificium altaris. *Sup. de summ. trin.*
2 *cap.* 1. §. *in qua.* §. Missa autem dicitur, vel a mittendo: quia Deus ad nos mittit hostiam hujus sacrificii, quam nos ad ipsum iterum per sacerdotem in sacrificio remittimus: seu quia finito missæ sacrificio populus mittitur sive dimittitur, ita ut subaudiatur congrega-

tio

tio aut concio missa sive dimissa: vel a Græco verbo *μυήσις*: vel a Hebraico vocabulo *missat. Iob. Durand. l. 2. de ritib. Ecclesiast. c. 1. Franc. Suarez. tom. 3. disput. 74. sect. 3.* §. Et 3
est mysterium seu sacrificium, quod fit in consecratione, oblatione, & communione corporis & sanguinis Christi, sub speciebus panis & vini, ac repræsentatione passionis ejusdem, ad salutem fidelium & remissionem peccatorum. *Ioc. Viguerius de Sacrament. Eucharistiæ. ver.* 11. §. Nota primo, Missam non 4
posse celebrari, nisi a sacerdote rite ordinato. *Sup. de sum. Trin. c. 1. §. in qua. & de consecr. dist. 1. c. sicut* 9. & jejuno. *vij. q. 1. cap. nihil.* 16. *vers. nullus.* §. Nota secundo, non posse celebrari, nisi in locis ab Episcopo consecra- 5
tis, vel ubi ipse permiserit. *d. dist. 1. cap. missarum* 10. ubi vero non est Ecclesia, in capellis cum tabula consecrata missas celebrare conceditur, & iter facientibus si Ecclesia desit, sub dio, vel in tentoriis, si tabula altaris consecrata, cæteraque sacra ministeria ad id officium pertinentia ibi adfuerint, missarum celebratio permittitur. *d. dist. c. concedimus.* 8. Nota tertio, huic Sacramento accedere multas solemnitates, quarum nonnullæ consecrationem & oblationem præcedunt, aliquæ sequuntur: quæ tamen omnes appellatione missæ comprehendi possunt. *Viguer. dicto loco.* Nota quarto, hoc esse sacrificium

incruendum. Hæc de missa pro ratione no-
6 stri instituti annotasse sufficiat. §. Secundus effectus dictæ consecrationis est, quod in Ecclesia consecrata præbetur fidelibus similiter jejunis *d. consecr. dist. 2. c. liquido.* 54. Sacramentum Eucharistiæ, de quo dixi. *Sup. adt. de Sacram. non iteran.* §. 3. *vers. Eucharistia.*
7 §. Tertius effectus est celebratio divinorum officiorum: de quibus pauca notanda. Nota primo, omnes clericos debere divina officia celebrare horis canonicis, quæ sunt septem, nam matutini, Primæ, Secundæ, Sextæ, Nonæ; Vesperi, Completorii tempore religiosi cultus officia persolvuntur. *dist. 91. c. presbyter.* Si quis autem divinis officiis non interfuerit, ab Episcopo objurgabitur. *d. distinct. 91. cap. 1.* & ejus arbitrio Ecclesiasticam sentiet disciplinam. *ea dist. c. ult.* & si diebus solemnibus abfuerit, a communione suspen-
8 detur. 7. *q. 1. cap. si quis in clero.* 30. §. Nota secundo, festivitates celebrari a Vespera ad
9 Vesperam. *Sup. de fer. cap. 1. & 2.* §. Nota tertio, non tantum voce canendum esse, sed etiam corde: quia melior est quinque Psalmorum decantatio cum cordis puritate ac serenitate ac spirituali hilaritate, quam totius Psalterii modulatio cum anxietate cordis atque tristitia. *de consecrat. dist. 1. c. non mediocriter.* 24.

XLII.

XLII. De baptismo & ejus effectu.

QVartus effectus est celebratio baptismi, de quo dixi *Sup. ad tit. de Sacram. non iteran.* §. 3. *versic. baptismus.* Hujus Sacramenti duo effectus notentur. Primus est, quod baptizato, licet infans sit, remittitur peccatum originale. *c.* 3.

XLIII. De presbytero non baptizato.

ALter est, ut baptizatus possit ordinari: quia non baptizatus non est sacrorum ordinum capax. *c.* 1. & 3.

XLIV. De custodia Eucharistiæ, chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

QVintus consecratæ Ecclesiæ effectus est; ut in ea Sacramenta, veluti Eucharistia & chrisma custodiantur, ut cum opus fuerit, in promptu sint.

XLV. De reliquiis & veneratione sanctorum.

SExtus effectus est, ut in Ecclesia reponan- 1
tur reliquiæ, sine quibus altaria non consecrantur. *de consecrat. dist.* 1. *c. placuit.* 24. Atque his veneratio exhibetur, ita demum si aut sint antiquæ, aut Romani Pontificis au-ctoritate approbatæ. *c.* 2. §. Septimus effe- 2
ctus est veneratio, quæ in Ecclesia sanctis ex-

hibetur. Nota primo, idem de his statu quod de reliquiis, ut nemo sine auctoritat Romani Pontificis quasi sanctus colatur venereretur. c. 1. Qui vero a Papa in numerum sanctorum referuntur, canonizati dicuntu Nam canonizare sanctos, est canonice & re gulariter statuere, ut aliquis sanctus honore tur pro sancto, puta solemne officium pr eo fiat, sicut fit pro aliis sanctis, qui sunt ejus dem conditionis, ut, si canonizetur confes sor, fiat pro eo officium confessorum; si mar tyr, fiat pro eo officium martyrum: & sic d

3 aliis. *Innoc. in c.* 1. *num.* 1. §. Nota secundo hanc canonizationem fieri ob vitæ sanctita tem, & miracula secundum *Innoc. ibidem.* Sed Hostiens. *num.* 3. non tantum de vita & moribus & miraculis a canonizando factis in quiri vult, sed etiam ad persecutionem reli gionis ergo sit passus.

XLVI. De observatione jejuniorum.

1 NOta tertio, duplicem sanctorum venera tionem. Nam eorum festivitates cele brantur, & in eorum festivitatum vigiliis je

2 junatur. §. Jejunium est parsimonia victus, & abstinentia ciborum, ut *Innoc.* definit *in c.*

3 1. *n.* 1. §. Est autem multiplex jejunium. Pri mum est jejunium secundum generalem or dinationem Ecclesiæ ubique & ab omnibus obser-

obſervandum, iis perſonis exceptis, cum quibus ex juſta cauſa diſpenſatur, puta ob impuberem vel ſenilem ætatem, aut morbum: ut jejunium quatuor temporum. *diſt.* 76. *c.* 2. & *de conſecrat. diſt.* 5. *c. quadrageſima* 16. & *c. ſeq.* Secundum eſt jejunium, quod non generaliter indicitur, ſed certis locis, & in certis Eccleſiis, ita ut quilibet conſuetudinem ſuæ Eccleſiæ ſervare debeat: ut in vigilia D. Bartholomæi Apoſtoli. *c.* 2. §. *de feſtivitate.* Tertium eſt jejunium votivum, cum quis jejunare tenetur, non propter Eccleſiæ præceptum, ſed ob ſuum votum. *c. ult.* quia vota ſunt Deo reddenda. *xvij. q.* 1. *c.* 1. Quartum eſt jejunium pœnitentium, quod confeſſis imponitur a canone, vel a ſacerdote. *diſt.* 82. *c. ult.* Quintum eſt jejunium voluntarium, cum quis ſponte ſua jejunat, quo aptiorem ſe ad opera ſpiritualia reddat. *d. c. ult.* §. Rur- 4
ſus jejunamus multis modis. Primus modus eſt, cum ſemel tantum in die cibus ſumitur; tempus autem, quo ſumi debet, non eſt in jure præſcriptum, niſi in quadrageſima, & quatuor temporibus: tunc enim omiſſo prandio, tantum cenare veſperi licet. *de conſec. diſt.* 1. *c. ſolent.* 48. Secundus modus eſt, cum a cibis lautioribus abſtinetur. *de conſecr. diſt.* 5. *c. neophyti.* 12. vel a cibis multum nutrimenti afferentibus, ut ab eſu carnium. *diſt.* 4. *c. ult.* Tertius modus improprie dictus eſt, cum ſo-

brie vivitur, quod jejunium semper est observandum. *de consecr. dist.* 5. *c. non dico.* 18. *cum duob. sequentib.* Quartus modus maxime improprie dictus est, cum ab iniquitatibus, & ab illicitis voluptatibus abstinetur. *d. dist.* 5. *c. jejunium.* 25.

XLVII. De purificatione post partum.

OCtavus effectus olim erat, ut mulieres post partum ante purificationis tempus in Ecclesiam secundum legem Mosaicam non admitterentur: sed hodie statim post partum admittuntur. *c. un.* De primo Ecclesiarum attributo, id est, de consecratione, & de ejus effectibus hactenus.

XLIIX. De Ecclesiis ædificandis, vel reparandis.

SEcundum Ecclesiarum attributum est constructio, quæ quidem duplex est: aut enim novæ Ecclesiæ ædificantur, aut veteres collapsæ, vel collapsuræ instaurantur seu reparantur. Novæ ecclesiæ ædificantur ex justa aliqua causa, ut quia Ecclesia nimis est remota. *c.* 3. Reparantur, cum vetustate, vel alia de causa collabuntur, seu ruinam minantur. *cap.* 1.

XLIX. De immunitate Ecclesiarum, cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium.

1 TErtium Ecclesiarum attributum est immunitas, quæ producitur etiam ad cœmete-

meteria, & ad res Ecclesiæ. §. Immunitas est 2
privilegium, quo quis a necessitate munera
præstandi & onera subeundi eximitur: ut a
tributis, aliisque exactionibus præstandis.
§. Tot igitur sunt immunitatum genera, quot 3
sunt onera sive munera, a quibus obeundis liberatio præstatur. §. Rursus alia est immu- 4
nitas personalis, quæ tribuitur personæ, ut clericis: alia realis, quæ tribuitur rei, ut Ecclesiæ, cœmeterio, & rebus Ecclesiæ: de qua immunitate hic agitur. Realis appellatione etiam eam complector, quam alii localem vocant, veluti ne reus ex Ecclesia extrahatur. *xvij. q. 4. c. reum ad Ecclesiam.* Satis dictum est de Ecclesiis.

L. Ne clerici vel monachi secularibus negotiis se immisceant.

EX tribus, quæ initio tituli 38. proposuimus, duo sunt absoluta, quæ tam ad clericos quam ad monachos referuntur: sufficienter enim pro ratione nostri instituti egimus de jure Patronatus, & de Ecclesiis: tertium est, ut tam clerici quam monachi a secularibus negotiis abstineant: sive hæc laicis sint permissa, ut mercatura, conductio, procuratio, venatio: sive prohibita, ut alea & falsorum ponderum, vel falsarum mensurarum usus. *c. 1.*

LIBER IV.

TITULUS I.

De sponsalibus & matrimoniis.

1 PRoximus liber clericis & monachis dicatus fuit: hoc autem libro agitur de sponsalibus, & matrimoniis, quæ sunt
2 laicorum propria. §. Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio. 30. *q.* 5. *c. nostrates.* 3. *& D. de sponſ. l.* 1. Quæ definitio si vera est, omnia sponsalia in futurum tempus conferuntur. Quod autem vulgo dicitur, alia esse sponsalia per verba de præsenti, alia per verba de futuro, sic accipi debet, ut ea, quæ per verba in præsens collata fiunt, matrimonium constituant, & improprie ac barbare sponsalia vocentur, sicut
3 notavi ad rubricam. *D. de sponsalib.* §. Matrimonium, quod nuptiarum vocabulo significatur, est viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ consuetudinem continens. 37.
4 *q.* 2. *in pr. & D. de ri. nupt. l.* 1. §. Utrumque vocabulum a muliere deducitur, non a viro. Nuptiæ namque dicuntur: quia puellæ caput suum obnubebant, id est, tegebant pudoris causa. 30. *q.* 5. *c. nec. ill.* 8. Rursus dicitur matrimo-

trimonium, non patrimonium: propterea quod in liberorum procreatione atque educatione plus videtur mater præstare, quam pater: cum filius matri si ante partum onerosus, in partu dolorosus, post partum laboriosus. *Sup. de convers. infidel. cap. 2. vers. ad quod illa.* §. Matrimonii divisiones tres 5
notentur. I. Vel est initiatum, vel perfectum, quod & ratum dicitur. Initiatur consensu: perficitur copula carnali. *d. q. 2. c. statutum. 34. §. apparet. & cann. seqq.* II. Aliud est legitimum, non ratum; quod inter infideles contrahitur, moribus aut legibus comprobatum: aliud ratum, non legitimum, quod inter fideles solo affectu sine legitimis solennitatibus contrahitur: aliud legitimum & ratum, quod fideles servatis servandis contrahunt. 28. *q. 1. c. ult. §. item illud.* III. Aut sunt primæ, aut secundæ nuptiæ. *Inf. de sec. nupt.* Secundarum appellatione intellige etiam tertias, & quartas, & ulteriores, ut docui ad *tit. C. de sec. nupt.* §. Matrimonium a Deo in- 6
stitutum est procreandorum liberorum, & propagandi humani generis causa. 31. *q. 1. c. pen. & 32. q. 2. in pr.* §. De sponsalibus & 7
matrimoniis duæ quæstiones practicæ in Decretalibus dissolvuntur. I. An valeant. II. Si valeant, qui sint eorum effectus. §. Quod 8
ad priorem quæstionem attinet, ut matrimonium valeat, abesse oportet omnia matrimo-

trimoniorum vitia, de quibus in titulis sequentibus differetur.

II. De sponsatione impuberum.

1 PRimum vitium spectatur in ætate contrahentium; nam impuberes non possunt contrahere matrimonium. *c. attestationes*. 10. Possunt tamen sponsalia contrahere post annum ætatis septimum. *cap.* 4. Idcirco desponsatio per verba de præsenti inter impuberes facta, non facit matrimonium, sed
2 sponsalia *c. ult.* §. Puberes judicantur jure canonico ex habitu corporis, id est, ex aptitudine ad liberos procreandos. *c.* 3. jure autem civili ex ætate, id est, masculi majores quatuordecim, fœmininæ majores duodecim annis. *C. quan. tut. vel curat. esse defin. l. ult.* &
3 *Inst. quib. mod. tut. finit. in pr.* §. Desponsatio in hac & *seq. rubr.* & aliis locis est verbum commune sponsalibus & nuptiis, siquidem desponsatio per verba de futuro facit sponsalia, veluti, *Ego te uxorem accipiam:* desponsatio autem per verba de præsenti facit matrimonium, veluti, *Ego te in uxorem accipio.*

III. De clandestina desponsatione.

SEcundum vitium est, si desponsatio clam, id est, non in Ecclesiæ conspectu fiat. *c.* 2. & 3. *in pr.* Sed quia hoc vitium substantiam matrimonii non attingit, desponsatio clandestina

destina valet, si aut probetur. *c.* 1. aut per eos qui clam contraxerunt, publicetur *c.* 2.

IV. De sponsa duorum.

TErtium vitium est, si una duobus, aut duæ uni desponsentur. Prior autem desponsatio posteriori prævalet: nisi prior facta sit per verba de futuro, nec sit per carnalem copulam confirmata: Posterior autem facta sit per verba de præsenti. *c.* 1. 2. 3. *& ult. & Sup. de spon. & matrim. c. veniens.* 15. *c. sicut.* 22. *& c. pen.*

V. De conditionibus appositis in desponsatione, vel in aliis contractibus.

1 QVartum vitium est, si conditio desponsationi adjecta defecerit: tunc enim desponsatio non tenet. *c.* 3. *&* 5. nisi aut sit talis conditio, quæ pro non adjecta habeatur, ideoque non vitiet contractum, sed vitietur. *c.* 1. *& ult.* aut sequenti consensu de præsenti, carnis de commixtione intelligantur contrahentes a conditione recessisse. *d. c.* 3. *& c. pen.*
2 §. Nota primo, eandem esse rationem aliorum contractuum. *c.* 2. *&* 4.
3 §. Nota secundo, conditiones, quæ contra substantiam matrimonii apponuntur, non haberi pro non adjectis, sed vitiare contractum, veluti, *Contraho tecum, si generationem prolis evites* vel, *si pro quæstu te tradas adulterandam. cap. ult.*

VI.

VI. Qui clerici vel voventes matrimonium contrahere non possunt.

QVintum vitium est, si clericus, aut alius qui castitatem vovit, matrimonium contrahet. In utroque tamen adhibetur distinctio. Nam clericis, qui sunt in majoribus, id est, in sacris ordinibus constituti, omnino continentia imperatur, & matrimonium interdicitur: qui vero sunt in minoribus ordinibus positi, recte matrimonium contrahunt *dist.* 27. & 32. sic tamen, ut non solum ad sacros ordines adspirare nequeant, sed etiam si quæ beneficia obtineant, iis priventur. *Sup. de cleric. conjug. c.* 1. 3. & *pen.* Item voti solemnis emissio impedit matrimonium contrahendum, ac dirimit contractum: votum autem simplex impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum: huic tamen, qui matrimonium contrahendo fecit votum simplex irritum, pœnitentia imponitur. *c.* 3. & *sequentibus.*

VI. De eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.

SExtum vitium est, si quis eam uxorem ducat, cum qua adulterium commiserat. Hoc casu matrimonium jure civili indistincte non valet. *D. de reb. dub. l. Claudius.* 13. & *Nov.* 134. *cap.* 12. sed jure Pontificio matrimoni-

monium inter has personas tenet, si modo neutra contra vitam primæ uxoris machinata sit, nec prima uxore superstite fidem de matrimonio contrahendo sibi invicem dederint; quod si horum alterum intervenerit, matrimonium non valet. *c.* 3. *&* 6. Quid si quis vivente legitima uxore aliam duxerit, vel cum ea sponsalia contraxerit? Aut hæc sciebat illum habere uxorem, aut ignorabat: & viva prima uxore aut ab ejus viro cum quo contraxit, carnaliter cognita est, aut non. Si aut fuit ab eo cognita, aut sciebat eum habere uxorem, matrimonium omnino rescinditur, & ne mortua quidem prima uxore toleratur. *c.* 4. 5. *& ult.* Si vero ignorabat eum habere uxorem, & cum eo carnaliter se non miscuit, matrimonium post primæ uxoris obitum contrahi potest, & antea contractum non dirimitur. *d. c. ult.* nec fit tori separatio ad petitionem viri, nisi mulier divortium petat. *c.* 1.

IIX. *De conjugio leprosorum.*

SEptimum vitium est, si leprosi contrahant. Hic distinctionis gratia notentur sequentes regulæ. I. Leprosi possunt contrahere sponsalia, & matrimonium. *c.* 2. II. Sponsalia de futuro, ob supervenientem in alterutro lepram dirimi possunt, nisi carnalis copula secuta sit. *c. ult.* III. Sponsalia de præsenti,

ſenti, ob ſupervenientem lepram non poſſunt dirimi, licet copula non ſit ſecuta. *Hoſtienſ. hic & gloſſ. in cap. quemadmodum. 25. in ver. teneretur. Sup. de jurejur.* IV. Tantum abeſt, ut matrimonium lepra ſuperveniente diſſolvatur, ut conjux ſanus leproſæ, vel leproſa ſano matrimoniale debitum reddere teneatur. *c.* 2. ad quod ſi induci non poſſit, utrique injungitur, ut altero vivente continentiam ſervet. *c.* 1.

IX. De conjugio ſervorum.

Octavum vitium eſt conditio ſervilis. Jure civili ſervi non contrahunt matrimonium, ſed contubernium. *C. de inceſt. nupt. l.* 3. *& ad leg. Iul. de adulter. l. ſerv.* 23. unde contubernales vocantur. *D. de leg.* 3. *l. uxor.* 41. §. *codicill. &* §. *concubinæ.* Jure autem Canonico etiam invitis dominis ſervi matrimonium contrahere poſſunt. *c.* 1. Verum ſi quis ancillam, quam liberam putat, uxorem ducat: aut ſi quæ nubat ſervo, quem pro libero habet: matrimonium ob errorem in conditione perſonæ non tenet. *c.* 2. *&* 4. *&* 29. *q.* 2. Non eſt tamen error in conditione perſonæ, nec eſt matrimonium inutile, ſi vir dicatur natus ex matre ancilla & patre libero, dummodo ſecundum leges & conſuetudinem loci partus ſequatur patrem. *c.* 3.

X. De

X. De natis ex libero ventre.

NAm etsi regulariter partus sequitur ventrem. *C. de rei vindic. l. partum.* adeo ut is demum liber dicendus sit, qui ex ventre libero nascitur. *D. de stat. homin. l.* 5. §. *ingenuum.* tamen hæc regula perpetuo non obtinet; sed ab ea excipitur dictus casus, id est, cum jure provinciæ specialiter cautum est, ut liberi conditionem patris sequantur. *D. eod. leg. lex naturæ.* 24.

XI. De cognatione spirituali.

NOnum vitium est, si inter cognatos nu- 1
ptiæ contrahantur in gradu prohibito.
§. Est autem cognatio triplex: spiritualis, le- 2
galis, & carnalis. §. Spiritualis cognatio est 3
personarum propinquitas, seu conjunctio ex catechismo. *Inf. lib.* 6. *c.* 2. vel ex Baptismo, vel ex Confirmatione proveniens. *Inf. eod. c.* 1.
§. Quæ quidem dividitur in compaternita- 4
tem, paternitatem, & fraternitatem. Compaternitas est inter patrem spiritualem & patrem carnalem: ut inter Baptizantem vel suscipientem, & patrem Baptizati seu suscepti. Pater autem spiritualis appellatur patrinus: quod nomen non solum suscipienti, sed etiam Baptizanti convenit. 30. *q.* 1. *c. omnes.* 8. *Hostiens. hic num.* 2. Paternitas contrahitur inter Baptizantem & Baptizatum, nec non inter suscipientem & susceptum. Fraternitas con-

h trahi-

trahitur inter filios Baptizantis vel suscipientis, & filios Baptizati seu suscepti. Per catechismum oritur tantum paternitas, non compaternitas, nec fraternitas. Atque hæc conjunctio impedit matrimonium contrahendum, non dirimit contractum: reliquæ etiam contractum dissolvunt: per alia Sacramenta nulla inducitur spiritualis cognatio, quæ matrimonium vel impediat, vel dirimat. *Inf. lib. 6. c. 1. & sequentib. & 30. q. 1. & q. 3.* 5 *& 33. q. 2. c. si quis cum matr. c.* 17. §. Nota primo, unum virum, vel unam mulierem debere suscipere infantem de Baptismo: si tamen plures suscipiant, ut in quibusdam regionibus fieri solet, inter omnes contrahitur compaternitas, matrimonium impediens. Eademque ratio est confirmationis. *Inf. lib. 6.* 6 *c. 1. & de consecr. dist. 4. c. non plur.* 100. §. Nota secundo, non posse sumi eundem patrinum in Catechismo, Baptismo, & Confirmatione, nisi necessitas cogat. *d. dist. 4. c. in Catechismo.* 99.

XII. De cognatione legali.

Cum dictum sit de cognatione spirituali, consequenter agitur de legali, quæ per adoptionem contrahitur. Hæc quoque impedit matrimonium contrahendum, & dissolvit contractum, si vel adhuc duret, ut inter transversales. *c. un. & 30. q. 3. c. per adoptionem. 6. & D. de ritu nupt. l. per adoptionem.*

nem. 17. *l. quin etiam.* 55. §. 1. & *Inst. de nupt.* §. *inter eas.* vel inter adſcendentes & deſcendentes ſpectetur: ut puta ſi quis filiam adoptaverit, eam uxorem ducere non poteſt. *d. l. quin etiam in pr.* & *Inst. de nupt.* §. 1. Nota de hac cognatione nihil jure Canonico caveri diverſum a jure civili.

XIII. De eo, qui cognovit conſanguineam uxoris ſuæ, vel ſponſæ.

Supereſt ut dicamus de cognatione carnali, 1
quæ in conſanguinitatem & affinitatem dividitur. §. Conſanguinitatis cauſa eſt gene- 2
ratio: affinitatis, nuptiæ, vel concubitus. Nam conſanguinei dicuntur in jure Canonico, quorum alter ab altero vel ambo ab eodem procreati ſunt, ut pater & filius, patruus & filius fratris; in alia ſignificatione jus civile conſanguineos accipit pro fratribus ex eodem patre genitis. *Inst. de leg. adgn. ſucceſſ.* §. 1. §. Affinitas jure civili eſt inter virum 3
& uxoris cognatos, nec non inter uxorem & viri cognatos. *D. de gradib. lib.* 4. §. *ſed quoniam.* Ergo jure civili affinitas tantum ex nuptiis contrahitur, & diſſolutis nuptiis tollitur, licet matrimonii prohibitio maneat. *Inst. de nupt.* §. *affinitat.* & §. *ſeq.* Jure autem pontificio etiam ex illicito coitu oritur, ut ex toto hoc titulo conſtat. Nulla vero affinitas eſt inter conſanguineos viri & conſanguineos

mulieris, proinde Pater & Filius recte contra-
hunt cum matre & filia, nec non duo Fratre
4 cum duabus sororibus. *cap.* 5. §. Hoc igitu
jure affinitas contrahitur vel ante nuptias, si
ve sponsalia, vel post: Proinde in hoc tra-
ctatu commode dividitur in affinitatem an-
tecedentem, & supervenientem, quamvis co-
gnatio tantum præcedens spectari possit. §
5 Affinitas superveniens non dissolvit matrimo-
nium, nec sponsalia de præsenti, sed dissolvi
sponsalia de futuro, & privat incestuosum
facultate petendi debitum matrimoniale
conjuge, quamvis ei petenti debitum redde
re teneatur; item privat incestuosum pote
state contrahendi quocunque tempore no
vum matrimonium: quanquam, si contra
xerit, matrimonium tenebit, ita ut similite
debitum matrimoniale reddere cogatur, pe
tere non possit, ac pœnitentiam agere debeat
c. 1. 2. *& tot. tit.*

XIV. De consanguinitate, & affinitate.

1 DIctum est de affinitate superveniente, i
est, post sponsalia vel matrimonium con
tracta: jam dicamus de antecedente consan
guinitate, & antecedente affinitate, de quibu
cum tria sint exponenda, videlicet definitio
divisio, & nuptiarum prohibitio; quoniam
definitio ex supra dictis patet, reliqua du

nun

nunc perſequemur. §. Conſanguinitatis diviſio eſt multiplex. I. Vel eſt per maſculos, vel per fœminas: utraque autem cognatos facit, ſed qui per maſculos junguntur, ſunt etiam adgnati, niſi per capitis deminutionem adgnatio ſublata ſit. II. Aut ſpectatur inter adſcendentes & deſcendentes, id eſt, parentes & liberos: aut inter transverſales ſeu collaterales, ut fratres, vel conſobrinos. III. Vel eſt primi, vel ſecundi, vel ulterioris gradus. Regulæ autem, quibus gradus cognationum dignoſcuntur, aliter concipiuntur in jure civili, aliter in jure canonico; nam jus civile reſpicit ad generationes, jus autem canonicum ad perſonas generatas, & ad loca, quibus hæ perſonæ in graduum deſcriptione collocantur. Exempli gratia, fratres jure civili ſunt in ſecundo gradu, quia inter duos fratres duæ generationes ſunt interjectæ: quandoquidem ideo ſunt inter ſe conjuncti, quia ſunt ambo ab eodem patre vel eadem matre geniti: jure autem canonico ſunt in primo gradu; quia in graduum typo, quem arborem appellant, æque propinquus eſt frater fratri, ac pater filio: quamvis pater ſupra filium, frater vero adlatus collocetur; quapropter ut pater eſt in primo adſcendentium gradu, ita frater eſt in primo transverſalium gradu, itaque de gradibus una eſt regula civilis: Tot gradibus duæ perſonæ inter ſe diſtant, quot 2

sunt inter eas generationes interjectæ. Regulæ vero Canonicæ sunt tres. I. Inter adscendentes & descendentes quot sunt personæ una dempta, tot sunt gradus. II. In transversalibus in linea æquali (id est, qui æque distant à communi parente) quoto gradu alteruter distat a communi parente, eodem distat inter se. III. In transversalibus in linea inæquali (id est, quorum alter propinquior est communi parenti, alter remotior) quoto gradu remotior distat a communi parente, eodem
3 distat ab altero transversali. §. Hæ juris Canonici regulæ ad vulgatam graduum descriptionem, & ad diagramma, quod in Epitome Juris posui, sunt accommodatæ. Sed nescio, an commodior, dilucidior, & uberior sit sequens tabula quadrangularis.

☞ *Hic ponatur descriptio graduum cognationis.*

4 §. Ut perfecte hanc tabellam intelligas, tria notare oportet: primum, quo ordine cognatorum personæ collocentur: deinde, quomodo gradus numerentur: postremo, quæ personæ inter se referantur: nam cognatio est in categoria relationis, & omnis cognatus ad cognatum refertur, ut pater ad filium, fi-
5 lius ad patrem, frater ad fratrem. §. Quod ad primum attinet, in prima columna, quæ est descendentium, semper descendendo a patribus ad filios progredimur; nam qui sunt in secun-

secunda cellula, sunt filii eorum, qui sunt in prima: & qui sunt in tertia, sunt filii eorum qui sunt in secunda: & ita deinceps. Econtrario in secunda columna, quæ adscendentium est, descendendo adscendimus, id est, a liberis ad parentes ordine servato progredimur: adeo ut qui sunt in prima cellula secundæ columnæ, sunt filii eorum qui sunt in secunda cellula ejusdem columnæ: & qui sunt in secunda, sunt filii eorum qui sunt in tertia: & ita deinceps. In reliquis columnis, quæ transversalium, nec adscendendum, nec descendendum est, sed per transversum progredi oportet: semper enim in proxime sequenti cellula ponuntur filii eorum, qui sunt in cellula præcedenti; spectandæ sunt igitur columnæ, non ut antea erectæ, sed transversæ: & secundum hanc inspectionem, qui sunt in tertia cellula, sunt filii eorum, qui sunt in secunda: & qui sunt in quarta, sunt filii eorum, qui sunt in tertia: & ita deinceps in tota columna; eadem ratio est aliarum transversarum columnarum. §. Jam dicendum de 6 gradibus. Quamvis præcipuus scopus sit repræsentare in hac tabula gradus secundum jus canonicum: tamen libuit etiam jus civile adjungere, quo facilius hæc jura inter se conferri possint. Quod ad jus canonicum spectat, vides in hac tabella esse sex gnomones crassioribus lineis terminatos, quibus sex co-

gnatorum gradus continentur; nam primus gnomon eos complectitur, qui sunt in primo gradu, secundus eos, qui sunt in secundo: tertius eos, qui sunt in tertio: & ita deinceps. Primus autem gradus notatur in angulo externo primi gnomonis: secundus & cæteri bis notantur, id est, in utraque gnomonum parte extrema, videlicet in superiori, & in sinistra tabellæ parte. Civiles autem gradus personis cognatorum in singulis cellulis subjiciuntur. Exempli causa, nepos est in secundo gradu computatione canonica, quia est in secundo gnomone, & computatione civili, quia ei subjicitur nota gradus 2. Sobrinus jure canonico est in tertio gradu, quia est in tertio gnomone: jure civili in sexto, ut indicat hæc nota, b. subscripta in eadem cellula. Quod si vis rationem graduum intelligere, ac per te distinguere, etiamsi in tabula notati non essent: jure canonico facilis est supputatio, quia numerandi sunt gnomones ut ex dictis patet; jure autem civili semper generata persona gradum adjicit, ut scribit Imperator in §. *hact. Inst. de gradib. cogn.* Ergo in prima descendentium & in secunda adscendentium columna si descendendo personas numeres, gradum habebis: nam qui sunt in suprema cellula, sunt in primo gradu: qui in secunda, in secundo: & ita deinceps in cellulis inferioribus numerus graduum augetur.

Sic

Sic filius & pater ſunt in primo gradu, quia ſunt in primis cellulis: nepos & avus ſunt in ſecundo gradu, quia ſunt in ſecundis cellulis, idem de cæteris liberis, & parentibus intelligendum. Quod vero ad transverſales pertinet, progrediendum, ut antea monui, per transverſum: & ita ſunt computandæ cellulæ, facto initio a cellula aſcendentium. Verbi gratia, in prima transverſa columna, quia pater eſt in primo gradu, frater, qui eſt in ſequenti cellula, eſt in ſecundo gradu: ſequens cellula continet patruum in tertio: deinceps ponitur patruelis in quarto, filii patruelis in quinto, &c. Eadem eſt omnium aliorum transverſalium ratio. §. Supereſt, ut de rela- 7
tione dicam. Duplex eſt hic relatio: altera inter adſcendentes & deſcendentes: altera inter transverſales: utraque autem ſemper eſt inter perſonas ejusdem gradus, ſive jus civile, ſive pontificium ſpectes: nec aliter fit inter cognatos relatio. Itaque ut ſint in eodem gradu canonico, ſunt in eodem gnomone: & ut ſint in eodem gradu civili, habent eandem notam Arithmeticam (vulgo cifram appellant) ſubjectam. Proinde qui ſunt in gnomonum angulis in ſua cellula relatum habet, quia non eſt alia cellula in eodem gnomone continens eandem cifram. Sic frater & ſoror inter ſe referuntur, & conſobrini inter ſe, & ſobrini inter ſe; & ita de cæteris angularibus

 dicen-

dicendum. Extra angulos in quolibet gnomone sunt duæ cellulæ eadem nota insignitæ: ut in secundo gnomone nepos refertur ad avum, quia uterque est in secundo gradu civili: patruus refertur ad filium fratris, quia uterque est in tertio gradu civili; in tertio gnomone inter se referuntur pronepos & proavus, quia ambo sunt in tertio gradu civili: item patruus magnus, & fratris nepos inter se referuntur, quia ambo sunt in quarto civili gradu: & similiter propius sobrinus refertur ad filium patruelis, quia utrique sunt in quinto gradu civili. Idem in cæteris omnibus obtinet. Generaliter de relatione nota, sexus rationem in personis inter se relatis non haberi: in personis autem, per quas relatæ personæ conjunguntur, interdum haberi. Exempli causa, pater æque refertur ad filium, & ad filiam, & filius æque ad patrem & ad matrem: & patruus æque ad fratris filium, & filiam: non tamen refertur patruus ad sororis filium, vel filiam; sed hoc respectu vocatur avunculus: quia Latina lingua inter patruum & avunculum distinctionem ponit; etsi utrumque Græci promiscue θεῖον appellant.

8 *Inst. de gradib. cognat.* §. *secundo gradu.* §. Affinitatis divisiones tres notentur. I. Alii affines locum parentum obtinent, ut vitricus, noverca, socer, socrus: alii liberorum, ut privignus, privigna, gener, nurus: alii transversalium,

lium, ut fratria, fororius, levir, glos, id eft, fratris uxor, fororius maritus, viri vel uxoris frater, viri vel uxoris foror. *D. eod. l.* 4. §. *& quidem.* & §. *feq.* & *Inftit. de nupt.* §. *affinitatis.* & §. *feq.* II. Etfi affinitatis gradus jure civili nulli funt. *d. l.* 4. §. *gradus:* (quia cum graduum caufa fit generatio, quæ inter affines confiderari non poteft, certe in affinibus gradus conftitui non poffunt) tamen jure pontificio recte gradus ponuntur etiam inter affines nova & Theologica ratione: quia cum conjuges fint una caro, quoto confanguinitatis gradu eft Titius vel Titia, recte eodem gradu affinitatis cenfentur mihi effe uxor Titii, vel maritus Titiæ. III. affinitatis tria funt genera: & quam rationem habet primum genus affinitatis ad confanguinitatem, eandem habet fecundum affinitatis genus ad primum, & tertium ad fecundum. Nam perfonæ per nuptias five coitum adjectio neceffitudinem mutat. Primum igitur genus affinitatis contrahitur per unam perfonam, fecundum per duas, tertium per tres; exemplis res fiet perfpicua. Frater meus eft mihi confanguineus: hic fi Mæviam uxorem ducat, Mævia eft mihi affinis in primo genere affinitatis; finge, mortuo fratre meo, Mæviam nubere Titio: Titius eft mihi affinis in fecundo affinitatis genere: pone, Mævia defuncta, Titium copulari cum Caja: hæc mihi affinis

affinis in tertio genere dicetur. Duæ autem duorum conſanguineorum uxores, vel duo duarum conſanguinearum mariti, vel conſanguinei uxor & conſanguineæ maritus, ſunt inter ſe affines in ſecundo genere. Denique conjux noſtri conſanguinei vel conſanguineæ, eſt nobis affinis in primo genere, conjux autem perſonæ affinis in primo genere, eſt affinis in ſecundo genere: & conjux perſonæ affinis in ſecundo genere, eſt affinis in tertio genere.

9 §. His expoſitis jam de nuptiarum prohibitione, quæ ex conſanguinitate vel affinitate ſumitur, regulas quaſdam ſubjiciamus. I. Inter parentes & liberos, & inter affines qui parentum & liberorum loco inter ſe ſunt, nuptiæ indiſtincte prohibentur utroque jure, tam civili, quam canonico. *Inſt. de nupt. §. ergo non omnes & §. affinitatis. & §. ſeq. & D. de gradib. l.4. §. hoc itaque.* etiam in ſecundo genere affinitatis, ut eſt jure civili expresſum in *l. uxorem 15. D. de ritu nupt.* nec reperitur jure Pontificio correctum; quia perſpicuum eſt *cap. pen. hujus tituli*, quod nuptiarum prohibitionem tollit in ſecundo ac tertio affinitatis genere, tantum loqui de transverſalibus. Quocirca puto manere jus antiquum in adſcendentibus & deſcendentibus: conſequenter inter has perſonas prohiberi nuptias etiam in tertio genere affinitatis, ut mihi videtur publicæ honeſtati conſentaneum.

neum. II. Inter consanguineos transversales nuptiarum prohibitio jure Canonico quatuor gradibus terminatur. *d. c. pen.* proinde consobrinus & consobrina, qui hoc jure sunt in secundo gradu, non possunt inter se copulari. *xxxv. quæst.* 3. *c. quædam.* 20. licet jure civili, quo jure sunt in quarto gradu, conjungi possint. *C. de nupt. leg. celebrandis.* 19 & *Inst. eodem.* §. *eorum.* Jus enim civile, quod ad transversales attinet, nuptias in secundo & in tertio gradibus civiliter computatis indistincte prohibet; ut inter fratrem & sororem, inter patruum & fratris filiam: in quarto autem gradu distinguit, ita ut si sint in linea inæquali, ut patruus magnus & fratris neptis, nuptiæ prohibeantur, quia parentum & liberorum loco sunt. Si vero sint in linea æquali, ut sobrini, nuptiæ permittantur. *Inst. eod.* §. *inter eos. cum tribus* §§§. *seqqq.* III. Inter affines, qui transversalium loco sunt, jure Canonico nuptiæ prohibentur in primo affinitatis genere, iisdem gradibus, quibus inter consanguineos vetitæ sunt: in secundo autem & tertio genere permittuntur. *c. pen.* Jure civili idem dicendum puto: ut scilicet quibus gradibus inter cognatos nuptiæ prohibitæ sunt, iisdem gradibus sint illicitæ etiam inter affines, ut cum fratris vidua, quem solum casum in jure civili expressum reperio. *C. de nupt. leg. pen.* & *ultima.*

XV.

XV. De frigidis & maleficiatis & impotentia coëundi.

1 DEcimum nuptiarum vitium est frigiditas vel maleficiatus & omnino impotentia coëundi, hæc enim impotentia est multiplex. I. Aut est naturalis, aut accidentaria, II. Vel est propter defectum manifestum, vel propter occultum. Manifestus defectus est, cum aliquod membrum ad generationem necessarium deest. Occultus est, ut naturalis frigiditas, & accidentarius maleficiatus. III. Vel vitium est matrimonio vetustius, vel post matrimonium contractum non consummatum, vel post matrimonium consummatum. IV. Aut est vitium quod ope medicorum sanari facile potest, aut sine vitæ periculo sanari nequit, aut est omnino insanabile.

2 §. His divisionibus positis, notentur sequentes regulæ. I. Vitium superveniens non dirimit matrimonium antea consummatum. *c. pen. & 33. q. 1. cap. requisisti.* II. Vitium antecedens impedit matrimonium contrahendum, nisi quis sciens prudens cum impotente contrahat. *c.* 4. III. Si de impotentia coëundi constet, matrimonium nondum consummatum statim separatur. *c.* 5. nisi ope medicorum sanari facile possit. *c.* 3. IV. Si post contractum matrimonium dubitetur de impotentia coëundi, conjuges per triennium coha-

cohabitare, & operam carnali copulæ dare jubentur: quo tempore peracto, si de impotentia coëundi per ipsorum conjugum & septem propinquorum juramentum constet, matrimonium solvitur. *c. 5. & c. ult.*

XVI. De matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ.

UNdecimum vitium est, si contra Ecclesiæ seu judicis Ecclesiastici interdictum nuptiæ celebratæ sint. Hoc casu matrimonium, quamvis recte contractum non sit, tamen, nisi justa diremptionis causa subsit, non dirimitur, sed inobedientibus pœnitentia imponitur. Finge, cum quidam dicerentur esse cognati in gradu prohibito, judicem vetuisse ne nuptiis jungerentur, donec de cognationis impedimento cognitum & pronunciatum esset: hos tamen contra dictam prohibitionem nuptias celebrasse: certe sive sint, sive non sint in gradu prohibito cognati, pœnitentiam subibunt: matrimonium vero ita demum dissolvetur, si cognati in gradu prohibito deprehendantur. *cap. 1. & 2.* Perpurgata est prima de matrimonio quæstio an valeat.

XVII. Qui filii sint legitimi.

SEquitur secunda quæstio, qui sint matrimonii effectus. §. Primus effectus est, 1

quod

2 quod filii sunt legitimi. §. Nota primo, filios nasci vel ante matrimonium, vel stante matrimonio, vel post illud dissolutum. Primo casu non nascuntur legitimi, sed legitimantur per subsequens matrimonium, dummodo eo tempore, quo procreati sunt, nuptiæ inter eorum parentes celebrari potuissent. *c.* 1. *& 6. & C. de natural. lib. l. cum quis.* 10. *& l. seq. & Inst. eod.* §. *ult.* Secundo casu legitimi sunt, etiamsi matrimonium sit clandestinum, dummodo postea sit ab Ecclesia approbatum. *cap. quod nobis.* 9. Idem dicendum, si matrimonium jure non valeat, dummodo alterutro conjuge impedimentum ignorante contractum sit in facie Ecclesiæ. *c. pervenit.* 11. *& c. pen.* Idem dicendum, si liberi suscepti sint ex parentibus infidelibus, qui contraxerunt in gradu suis legibus permisso, lege autem Canonica prohibito. *c. ult.* Tertio casu ita demum sunt legitimi, si concepti sint tem-
3 pore matrimonii. *c.* 2. §. Nota secundo, tria esse legitimationum genera, videlicet per subsequens matrimonium, per oblationem curiæ, & per rescriptum principis: quæ exposui in Analysi *Inst. ad* §. *ult. de nuptiis.*

XIIX. Qui matrimonium accusare possint, vel contra illud testificari.

SEcundus effectus est, quod conjuges simul habitare, & alter alteri matrimoniale debitum

tum reddere tenetur. Hic effectus tollitur vel ante, vel post consummatum matrimonium: & vel sublato, vel manente matrimonio. Ecce enim, si matrimonio nondum consummato, vel ambo conjuges, vel alteruter, etiam alt ro inscio vel invito, ad religionem transire velit, omnino matrimonium tollitur. *Sup. de co vers. conju. c.* 2. *&* *c. ex parte tua.* 14. *vers. nis tamen.* Si vero inter infideles matrimonium contractum sit, licet copula secuta fuerit; tamen si alter ad fidem transierit, alter autem, qui in infidelitate mansit, vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut fidelem ad peccatum mortale pertrahat, cum eo morari velit: fidelis divortium facere, & ad alias nuptias transire potest. *cap. quanto.* 7. Ob spiritualem autem, vel carnalem fornicationem, fit tantum thori separatio, ita ut conjugium nihilominus maneat. *cap.* 1. *&* *xxvij. q.* 2. *c. quod autem* 29. §. *ecce.* *&* *xxxij. q.* 7. *c.* 1. *&* 2. Hæc autem thori separatio non admittitur, nisi præcedente Ecclesiæ judicio. *Inf. tit. prox. c.* 3. Opus igitur est, ut inprimis matrimonium accusetur, & causa divortii legitime probetur, ut sententia recte fieri possit. Quocirca qui matrimonium accusare, vel contra illud testificari possint, hic titulus explanat: quia sunt hic quædam specialia, ut quia ab accusando repellitur mulier, quæ per vim de-

ſponſata, poſtea non invita cognita fuit. *cap.* 4. & is qui denunciati matrimonii tempore tacuit. *c.* 7. Item conſanguinei & parentes in cauſa matrimoniali teſtificari poſſunt. *c.* 3.

XIX. De divortiis.

PRobato matrimonii impedimento ſeu vitio, divortium conceditur: quo aut matrimonium, aut uſus matrimonii tollitur, ut ſuperiori tit. docui; lege etiam, quæ notavi ad hunc titulum in Digeſtis.

XX. De donationibus inter virum & uxorem, & de dote poſt divortium restituenda.

1 TErtius effectus eſt, ut ſimplex donatio inter virum & uxorem regulariter non valeat: donatio vero propter nuptias a viro in mulierem collata valeat, ſed ſoluto matrimo-
2 nio ad virum redeat. *c. pen.* §. Quartus effectus eſt, ut dos valeat. *D. de jur. dot. l.* 3. ſed ſimiliter reddi poſt ſolutum matrimonium mulieri debet. *d. c. pen.* quamquam interdum etiam ſtante matrimonio redditur, ut quia vir ad inopiam vergit. *C. de jur. dot. l. ubi.* 29. interdum mulier dotem perdit, ut propter commiſſum adulterium. *cap.* 4.

XXI. De ſecundis nuptiis.

EXpoſiti ſunt effectus omnibus nuptiis com-

communes; præter quos sunt alii quidam effectus secundarum nuptiarum proprii: veluti ne eis benedicatur. *cap.* 1. *&* 3. & ne is, qui secundas nuptias contraxit, ad dignitates Ecclesiasticas adspirare amplius possit. *Sup. de bigam. c.* 3. & ut nubens intra annum luctus, jure civili notetur infamia. *C. de nupt. l.* 1. sed hæc infamia per *c. pen. & c. ult.* aboletur.

LIBER V.

TITULUS I.

De accusationibus, inquisitionibus & denunciationibus.

POstquam libro tertio clericorum & monachorum, ac libro quarto laicorum propria enarrata sunt: superest, ut de clericorum & laicorum delictis & judiciis criminalibus agatur. 1
§. Hic tractatus est tripertitus; in prima parte agitur de delictis in judicium deducendis: in secunda de variis delictorum generibus: in tertia de effectibus delictorum. 2
§. Quod ad primam partem attinet, tribus modis delicta in judicium deducuntur, ut delinquentes puniantur, nimirum accusatione, inquisitione, & 3

denunciatione. *c. qualiter.* 24. *verſ. contra*
4 *quos.* §. Accuſare eſt delinquentem ad judicem deferre, & criminis probandi onus in ſe recipere, ut crimine probato reus puniatur, non probato accuſator eandem pœnam ſub-
5 eat, quam reus convictus ſubiiſſet. §. Ac debet accuſatio in ſcriptis proponi, ita ut libello accuſator ſubſcribat, ſubjiciens ſe pœnæ talionis, niſi crimen probaverit. *ij. q.* 3. *cap.* 2.
6 *&* 3. *& q.* 8. §. Inquiſitio eſt, cum judex ex officio, nemine accuſante, disquirit, an aliquis deliquerit, vel quis delictum admiſerit.
7 §. Eſt autem triplex inquiſitio. I. Omnino generalis, ut cum præſes inquirit, an in ſua provincia ſint homines facinoroſi. *D. de offic. præſid. l. congruit.* 13. *in princip.* II. Omnino ſpecialis, qua contra certam perſonam de certo crimine inquiritur. *d. capit. qualiter. & C. de accuſat. l.* 7. III. Partim generalis, partim ſpecialis: ut cum Titio occiſo, judex inqui-
8 rit quis eum occiderit. §. Denunciatio eſt criminis ac delinquentis delatio ad judicem ſine inſcriptione, & ſine onere criminis probandi, proinde ſine metu pœnæ talionis. *cap. ſuper his.* 16. tantum enim denuncians debet jurare de calumnia, & nominare teſtes criminis conſcios, ut notavi *in Epit. juris diſputat.*
9 30. §. Ubi etiam expoſui differentiam inter jus civile & jus canonicum, quod illo certæ tantum perſonæ publicæ, hoc autem jure omnes

omnes denunciare possunt. §. Hæc intelli- 10
ge de denunciatione judiciali, de qua agitur etiam in *l. 6. §. pen. D. ad Turpil. & l. 7. C. de accusat.* Alia est denunciatio Christiana, sive Evangelica, quæ fit ad emendationem & bonum animæ, ut cum mulier occultum mariti adulterium sacerdoti denunciat. *ij. q. 1. c. si peccav. 18. & xxxij. q. 5. c. ult.* Alia est denunciatio canonica, ad impediendum, ne quid illicitum fiat: veluti si quis denunciet eos, qui matrimonium contrahere volunt, esse in gradu prohibito. *Sup. desponsal. c. cum in tua. 27. & de despons. impub. cap. ad dissolvend. 13. & de clandest. despons. c. ult.* §. No- 11
ta, quod accusationem legitima debet præcedere inscriptio, qua accusator se subjicit pœnæ talionis nisi crimen peregerit: denunciationem charitativa monitio, ut denunciandus se corrigere possit, antequam denuncietur: inquisitionem clamosa insinuatio, ne temere in aliquem innocentem inquiratur, qui de crimine non sit diffamatus. *d. c. qualiter 24. in fin.* Hæc dicta sint de accusatione, inquisitione, & denunciatione.

II. De calumniatoribus.

SEquitur, ut varia criminum seu delictorum 1
genera explicemus. Est autem crimen vel proprium accusatoris seu deferentis crimen, vel proprium accusati sive denunciati, vel utrique commune. Accusatoris & denun-

2 ciantis proprium delictum est calumnia. §. Calumniator accipitur tribus modis, quos exposui *D. h. t.* sed hic calumniator accipitur, *ut in t. D. ad senatusconsul. Turpill.* pro eo, qui falsa crimina sciens intendit. Hic infamia notatur. *ij. q.* 3. *c.* 1. & regulariter pœna talionis afficitur, id est, ea quæ reo inflicta fuisset, si crimen probatum fuisset. *ea. q. c.* 2. & 3. & *q.* 8. *c.* 3. & 4. ut etiam jure civili cavetur, sicuti docui. *ad t. D. ad senatus consf. Turpill.* Subdiaconus autem calumniose accusans diaconum, officio subdiaconatus privatur, & verberibus publice castigatus in exilium mittitur. *cap.* 1. Denunciator vero in probatione criminis deficiens, ab officio & beneficio suspenditur, donec ostenderit se non calumniandi animo ad denunciationem processisse. *c.* 2.

III. De simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur vel promittatur.

1 SEquuntur crimina, quæ accusato sive denunciato objiciuntur. Hæc vel sunt contra primam, vel contra secundam tabulam
2 decalogi. §. Contra primam tabulam sunt septem crimina; quorum primum est simonia, cujus definitio in posteriori hujus rubricæ parte indicatur. Simonia namque est crimen, quod tunc admittitur, cum aliquid pro spiri-

ſpiritualibus exigitur, vel promittitur. Sed
ſpiritualium appellatione intellige, non ſo-
lum res proprie ſpirituales, ut conſecrationes,
benedictiones, Sacramentorum diſtributio-
nes. *c. non ſatis.* 8. *c. cum in Eccleſiæ* 9. *c. nemo*
14. *c. ea quæ.* 16. *cum ſim.* ſed etiam res ſpiri-
tualibus adnexas, ut præbendas. *Inf. q.* 3. *c. ſi*
quis objecerit. §. Dicitur autem ſimonia a 3
Simone mago, qui primus in novo teſtamen-
to hoc ſcelus admiſit. *Inf. q.* 1. *qui ſtudet* 11.
§. Ac dividitur, I. In conventionalem & men- 4
talem. Conventionalis eſt, cum aliquid da-
tum eſt, aut de dando convenit. *Sup. de con-*
feſſ. c. 2. itaque hæc Simonia duobus modis
committitur, qui in hac rubrica exprimun-
túr; nam qui aliquid Eccleſiaſticum confert,
interdum pro eo pecuniam præſentem exigit,
interdum promiſſione contentus eſt. Men-
talis Simonia eſt, cum nullum factum inter-
ceſſit, ſed ſola prava dantis aut recipientis
mens & intentio. *c. tua nos* 24. *& c. ult.* II.
In tria genera: quia triplex eſt genus mune-
ris, quod eſt Simoniæ cauſa; aliud enim eſt
munus ab obſequio, id eſt, ſervitus, indebite
præſtita: aliud munus a manu, hoc eſt, pe-
cunia; aliud munus a lingua, nempe laus &
favor. *Inf. q.* 1. *c. nonnulli.* 115. Pecuniæ appel-
latione intellige quicquid homines poſſident.
Inf. q. 3. *c.* 6. ſive ſit res corporalis mobilis, vel
immobilis, ſive incorporalis. *D. de verb. ſignif.*

5 *l. pecuniæ nomine.* 222. §. Nota primo, aliquem dici ſimoniace electum, etiam ſi quid eo ignorante datum vel promiſſum fuerit. *c.*
6 *nobis fuit.* 27. §. Nota ſecundo, ſimoniam eum non committere, qui aliquid ſponte offert, non ut hac ratione aliquid ſpirituale aut ſpirituali adnexum acquirat. *d. c. tua nos.*
7 §. Nota tertio, alios ſimoniace ordinari a ſimoniacis, alios ſimoniace a non ſimoniacis, alios non ſimoniace a ſimoniacis. *Inf. q.* 1. *c. ſtatuimus ut ſicut.* 107. §. *ultim. & cann. ſeqq.*
8 §. Hoc crimen multis modis coërcetur. I. Simoniace ordinantes vel ordinati deponuntur. *cap. conſulere.* 38. *& Inf. q.* 1. *c. quos conſtiterit.* 6. *& c. ſtatuimus decretum.* 108. II. A ſimoniacis licet non ſimoniace ordinati, tamen deponuntur, niſi probent, cum ordinarentur, neſciviſſe eos eſſe ſimoniacos, eosque pro Catholicis fuiſſe habitos in Eccleſia. *c. de ſimoniac.* 22. *& Inf. q.* 1. *d. cap. ſtatuimus decretum.* 108. *& can. ſeqq.* III. Qui pecunia aliquid Eccleſiaſticum redemit, & qui ab eo accepit, & qui pro eo interceſſit, infamia notantur. *Inf. q.* 3. *c. ult.* IV. Qui in hoc crimine perſeverant, perpetuo anathemate feriuntur. *d. quæſt.* 3. *c. ſi quis dator.* 2. V. Pecunia accepta reſtituitur. *d. cap. ſi quis dator.* id eſt, confiſcatur. *gloſſ. ibidem.*

IV. Ne

IV. Ne prælati vices ſuas, vel Eccleſias ſub annuo cenſu concedant.

SImoniæ ſpecies eſt, cum prælatus jurisdi- 1
ctionem ſuam. *cap.* 1. *&* 2. vel Eccleſiæ re-
gimen ſub annuo cenſu concedit. *cap.* 3.
quanquam fructus Eccleſiarum licite ſub an-
nuo cenſu conceduntur. *c.* 4. §. Quod ad 2
pœnam attinet. I. Is qui vices prælati vel Ec-
cleſiæ adminiſtrationem ſuſcepit, officio ſu-
ſcepto privatur. *d. c.* 1. & a clero removetur.
d. c. 2. II. Epiſcopus, qui officium ſimonia-
ce contulit, conferendi illud officium pote-
ſtate privatur. *d. c.* 1. III. Epiſcopus, quo ſcien-
te & diſſimulante id a ſubditis perpetratum
eſt, canonicæ pœnæ ſubjicitur. *d. c.* 2. id eſt,
duobus menſibus excommunicationi ſubja-
cet. *Inf. q.* 2. *c. quicquid.* 102. IV. Epiſcopo ſub-
ditus, qui eo ignorante deliquit, ſi ſit presby-
ter, quatuor menſium excommunicatione ple-
ctitur; ſi diaconus, trium menſium excom-
municationem ſuſtinet; ſi ſubdiaconus vel
alius clericus, arbitraria pœna & excommuni-
catione plectitur. *d. c. quicquid.*

V. De magiſtris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

SImoniæ ſpeciem præ ſe fert Abb. *in cap.* 1. 1
licet proprie non ſit ſimonia. *Innocent. in*
cap. 2. cum docendi licentia pro pretio conce-
i 5 ditur.

2 ditur. §. Is, qui docendi munere fungitur, magister vocatur, eo quod magis quam alii monet ac monstrat, ut Paulo Jurisconsulto placet *in l. cui pracip. 57. D. de verb. signif.*
3 §. Huic debet Ecclesia cathedralis de beneficio prospicere, ut clericos & pauperes gratis
4 doceat. §. Qui vero aut docendi licentiam vendit, aut idoneæ personæ licentiam docendi petenti interdicit ne doceat, beneficio Ecclesiastico privatur. *cap. 1. & tot. tit.* Hucusque de simonia.

VI. De Iudæis, Saracenis & eorum servis.

1 SEcundum crimen contra primum decalogi tabulam est Judaismus: tertium est Saracenismus: de quibus conjunctim hoc titulo pertractatur. Utrumque est gentis vel religionis nomen; sed posterior significatio hic
2 accipi debet. §. Judæi dicti sunt a tribu Juda, in qua Deus regnum Israeliticum usque ad Christi tempora constituit, & quæ fere sola permansit aliis in captivitatem abductis.
3 §. Judæos hic vocamus eos, qui veteri testamento ad literam superstitiose intellecto fi-
4 dem habent, novum autem rejiciunt. §. Saraceni dicuntur, non a Sara Abrahæ uxore, ut ipsos asserere ait *Hostiens. de Saracen. n. 2.* nec a Samaria, ut vult *Specula. h. t. in fin.* sed a Saraca regione Arabiæ, Stephano teste.
§. Sa-

§. Saracenos accipiunt Doctores nostri pro 5
paganis, & sane pagani ac Saraceni promiscue in hoc tit. accipi videntur; quamquam proprie loquendo, pagani, seu gentiles, vel Græci dicuntur, qui neque vetus neque novum testamentum adgnoscunt: idola autem colunt, eisque sacrificant, ut exposui *Methodic. lib.* I. *tit.* I. §. 35. ac plura de eis notavi *eod. lib. sub titulo de paganis.* Saraceni autem utrumque testamentum saltem ex parte admittunt, sed multifariam peccant, præcipue quod Christum Dei Filium & humani generis unicum redemptorem non fatentur, &, ne Christianam veritatem admittere cogantur, loca erroribus suis contraria, a nobis corrupta fuisse asserunt, ut Mahometistæ.

§. Judaismi pœnæ hæ sunt. I. Judæi non pos- 6
sunt novas synagogas extruere. *c.* 3. *&* 7. *& C. eo. l. ult.* §. 11. II. Legatum universitati Judæorum relictum, pro non scripto habetur. *C. eod. l.* 1. III. Judæi ad honores non admittuntur. *C. eod. l. ult. in pr. &* §. *ult. de hæret. l. Manich. undique* 12. *& D. de decur. l.* 3. §. *ult.* IV. Non possunt liberos suos Christianos exheredare: sed ab eis offensi, tamen legitimam; non offensi autem integram, quæ ab intestato debetur, portionem eis relinquere tenentur. *C. de hæretic. l. hæretici patres.* 12. V. Non possunt habere mancipium Christianum. *cap.* 1. *&* 2. *& C. ne Christ. mancip.*

cip.

cip. hæret. vel Iud. vel paga. hab. l. 1. *&* 2. VI. In diebus dominicæ Passionis prodire in publicum vetantur. *c. in nonnullis.* 15. *§. in diebus.* VII. In die parasceves coguntur habere ostia & fenestras clausas. *c.* 4. IIX. Non habent cum Christianis jus connubii 28. *q.* 1. *c. cave* 15. *& seq. & C. h. t. l.* 6. imo eorum convivia & consortium Christiani vitare debent. *eod. q. c. sæpe* 12. *& cann. seqq.* IX. Si quem Christianum circumcidant, vel ad suam religionem traducere conentur, capitali pœna afficiuntur. *C. hoc tit. l.* 16. *& l.* 18. nec dubito, quin ultimo supplicio afficiendus sit, qui Christiana religione deserta, ad Judai-
7 smum transit. §. Ex his pœnis quædam ad Saracenos seu paganos producuntur, veluti ne Christianum mancipium habeant. *cap.* 5. *& C. ne hæret. vel Iud. vel pagan. Christ. mancip. hab. l.* 2.

VII. De hæreticis.

QVartum crimen est hæresis, de qua dixi *tit. C. de hæreticis.*

IIX. De schismaticis, & ordinatis ab eis.

1 QVintum crimen est schisma, quod scissuram significat a Græco verbo σχίζειν, quod scindere ac dividere significat, quia schismatici dividunt unitatem Ecclesiæ. 24. *q.* 1.

q. 1. *c. ſchiſma.* 33. a cujus vinculo ſe ſeparant 7. *q.* 1. *c. Novatianus.* 6. §. Itaque ſchiſma 2
& hæreſis definitione differunt: ſed ſubjecto fere non differunt: quoniam hæretici ſibi falſa dogmata confingunt, ſchiſmatici ſe ab Eccleſia ſeparant: cæterum ſchiſmatici aliquam hæreſin confingere ſolent, ut recte ab Eccleſia receſſiſſe videantur. 24. *q.* 3. *c. inter hæreſin.* 26. §. Pœnæ ſchiſmaticorum hæ ſunt. 3
I. Jactura ſalutis æternæ: quia tales nec vinculis peccatorum abſolvi, nec januam poſſunt regni cœleſtis ingredi. 24. *q.* 1. *c. quicunque* 26. & neque Baptiſmus, neque eleemoſyna, neque martyrium eis prodeſſe poteſt, quo minus æternum ignem cum diabolo & Angelis ejus patiantur. *Sup. de hæret. cap.* 3. II. Depoſitio, excommunicatio, & bonorum confiſcatio. *Inf. lib.* 6. *c. un. & diſt.* 23. *c. in nomine Domini.* III. Qui ſponte juramentum de tenendo ſchiſmate præſtiterunt, a ſacris ordinibus & dignitatibus ſuſpenduntur. *c.* 1. *in fin.* IV. Ordinationes, & beneficiorum collationes, & rerum Eccleſiaſticarum alienationes per ſchiſmaticos factæ, irritæ ſunt. *cap.* 1. ideoque ordinari a ſchiſmaticis repelluntur ab officio, niſi cum eis diſpenſaverit, qui diſpenſandi poteſtatem habet. *cap.* 2. Ad hanc quartam pœnam reſpicit poſterior rubricæ pars, quæ eſt de ordinatis a ſchiſmaticis.

IX.

IX. De apostatis & reiterantibus baptisma.

1 Sextum crimen est apostasia, de qua dixi ad
2 *tit. C. de apostatis*. §. Septimum crimen est anabaptismus, id est, sacri baptismi iteratio, de qua dixi ad *tit. C. ne sanctum Baptisma iteretur*. Hactenus de criminibus contra priorem Decalogi tabulam admissis.

X. De his qui filios occiderunt.

1 Sequuntur crimina contra posteriorem Decalogi tabulam. Hic omittitur primum hujus tabulæ præceptum, Honora patrem
2 tuum & matrem tuam. §. Contra secundum
3 præceptum est homicidium. §. Cujus duo sunt genera: nimirum parricidium, & sim-
4 plex homicidium. §. Parricidii species est, si quis filium suum occidat: de quo crimine dictum est *C. de his qui parent. aut liber. occid.*

XI. De infantibus & languidis expositis.

Filium necare videtur etiam is, qui infantem aut languidum exponit, vel ab alio exponi patitur, sive expositionem ab alio factam ratam habet: ideoque jus patriæ potestatis amittit. *c. un. & de agnosc. & alen. lib. l.* 4.

XII. De homicidio voluntario, vel casuali.

Sim-

SImplex homicidium partim est voluntarium, quod aliquis sponte committit; partim fortuitum seu casuale, quod aliquis præter suam voluntatem, casu aliquo perpetravit. 1
§. Homicidium voluntarium, si dolo commissum sit, lege Cornelia de sicariis punitur; si culpa quamvis lata, tamen mitius coërcetur, nec ad legem Corneliam pertinet. *D. ad legem Cornel. de sicar. l.* 4. §. 1. *& l.* 7. 2
§. Homicidium casuale imputatur ei, qui culpam admisit, eo quod operam dabat rei illicitæ, vel cum operam daret rei licitæ, non omnem, quam potuit, diligentiam adhibuit. *c.* 7. & 8. 3
§. Impune autem aliquis occiditur ex justa causa, veluti si quis latronem insidiantem interfecerit, cum aliter se tueri non posset. *c.* 2. 4

XIII. De torneamentis.

NOn solum homicidium jure prohibetur, sed etiam ea, per quæ ad homicidia perveniri solet. Hæc vero plura sunt. Primum sunt torneamenta, id est, nundinæ vel feriæ, in quibus milites ex condicto convenire solent, & ad ostentationem virium suarum & audaciæ temere congredi. *cap.* 1. unde non solum occidens punitur, sed etiam occisus, licet enim vulnerato concedatur pœnitentia, tamen, si moriatur, Ecclesiastica sepultura carebit, nisi casu sit occisus, cum non ludendi causa ad torneamentum venerit.

XIV.

XIV. De clericis pugnantibus in duello.

SEcundum crimen est duellum, id est, singulare certamen, quod Græco vocabulo monomachia vocatur. 2. *quæst.* 4. *cap. monomachiam.* 23. Jure quidem Longobardico ad veritatem occultatam eruendam conceditur, sed hanc legem esse iniquam, a se tamen propter Longobardorum consuetudinem non posse prohiberi, conqueritur Rex Luitprandus Longobard. *recolimus.* 23. *ad homicid. liber. homi.* Jure igitur Canonico recte duellum prohibetur. *d. c. monomachiam. & Infr. de purgat. vulga. cap.* 1. *&* 2. quia (ut ait dicto loco Luitprandus) multi per pugnam sine justa causa suam causam perdiderunt, unde clericus, qui duellum obtulit, vel oblatum suscepit, irregularitatem incurrit, ac deponi debet: nisi morte vel membri mutilatione non secuta, cum eo misericorditer dispensetur. *cap.* 1. *&* 2.

XV. De sagittariis.

TErtium crimen est ars sagittariorum, & balistariorum: qua adversus Christianos, & Catholicos uti non licet. *c. un.*

XVI. De adulteriis & stupro.

DIctum est de crimine contra secundum præceptum secundæ tabulæ. Tertium vero

vero præceptum est *Non mœchaberis:* contra quod adulteria & stupra committuntur, de quibus dixi ad *tit. D. ad leg. Iul. de adult.*

XVII. De raptoribus, incendiariis, & violatoribus Ecclesiarum.

QVartum præceptum est, *Non furaberis.* 1
Cui repugnat furtum improbius, quod Doctores qualificatum appellant, & furtum simplex proprie dictum, ut usura.
§. Furtum qualificatum est multiplex. §. Pri- 2
ma species furti qualificati est rapina; rapina 3
est rerum: raptus personarum, ut virginum; ab utroque crimine raptores denominantur. Rapina quoque aut simplex est, aut qualificata sive improbior, ut cum ex incendio rapitur, vel Ecclesia violatur. Ac de his omnibus sub hoc titulo agitur. Nos de raptu egimus ad titulum *C. de raptu virg.* de simplici rapina *ad tit. D. vi bon. rapt.* de rapina ex incendio ad *tit. D. de incend. ruo naufr.* violatio autem Ecclesiæ est sacrilegium, de quo dixi ad *tit. D. ad leg. Iul. pecul.*

XIIX. De furtis.

FUrto qualificato subjicitur furtum simplex, de quo dixi ad hunc titulum in Digestis.

XIX. De usuris.

1 CUm rapina & furto tantam affinitatem habet usura, ut qui usuram accipit, rapinam facere dicatur. 14. *q.* 4. *c. si quis usu-*
2 *ram* 10. §. Usuræ vocabulum multis modis accipi, hic autem sumi pro delicto, id est, pro usura illicita & improbata, notavi *D. hoc tit.* ubi etiam egi de usuris, prout usura est sortis accessio: nunc de ea dicendum,
3 quatenus inter delicta numeratur. §. Nota primo, duplicem differentiam inter jus civile, & jus canonicum. I. Jus civile usuram late accipit pro accessione sortis sive licita sive illicita: jus autem canonicum anguste accipit pro usura illicita, quemadmodum & vulgus loquitur; ut enim jus canonicum jure civili est recentius, ita etiam recentiori sermone, non puro puta Latino utitur: nec solum utitur vocabulis Barbaris, ut *guerra*, *treuga*, & similibus, sed etiam abutitur Latinis, ut sponsalibus, sicut exposui *Sup. ad tit. d. sponsal. & nupt.* & usura ut hic. II. Interesse non solum jure civili peti potest, sed etiam jure canonico. *Sup. de fidejuss. c.* 2. proinde usuræ compensatoriæ hoc jure permittuntur. *Abb. & alii in c. conquestus. h. t. gloss. & Doctores in l.* 2. *C. eod.* eatenus igitur permittuntur, quatenus interest, sed quia ejus quod interest,

tereſt, difficilis eſt probatio, jus civile hujus difficultatis tollendæ, & litium minuendarum gratia permiſit certas uſuras loco ejus quod intereſt: quarum uſurarum obligatione conſtituta, non habetur amplius ratio ejus quod intereſt, ſed quæritur duntaxat, quantum promiſſum ſit, dummodo non ſit promiſſum ultra quantitatem jure definitam. Jus vero canonicum ad conſcientiam reſpiciens, & ut turpe lucrum prohibeat, non admittit certam quantitatem uſurarum: ſed eas eatenus ſuſtinet, quatenus creditoris intereſt non carere ſua pecunia. Itaque neutrum jus ratione caret. Qui vero uſuras jure civili permiſſas exigit, contra jus canonicum non peccat, neque uſurarius hoc jure dicitur, niſi plus exigat quam ſua interſit. §. Nota ſecundo, uſu- 4
ram hic accipi pro quocunque lucro ſorti accedente: adeo ut ſi quis (exempli cauſa) merces ſuas carius vendat, aut fructus rei pignoratæ ſibi lucretur, uſuram committere dicatur. *c.* 1. *& c. conſuluit.* 10. Porro 5
uſura dividitur in conventionalem, de qua expreſſe convenit, & mentalem, cum aliquis ea mente contrahit, ut aliquid ultra ſortem recipiat, omni conventione ceſſante, *d. c. conſuluit.* Uſurarii variis pœnis 6
afficiuntur, quas *Hoſtienſ. num.* 10. ad tria genera refert; partim enim imponuntur a

canone, partim a judice, partim ab adver-
7 sario. §. Pœna a canone usurariis manifestis multiplex infligitur. I. Nisi usuras acceptas restituant, vel de eis restituendis caveant, ad communionem altaris non admittuntur. II. Si in hoc peccato decesserint, Christiana sepultura privantur. III. Eorum oblationes ab Ecclesia non accipiuntur. IV. Testamenta eorum non valent.
8 *c.* 3. *& inf. lib.* 6. *c.* 2. §. Judex quoque usurarios punit; nam laicos usque ad dignam satisfactionem vinculo excommunicationis adstringit, *c. praeterea.* 7. clericos ab officio suspendit, & in delicto perseverantes deponit, atque a clero dejicit. *dist.* 47. *c.* 1. *&* 2. *&* 14. *q.* 4. *c. canonum* 3. *c. si quis oblitus* 4. *& c. quoniam* 8. Insuper usurarium cogit rationes suas adversario edere. *Clem. un.* §. *caeterum.* Praeterea nemo pati debet, ut usurarii alienigenae in suis terris habitent, sed eos expellere debet. *Inf. l.* 6.
9 *c.* 1. §. Nocet etiam usurario exceptio ab adversario opposita, ut puta si quis impetraverit literas de usuris sibi restituendis, vel de fructibus a creditore in sortem imputandis, harum literarum beneficio non fruetur, nisi prius restituerit usuras, quas aliquando
10 extorsit. *c. quia frustra.* 14. §. Non solum autem usurarii puniuntur, sed etiam eorum fautores. Et I. Qui ab usurario impœniten-

tente oblationem acceperit, aut eum ad confessionem admiserit, aut absolverit. II. Qui eum Ecclesiasticæ sepulturæ tradiderit. *c.* 3. & *Inf. lib.* 6. *c.* 2. III. Qui ejus testamento interfuerit. *d. c.* 2. IV. Qui pro fœneratoribus statutum ordinarit, fecerit, scripserit, dictarit, vel secundum id judicaverit. *Clem. un. in pr.* V. Qui asserit fœnerari non esse peccatum. *d. Clem. un. §. sane.* Hactenus de delictis contra quartum præceptum secundæ tabulæ Decalogi.

XX. *De crimine falsi.*

CONtra quintum præceptum est crimen falsi, de quo dixi *D. de leg. Cornel. de fals.*

XXI. *De sortilegiis.*

ETiam in sortilegio falsitas inest. §. Sor- 1
tilegi proprie sunt, qui sub nomine fi- 2
ctæ religionis per quasdam, quas sanctorum seu Apostolorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt. 26. *q.* 1. *c. un.* §. Pœna va- 3
ria est pro ratione delicti, & fere arbitraria. *cap.* 2. §. Exposita sunt crimina, quæ 4
accusato objiciuntur contra præcepta Decalogi admissa.

XXII. De collusione detegenda.

1 Colluſio vero commune accuſatori & accuſato crimen eſt: ſiquidem colluſio nihil aliud eſt, quam occulta conventio eorum, qui inter ſe judicio contendere
2 ſimulant. §. Extat idem titulus *de colluſione detegenda lib. 7. Codicis:* ſed ibi agitur de ſola colluſione pertinente ad ſtatum liberti: hic vero de omni colluſione, præſertim de ea, quæ ad cauſas criminales perti-
3 net. §. Pœnas colluſionis duas reperio. I. Abſolutio per colluſionem facta non obeſt quo minus eodem crimine reus accuſari, vel in eum inquiri poſſit. *c. ult.* II. Qui in cauſa beneficiali colluſit, beneficio privatur. *cap.* 3.

XXIII. De delictis puerorum.

Hucusque tractatum eſt de quarumcunque perſonarum criminibus: deinceps conſiderantur certarum perſonarum delicta, ut puerorum, & clericorum; in quibus ſunt quædam ſpecialia. In pueris ſpeciale eſt, ut ſi pubeſcere cœperint, puniantur quidem, ſed mitius quam alii ætate provecti. *cap.* 1. & 2.

XXIV. De clerico venatore.

IN clericis autem ſpeciale eſt, ut ſint cle- 1
ricorum quædam propria dicta; quorum primum eſt venatio, id eſt, ferarum beſtiarum, aut volucrum canibus & avibus perſecutio. *c.* 1. *& Sup. ne cler. vel monach. c.* 1. *& diſt.* 34. *c.* 2. 3. 4. §. Quod 2
ab pœnam attinet, Epiſcopus tribus menſibus, presbyter duobus menſibus a communione, diaconus ab omni officio ſuſpenditur. *cap.* 1. §. Nota piſcationem clericis 3
concedi. *Sup. de fer. c.* 3. quia multi fuerunt ſancti piſcatores, nullos autem ſanctos legimus fuiſſe venatores. *diſt.* 86. *c. Eſau.* 12.

XXV. De clerico percuſſore.

SEcundum clericorum delictum eſt per- 1
cuſſio. Cuius pœna eſt ſuſpenſio ab officio, & niſi monitus ſe corrigat, degradatio. *cap.* 1. §. Percuſſionem intellige cor- 2
poralem & proprie dictam. Alia eſt percuſſio ſpiritualis, cum doctor ſermone inutili conſcientiam infirmorum percutit. *diſt.* 45. *c. ult.*

XXVI. De clerico maledico.

SIc inſcribitur hic titulus in quibusdam 1

libris, & in antiquis codicibus, rectius quam in vulgatis, *de maledicis*: quia nunc ex professo agitur specialiter de clericis, etsi quædam obiter adsperguntur de laicis. *c.* 2.

2 §. Tertium igitur delictum clericorum est maledictum, id est, cum quis asserit alteri malum inesse, quod non inest; vel negat

3 inesse bonum, quod inest. §. Quocirca duæ sunt species maledicti: altera affirmativa, veluti, *Tu es spurius, tu es latro*: altera negativa, veluti, *Tu non credis in Deum,*

4 *tu non fungeris officio tuo.* §. Cum autem maledictum in Deum, vel in beatam Virginem, vel in sanctos confertur, proprie vocatur blasphemia. *cap.* 2. *&* 11. *q.* 3. *c. non sunt* 54. ubi certa pœnitentia una cum pœna summaria blasphemis imponitur, cum ex Pii Papæ decreto blasphemus, si clericus esset, deponeretur; si laicus, anathemate feriretur. 22. *q.* 1. *cap. si quis per capillum* 10. Aliæ pœnæ statuuntur Lateranensi concilio sub Leone X. anno 1514. Jure autem civili blasphemus ultimo supplicio afficitur. *Nov.* 77. Ob hanc jurium & circumstantiarum varietatem communis Doctorum opinio est, blasphemiæ pœnam esse extraordinariam. Maledictum in homines punitur pro qualitate delicti. *c.* 1. ut expositum est sub *tit. de injur.* nam maledictum est injuriæ species.

XXVII.

XXVII. De clerico excommunicato, depoſito, vel interdicto miniſtrante.

QVartum delictum eſt, ſi clericus mini- 1
ſtret, qui miniſtrare ob aliquam ex ſe-
quentibus cauſis non debet. §. Prima 2
cauſa eſt, ſi ſit excommunicatus, vel de-
poſitus, vel interdictus. §. Si excommu- 3
nicatus miniſtret, deponitur. *cap.* 3. 5. 6. &
retro depoſitus miniſtrans excommunica-
tur. *cap.* 1. *&* 2. Item interdictus miniſtrans
deponitur. *d. cap.* 3. §. Nota interdum au- 4
geri pœnam, ut in eum qui monitus non
deſiſtit: hic enim in exilium mittitur. *d. c.* 2.
interdum minui, ut propter multitudinem
delinquentium. *cap.* 4.

XXIIX. De clerico non ordinato miniſtrante.

SEcunda cauſa eſt, ſi clericus non ſit ordinatus. Hic ab Eccleſia abjicitur, nec amplius ordinatur. *cap.* 1. verum diaconus, qui miſſam celebravit, ad ſacerdotium non promovetur, & a diaconatu ad tempus ſuſpenditur: ſed in beneficio poterit ad tempus diſpenſari. *cap.* 2.

XXIX. De clerico per ſaltum promoto.

XXIX. De clerico per saltum promoto.

TErtia causa est, si clericus non gradatim, sed per saltum, id est, a minori ad majorem omisso medio sit promotus. Cum enim hæc ordinatio non valeat, hic puniendus est, ut clericus qui non ordinatus ministravit. Si tamen per ignorantiam se promoveri curaverit, peracta ob negligentiam pœnitentiam potest medium ordinem accipere, & cum eo misericorditer dispensatur, ut in majori ordine ministrare possit. *c. un.*

XXX. De eo qui ordinem furtive accepit.

QVarta causa est, si clericus clam & furtive ordinem acceperit. Hic nec in suscepto ordine ministrare, nec ad superiores ascendere potest, nisi cum eo dispensetur. Dispensare autem potest solus Papa, si contra hoc facientes lata erat excommunicatio: alioquin etiam Episcopus, & Abbas poterunt dispensare. *cap. 1.*

XXXI. De excessibus prælatorum, & subditorum.

1 COnditor decretalium utitur recto ordine ab universalibus ad particularia. Quo-

Quocirca primum egit de delictis quarumcunque personarum: postea de delictis clericorum. Quoniam igitur clericorum alii sunt prælati, alii subditi: non specialiter de horum delictis pertractat, quatenus non funguntur officio, quod sibi invicem præstare debent. Peccat enim prælatus cum excedit officium suum erga subditos: & peccant subditi, cum excedunt officium
suum erga prælatos. §. Officium subditi 2
erga prælatum est, ut ei honorem & obedientiam exhibeat. *Sup. de temp. ordin. cap.*
ad aures 5. & *dist.* 93. *per totam.* §. Offi- 3
cium autem prælati erga subditos est, ut eos tanquam clericos honoret ac diligat, nec solum eis præsit, sed etiam prosit. *Lancel.*
lib. 1. *Inst. t.* 24. *in pr.* §. Qui contra offi- 4
cium peccarunt, variis modis pro admissi qualitate coërcentur.

XXXII. De operis novi nunciatione.

EXcessus species est, cum in detrimentum alterius ædificatur. Quod damnum ne quis patiatur, novum opus nunciare debet ædificanti, de qua nunciatione dixi *D. h. t.*

XXXIII. De privilegiis, & excessibus privilegiatorum.

Alia

1 ALia excessus species est, cum privilegiati privilegiis sibi indultis abutuntur.
2 §. Privilegium est privata lex, id est, privilegiati propria; ideoque opponitur legi communi. *dist.* 4. *c. privilegia* 4. & 25. *q.* 1.
3 *c. ult. vers. privilegia namque.* §. Conceditur autem privilegium vel personæ. *c. sane* 9. vel universitati, puta monachorum *c.* 3. *c. quoniam* 21. *cum sim.* vel rei, ut Ec-
4 clesiæ, vel capellæ. *c. cum capella.* 16. §. Privilegio suo abutens, eo privatur. *dist.* 74. *c. ubi ista.* 7. & *xj. q.* 4. *cap. privilegium.* 60. Hucusque de variis delictorum generibus.

XXXIV. De purgatione canonica.

1 SUperest, ut de effectibus delictorum &
2 criminum dicamus. §. Primus effectus est purgatio: quæ ei imponitur, qui neque legitima probatione, neque sua confessione convictus est. *cap.* 3. & 6. neque crimen notorium admisit. *c. penult.* de eo tamen apud bonos & graves viros ex verisimilibus suspicionibus est diffamatus. *c.* 4. *d. c.*
3 6. & *c. cum in juventute.* 12. §. Purgationum duo sunt genera. Prima est purgatio canonica, quæ sacris canonibus est comprobata: ut cum aliquis suo de veritate, & compurgantium juramento de credu-

dulitate innocentiam suam ostendit. *c.* 3. *&*
c. de testibus 13. §. Purgatus crimine libe- 4
ratur. Qui vero in purgatione deficit, legitimis pœnis afficitur. *c. inter sollicitudines.* 10.

XXXV. De purgatione vulgari.

Altera est vulgaris purgatio, vulgo recepta, canonibus autem improbata: ut ferri igniti, aquæ ferventis, aut frigidæ. *ij. q.* 4. *c. Mennam.* 8. aut monomachiæ, de qua dixi *Sup. ad tit. de cleric. in duel. pugnant.*

XXXVI. De injuriis, & damno dato.

Secundus effectus est, quod is, contra quem delictum est admissum, injuriam in honore aut salute, aut damnum in bonis ob id patitur.

XXXVII. De pœnis.

Tertius effectus est pœna, qua criminosus plectitur. Pœna enim est læsio, quæ punit, vindicans quod quisque commisit. *de pœnitent. dist.* 3. *c. pœnitentia est quadam.* 4. *De pœnis dixi D. h. t.*

XXXIIX. De pœnitentiis & remissionibus.

Sunt

1 SUnt quædam pœnæ in jure canonico, jure civili incognitæ, ut pœnitentia, & excommunicatio, de quibus specialiter est
2 dicendum. §. Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse. Unde pœnitere secundum Augustinum dicitur, quasi pœnam tenere: quia pœnitens punit in se ulciscendo, quod commisit peccando. *d. cap. pœnitentia est*
3 *quædam.* §. Quia vero pœnitentia etiam inter Sacramenta refertur, ideo ejus species & partes exposui. *Sup. ad tit. de Sacram.*
4 *non iteran.* §. Effectus pœnitentiæ est remissio peccati. *de pœnitent. dist.* 1. *c. quis aliquando* 86. Idcirco in hoc titulo conjunctim agitur de pœnitentiis, & remissionibus, tanquam de causa, & effectu.

XXXIX. De sententia excommunicationis.

1 EXcommunicatio quoque est pœna ca-
2 nonica, non civilis. §. Excommunicatio est censura Ecclesiastica, qua quis a
3 communione excluditur. §. Quæ bifariam dividitur. I. Aut est minor, quæ tantum a Sacramentorum participatione removet; ac proprie vocatur excommunicatio: aut est major, quæ non solum a Sacramentorum perceptione, sed etiam ab Eccle-

Ecclesia & omni fidelium communione segregat. *c. pen. & iij. q. 4. c. ult. & xj. q. 3. c. ad mensam.* 24. II. Alia est excommunicatio canonis seu latæ sententiæ, (utroque enim vocabulo nuncupatur) ipso jure sine judicis ministerio, aliquem innodans; a qua nemo, præterquam a sede Apostolica vel ejus legato absolvi potest, nisi in articulo mortis sit constitutus, aut legitimo impedimento detineatur, quo minus Romanum Pontificem adire possit, aut privilegium jure sibi concessum habeat, ne cogatur Apostolicum adire. *c. quamvis.* 58. Alia est judicis seu judicialis, seu excommunicatio, quæ per judicem Ecclesiasticum irrogatur. *Sup. l. 6. c. 1.* Nec refert, utrum sit judex ordinarius, an delegatus. *Inf. lib. 6. c. 5. & Sup. de offic. ordinar. c. pastoralis* 11. §. *præterea.* §. Hæc in dubio, id est, sub ge- 4
neralibus verbis probata, veluti, *Illum excommunico*, censetur esse major excommunicatio. *c. pen.* Ab hac absolvit, qui excommunicavit; nec petenda est absolutio a superiori, omisso medio. *Inf. lib. 6. d. cap.* 5. 17. §. Ad hæc; de excommunicatione 5
quædam notanda occurrunt. I. Omnes debent excommunicatos vitare. *cap. nulli* 8. antequam ab excommunicatione absoluti sint. *c. cum desideres* 15. *c. a nobis* 28. *c. sicut* 39. *si concubina* 55. Nec valet contrarium privi-

privilegium. *d. c. nulli.* quo minus communicans excommunicato, in excommunicationem ipso jure incidat. *c. nuper* 29. *c. sacris.* 38. II. Judices seculares a judicibus Ecclesiasticis per censuram Ecclesiasticam compelluntur excommunicatos ab agendo, patrocinando, & testificando, in suis curiis & judiciis repellere. *Infr. lib. 6. cap. decernimus* 8. III. Generalis excommunicatio non ligat nisi subditos excommunicantis. *cap. a nobis* 21. IV. Pluribus excommunicationibus, licet ex eodem facto obnoxius, non absolvitur, si de una tantum causa velit satisfacere. *c. cum pro causa* 27. V. Excommunicatus regulariter non absolvitur, nisi præstito juramento, quod mandato absolventis vel summi Pontificis parebit; quanquam interdum manualis tantum promissio recipitur. *c. exteriore.* 16. *c. de cætero* 11. *& c. cum pro causa* 51. VI. Absolutio per obreptionem impetrata non prodest. *c. officii* 42. *in fin.* Hæc de excommunicatione
6 dicta sint. §. Quia vero non solum excommunicatio, sed etiam suspensio & interdictum Ecclesiasticum sunt species censuræ Ecclesiasticæ. *Inf. tit. prox. c. quærenti.* 20. ac de his omnibus sub eodem titulo tractatur tam in Sexto Decretalium, quam in Clementinis, & in extravagantibus Johannis vigesimi secundi: idcirco de his quoque pau-

pauca delibabimus. § Suspensio est cen- 7
sura Ecclesiastica, qua exercitium officii vel ordinis Ecclesiastici impeditur. § Itaque 8
in clericos tantum competit, non in laicos, qui non possunt ab administratione vel executione officii sive ordinis, cuius omnino sunt expertes, suspendi. § Clericus au- 9
tem, si durante suspensione, officia divina exequatur, irregularitatem incurrit, a qua non potest nisi per summum Pontificem liberari. *Inf. lib. 6. c. 1. in fin. & c. is qui 18. §. 1.* Irregularitas vero est canonicum impedimentum ex facto seu defectu proveniens; quo affectus, inhabilis redditur ad suscipiendum ordines Ecclesiasticos & ad ministrandum in susceptis. § Suspensio duplex 10
est. I. Canonis, cum quis ob notorium crimen, ipso iure a sui ordinis vel officii executione arcetur. Quamvis enim quilibet in peccato mortali constitutus, quod ad seipsum suspensus sit, tamen quod ad alios, non est suspensus, nisi huiusmodi peccatum per sententiam iudicis aut confessionem in iure factam, aut rei evidentiam notatum sit. *Sup. de cohabit. cleric. c. ultim.* § Su- 11
spensio iudicis est, cum quis per sententiam iudicis a dicta executione ex causa removetur. § Interdictum Ecclesiasticum est cen- 12
sura Ecclesiastica, per quam divinorum celebratio, & Sacramentorum perceptio prohibe-

hibetur? sive singularis persona; sive universitas, ut clerus, civitas; sive locus interdicatur. *Inf. lib. 6. c. si sententia. 16. & cap. seq. & cap. alma. 24. & Sup. tit. prox. c. quod*
13 *in te* 11. § Interdictum similiter ac suspensio & excommunicatio, vel est canonis, vel judicis; quia vel ipso iure sive ipso facto inducitur. *Inf. lib. 6. de election. cap. 3. §. praeterea. vers. civitas. & de usur. cap. 1. vers. qui vero & de poen. cap.* 5. vel per sententiam iudicis: tuncque vel est generale, cum regnum, aut provincia, aut oppidum, aut pagus interdicitur: vel speciale, cum ex pluribus Ecclesiis una vel paucae interdicun-
14 tur. *Infr. lib. 6. cap. si civitas, 17.* § De interdicto haec specialiter notentur. I. Si populus interdicatur, non est propterea clerus interdictus; contra quoque clero interdicto, non est interdictus populus. *d. cap. si sententia. in principio. II.* Interdicta universitate singuli, qui ex ea universitate sunt, interdicti censentur. *d. cap. si sententiae. §. cum vero.* III. Tempore interdicti potest quis baptizari, chrismari, chrisma confici, divinum verbum audiri. *cap. responso.* 43. *& Inf. lib. 6. cap. quoniam, 19.* Absolutus est tractatus de criminibus, & eorum poenis.

XL. D